

Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü
Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı
Türkiyat Araştırmaları Programı

**RASULİD HEXAGLOT:
THE KING'S DICTIONARY'NİN MOĞOLCA SÖZ VARLIĞI**

Uğur ŞAHİN

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2017

RASULID HEXAGLOT:
THE KING'S DICTIONARY'NIN MOĞOLCA SÖZ VARLIĞI

Uğur ŞAHİN

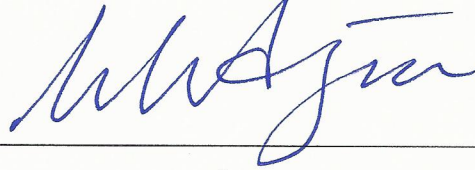
Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü
Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı
Türkiyat Araştırmaları Programı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2017

KABUL VE ONAY

Uğur ŞAHİN tarafından hazırlanan “Rasûlid Hexaglot: The King’s Dictionary’nin Moğolca Söz Varlığı” başlıklı bu çalışma, 19/01/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ferruh AĞCA (Başkan)

Doç. Dr. Bülent GÜL (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Hakan AKCA

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Yunus KOÇ (Enstitü Müdürü)

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin ...3... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

25/01/2017

Uğur ŞAHİN

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

- **Tezimin/Raporumun tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.**

(Bu seçenkle teziniz arama motorlarında indekslenebilecek, daha sonra tezinizin erişim statüsünün değiştirilmesini talep etmeniz ve kütüphane bu talebinizi yerine getirirse bile, teziniz arama motorlarının önbelleklerinde kalmaya devam edebilecektir)

- **Tezimin/Raporumun tarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.**

(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)

- **Tezimin/Raporumun 19.01.2020 tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.**

- **Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi**

25 / 01 / 2017

Uğur ŞAHİN

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Doç.Dr. Bülent GÜL danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

25 / 01 /2017

Uğur ŞAHİN

TEŞEKKÜR

Arap harfli Moğolca metinlerden olan Rasûlid Hexaglot'un Moğolca söz varlığını çalışmam için beni teşvik eden, kütüphanesini ve odasını kullanmama izin veren, engin bilgisinden ve deneyimlerinden faydalandığım danışman Hocam Doç. Dr. Bülent Gül'e, Moğolca kaynakların kullanımında yardımcı olan ve sorularıma sabırla cevap veren Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü doktora öğrencisi arkadaşım Altansukh Ganbat'a, Gerek maddi gerekse manevi yönden desteklerini esirgemeyen, haklarını ödeyemeyeceğim ana-babama şükranlarımı sunarım.

ÖZET

ŞAHİN, Uğur, *Rasûlid Hexaglot: The King's Dictionary'nin Moğolca Söz Varlığı*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2017.

Bu çalışma, 14. yüzyılda yazılmış çok dilli bir sözlük olan *Rasûlid Hexaglot*'un Moğolca söz varlığının tespitini amaç edinmiştir.

Çalışmada, *Rasûlid Hexaglot*'ta Moğolca olarak verilen kelimeler söz varlığı çalışmalarına uygun bir şekilde tasnif edilmiş; Orta Moğolca dönemi yazılı metinlerinden olan Arap harfli Moğolca sözlüklerden *Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Muğalî*, *Kitâb Hilyetü'l-insân ve Helbetü'l-lisân*, *Mukaddimetü'l-Edeb*, *Şâmilü'l-Luğa*'da taranan kelimelerin Klasik ve Modern Moğolcadaki durumları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada, *Rasûlid Hexaglot*'un Moğolca söz varlığının büyük çoğunluğunun Modern Moğolcaya ulaştığı sonucuna varılmıştır.

Bu çalışmanın, Türkçe-Moğolca dil ilişkilerini araştırarak kişiler için bir kolaylık sağlayacağını umuyoruz.

Anahtar Sözcükler: Rasûlid Hexaglot, The King's Dictionary, Moğolca, Orta Moğolca, Arap Harfli Moğolca, Söz varlığı.

ABSTRACT

ŞAHİN, Uğur. *Mongolian Vocabulary of Rasûlid Hexaglot: The King's Dictionary*, Master's thesis, Ankara, 2017.

The aim of this thesis is to identify the Mongolian vocabulary of *Rasûlid Hexaglot* which is a multilingual dictionary written in 14th century.

In this study, words that were indicated as Mongolian in *Rasûlid Hexaglot* were arranged in classes in conformity with vocabulary studies; and words that take place in Mongolian dictionaries in Arabic script which are one of the written sources in Middle Mongolian era, such as *Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî* and *Acemî and Muğalî, Kitâb Hilyetü'l-insân ve Helbetü'l-lisân, Mukaddimetü'l-Edeb, Şâmilü'l-Luğa*, were reviewed and their aspects in classical and modern Mongolian were tried to be ascertained.

It was found that the great majority of Mongolian vocabulary in *Rasûlid Hexaglot* has reached modern Mongolian.

It is hoped that this study may provide convenience to the people who research Turkish-Mongolian language relations.

Key Words: Rasûlid Hexaglot, The King's Dictionary, Mongolian, Middle Mongolian, Mongolian in Arabic script, Vocabulary.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM.....	ii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	iii
ETİK BEYAN	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
KISALTMALAR.....	xii
GİRİŞ	1
I. MOĞOLCA SÖZ VARLIĞI	3
1. İNSAN VE ORGAN ADLARI	3
1.1. İnsan	3
1.2. Organ Adları	4
1.3. Vücut İle İlgili Diğer Adlar	12
2. YERYÜZÜ / GÖKYÜZÜ VE DOĞA OLAYLARI.....	13
2.1. Yeryüzü Şekilleri	13
2.2. Gökyüzü ve Doğa Olayları	15
3. ZAMAN	18
3.1. Günü Anlatan ve Zaman Belirten Kelimeler	18
3.2. Gün ve Zaman.....	19
3.3. Ay-Mevsim Adları ve Yıl	20
4. BİTKİLER	22
4.1. Ağaç Adları	24

4.2. Meyve Adları	24
4.3. Tahıl Adları	26
4.4. Yeşillikler	26
4.5. Sanayi Bitkileri Ve Bitkilerle İlgili Diğer Adlar	27
5. HAYVANLAR	27
5.1. Ev Hayvanları	27
5.1. 1. Küçükbaş Hayvanlar	28
5.1.2. Büyükbaş Hayvanlar	29
5.2. Yabani Hayvanlar	31
5.3. Kuşlar	34
5.3.1. Kuşlar ve Kanatlılar	35
5.3.2. Kuş ve Kanatlılarla İlgili Diğer Adlar	38
5.4. Asalaklar, Böcekler ve Hayvanlarla İlgili Diğer Adlar	38
5.5. At ve Atla İlgili Adlar	40
5.5.1. At İçin Kullanılan Adlar	41
5.5.1.2. Atla İlgili Renk Adları	43
5.5.1.3. At Koşum Malzemeleri	44
6. MADENLER ve KIYMETLİ TAŞLAR	46
7. SOSYAL HAYAT İLE İLGİLİ ADLAR	48
7.1. İnanç İle İlgili Adlar	48
7.2. Aile İçi İlişkiler ve Akrabalık Adları	49
7. 3. Yönetimle İlgili Adlar, Saray ve Ordu Görevlileri	53
7.4. Zanaat ve Meslekler	57
7. 5. Yiyecek-İçecek Adları ve Yeme İçme İle İlgili Adlar	58
7.5.1. Yeme-İçme İle İlgili Adlar	59
7.5.2. Çeşitli Yiyecekler	60

7.5.3. İçecek Adları	61
7.5.4. Yemekler	61
7.5.5. Unlu Mamüller	62
7.5.6. Süt ve Süt rnleri	63
7.6. EŞya ve Araç-Gereç Adları	64
7.6.1. Ev EŞyaları	67
7.6.2. Mutfak EŞyaları	68
7.6.3. Araç-Gereç	70
7.6.4. Savaş Aletleri	71
7.6.5. Ok ve Oklukla İlgili Adlar	73
7.6.6. Taşıt Adları	74
7.6.7 Giyim-Kuşam Malzemeleri	74
7.6.7.1. Elbise Yapımında Kullanılan Malzemeler ve st Giyim	74
7.6.7.2. Elbise Parçaları	77
7.6.7.3. Şapka ve Aksesuarlar	78
7.6.7.4. Ayak Giyimi	79
7.6.8. Diğer Alet Adları	80
7.7. Yapılar, Yapı ve İnaŐat Malzemeleri	80
7.7.1. Yapı ve İnaŐat Malzemeleri	83
7.8. Hastalık , Engel ve Kusur Adları	84
7.8.1. Hastalık Adları	85
7.8.2. Engel ve Kusur Adları	85
7.9. Sosyal Hayatla İlgili Diğer Adlar	86
8. DİLSEL MALZEME	87
8.1. Zamir-Zarf-Edat	87
8.2. Sayılar	90

8.3. Sıfatlar	93
8.4. Renk Adları	105
8.5. Fiiller	107
II. SONUÇ	112
III. KAYNAKÇA	115
EK 1. ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU	118
EK 2. ORJİNALLİK RAPORU	119
EK 3. İNTİHAL RAPORU	120

KISALTMALAR

- Bk.** : Bakınız.
- KMo.** : Klasik Moğolca.
- LS** : BNMAU Dah' Mongol Helniy Nutgiyn Ayalguuni Tol' Biçig (Amarjargal 1988).
- MMo.** : Modern Moğolca.
- Mu.** : Mukaddimetü'l-Edeb (Poppe 1938).
- Müh.** : Kitâb Hilyetü'l-insân ve Helbetü'l-lisân (Gül 2016).
- Şam.** : Şâmilü'l-Luğa (Saitô 2013).
- Ter.** : Kitâb-ı Mecnû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Muğalî (Saitô 2006).
- TMEN** : Türkische und Mongolische Elemente im Neupersischen (Doerfer 1963, 1965, 1967)
- Zt.** : Zıt anlamlısı.

GİRİŞ

Moğol boyları 13. yüzyılda Cengiz Han liderliğinde bir araya gelmiş, bir fetih hareketi başlatarak batıya doğru ilerlemişler ve bu hareketin sonucunda tarihin en kuvvetli imparatorluklarından birini kurmuşlardır. Moğol yayılımı neticesinde ortaya çıkan göç dalgasının ve nüfus hareketinin siyasi ve ekonomik sonuçlarıyla birlikte, kültürel ve dilsel sonuçlarının da olduğu şüphesizdir. Devletin gücüyle birlikte, bu dönemde, Moğolca bir prestij dili hâline gelmiş; Arap harfli Moğolca sözlükler bu dönemde ortaya konmaya başlanmıştır.

Poppe, Moğolcayı Eski Moğolca, Orta Moğolca ve Modern Moğolca olmak üzere üç tarihi döneme ayırır (2016: 21). 13. yüzyılın başlarıyla 16. yüzyıl sonlarına kadar uzanan Orta Moğolca dönemi, Arap harfli Moğolca sözlüklerin de ortaya konulduğu devredir.

Orta Moğolca döneminde ortaya çıkan söz konusu sözlükler şunlardır: *Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Muğalî*, *Kitâb Hilyetü'l-insân ve Helbetü'l-lisân*, *Mukaddimetü'l-Edeb*, *Şâmilü'l-Luğa ve Rasûlid Hexaglot* (Gül 2015: 78; bk. Ermers 1999: 20-43).

Tezimizin konusu olan Memlûk-Kıpçak sahasına ait King Sözlüğü olarak da bilinen *Rasûlid Hexaglot*, Yemen sultanlarından El-Melik el-Efdal el-'Abbas bin 'Alî için hazırlanmış (Golden vd. 2000: 23) bir mecmuanın içindeki, 186-206 numaralı varaklardaki çok dilli bir sözlüktür. Sözlükte Arapça, Farsça, Türkçe, Moğolca, Grekçe ve Ermenice dilleri ve bu dillere ait kelimeler bulunmaktadır. Tibor Halasi-Kun'a Beyrut'ta Mahmûd el-Gûl tarafından *Rasûlid Hexaglot*'un fotoğrafları verilmiş ve bundan sonra oluşturulan bir ekiple, *Rasûlid Hexaglot*'un yayınlanma çalışmalarına başlanmış; Peter Golden'in editörlüğünde bu çok dilli sözlük *The King's Dictionary The Rasûlid Hexaglot* adıyla 2000 yılında bilim âlemine kazandırılmıştır.

Bu çalışmada, *Rasûlid Hexaglot*'un Moğolca söz varlığını, Batı Orta Moğolcaya ait diğer sözlükler olan *Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Muğalî*, *Kitâb Hilyetü'l-insân ve Helbetü'l-lisân*, *Mukaddimetü'l-Edeb*, *Şâmilü'l-Luğa*'yla

kıyaslayarak *Rasûlid Hexaglot*'un Moğolca söz varlığının diğer sözlüklerle farklılığını ya da benzerliğini ortaya koymayı; *Rasûlid Hexaglot*'un Moğolca söz varlığının tarihsel süreçte hangi anlamsal değişimlere uğradığını ya da söz konusu dönemden Modern Moğolcaya hangi kelimelerin ulaştığını; Modern Moğolcaya ulaşan kelimelerin oranını görmeye ve değerlendirmeye çalıştık.

Türk dili araştırmalarındaki temel kaynaklardan istifade ederek belirli başlıklar altında değerlendirdiğimiz Moğolca kelimeleden hangilerinin Türkçe kökenli, hangilerinin yabancı kökenli olduğunu tespit etmeye çalıştık.

Gerek görülen yerlerde Batı Orta Moğolcaya ait sözlüklerle birlikte Doğu Moğolcası metinlerine de başvurarak Batı Moğolcasıyla ilişkilendirilen Kalmukçanın sözlüklerini de temel kaynak olarak kullandık.

I. MOĞOLCA SÖZ VARLIĞI

1. İNSAN VE ORGAN ADLARI

1.1. İnsan

King Sözlüğü'nde insan ve kişi anlamlarında *ene kün* “insan; bu insan” ve *haran, kişi* “kişi” kelimeleri verilmiştir. İnsanın cinsiyetinin erkek için *ere*, dişi için *eme* olduğu görülmektedir. *beye* kelimesi ise insan vücudu, insan boyu anlamındadır.

Sözlükteki organ adları şunlardır: *aman* “ağız”, *arasun* “deri”, *auşgi* “akciğer”, *bağagur* “anüs; kalça”, *baldir* “baldır”, *baraun qar* “sağ el”, *bilek* “bilek”, *böire* “böbrek”, *böldöge* “testis”, *büdün* “but”, *čarbaun* “bilek”, *čikin* “kulak”, *čimge* “ilik”, *dalı* “kürek kemiği”, *deliün* “dalak”, *durân* “gönül; insan kalbi”, *ebčigün* “göğüs”, *ebüdüün* “diz”, *egem* “omuz”, *eriün* “yanak”, *erün* “çene”, *gejiğe* “baş arkası”, *gesesün* “bağırsak”, *halaqan* “aya, avuç içi”, *hanisqa* “kaş”, *heki* “beyin; kafa”, *helige* “karaciğer”, *horai* “baş tepesi, baş üstü”, *hürül* “dudak”, *hüsün* “saç, tüy”, *hütkiün* “kadın cinsel organı, vajina”, *jauja* “topuk”, *jeün qar* “sol el”, *kehli* “karın”, *kêkül* “kakül”, *kelen* “dil”, *köke* “meme, emcek”, *köl* “ayak”, *küisün* “göbek”, *küjün* “boyun”, *manqlai* “alın”, *nidiün* “göz”, *niğur* “yüz, çehre”, *nirğun* “bel; sırt”, *nüken* “kulak yolu; kulak deliği”, *ojoqai* “erkek cinsel organı, penis”, *ökün* “içyağı”, *ölmei* “ayak üstü”, *qabar* “burun”, *qabirğa* “kaburga”, *qar* “el”, *qarbin* “göbek bağı”, *qarbing* “karın yağı”, *qimsün* “tırnak”, *qôlai* “boğaz”, *qurûn* “parmak”, *saqal* “sakal”, *sarbısun* “bıyık”, *şidün* “diş”, *siğa* “aşık kemiği”, *sirbüsün* “sinir”, *sorbun* “kirpik”, *sölüsün* “safra kesesi; safra, öd”, *su qurûn* “işaret parmağı”, *sudasun* “damar”, *suwu* “koltuk”, *süresün* “kasık kılı”, *tanglai* “damak”, *tergün* “kafa, baş”, *toqa* “dirsek”, *ubuji* “meme ucu”, *uça* “arka; sırt”, *ulâ* “ayak tabanı”, *urda qurûn* “başparmak”, *üçken qurûn* “küçük parmak”, *üye* “eklem”, *yasun* “kemik”.

Organ adlarından Türkçe *baldır* “baldır” ve *bilek* “bilek” ile *büdüin* “but”, *qarbin* “göbek bağı”, *sarbisun* “bıyık”, *ubuji* “meme ucu” dışındaki organ adlarının tamamının Modern Moğolcada yaşadığı görülmüştür.

Organ adlarına ek olarak, insan vücuduyla ilgili olduğunu düşündüğümüz şu kelimeleri de bu başlık altında değerlendirdik: *bağasun* “dışkı”, *çalbuq* “çapak”, *çisun* “kan”, *hunğasun* “gaz, osuruk”, *husun* “meni, sperm”, *kölesün* “ter”, *sêsün* “idrar”. Bu kelimelerden de *çalbuq* “çapak” ve *husun* “meni, sperm” dışındakilerin Modern Moğolcada yaşadığı görülmüştür.

ene kün (اينا كون) “insan; bu insan” [198b]: Moğolca *ene* “bu” ve *kün* “kişi, insan” kelimelerinden oluşturulmuştur.

haran, kişi (هرن كشي) “kişi” [198b]: Mu. *haran* [198]; Müh. *haran* [209]; Şam. *haran* [143b]; KMo. *aran* (MHHTB 2006: 47). MMo. *aran* “halktan kimseler, kara bodun, kişiler” (Tsevel 1966: 45). Moğolca *haran* kelimesiyle birlikte verilen Türkçe *kişi* kelimesinin Moğolcadaki durumu ile ilgili olarak Clauson herhangi bir bilgi vermez (1972: 752).

ere (ايره) “er, erkek” [198b]: Mu. *ere* [161]; Müh. *ere* [209]; Şam. *ere* [151b]; Ter. *ere* [63b]; KMo. *er-e* (Çoimaa 2006: 1293). MMo. *er* “erkek” (Tsevel 1966: 881).

eme (ايمه) “dişi, kadın” [198b]: Mu. *eme* [153]; Müh. *eme* [209]; Şam. *eme* [151b]; Ter. *eme* [63b]; KMo. *em-e* (Çoimaa 2006: 1288). MMo. *em* “kadın, dişi” (Tsevel 1966: 875). Schönig, kelimenin Oğuzcaya geçtiğini bildirir (2000: 95).

1.2. Organ Adları

aman (امان) “ağız” [198b]: Mu. *aman* [99]; Müh. *aman* [213]; Şam. *aman* [148b]; Ter. *aman* [64b]; KMo. *am(an)* (Çoimaa 2006: 33). MMo. *ama(n)* “ağız; konuşma ve yeme organı” (Tsevel 1966: 36).

arasun (اراسون) “deri” [199a]: Mu. *arasun* [104]; Müh. *arasu* [214]; Şam. *arasun* [150a]; Ter. *arasun* [64b]; KMo. *arasu* (Çoimaa 2006: 56). MMo. *aris* “deri, gön” (Tsevel 1966: 54).

auşgi (اوشغي) “akciğer” [198c]: Mu. *a’üşki* [108]; Müh. *üşkin* [213]; Ter. *auşgi* [64b]; KMo. *aguşki* (Çoimaa 2006: 936). MMo. *uuşig* “akciğer” (Tsevel 1966: 607).

bağagur (بغاغر) “anüs; kalça” [199a]: Mu. *baqa’ür* [111]; Müh. *bağür* [213]; Şam. *bağagur* [151a]; Ter. *bağür* [64b]; KMo. *buqur*, MMo. *buhuur* “kalça” (Lessing 1960: 143).

baldır (بلدر) “baldır” [186c]: Kelime Türkçedir. Clauson, bu kelimenin Eski Türkçe döneminden itibaren tanıklandığını bildirmiş; ancak kelimenin Moğolcadaki durumu ile ilgili olarak herhangi bir bilgi vermemiştir (1972: 334). Kelimeyi Moğolca kaydıyla sadece King Sözlüğü’nde görebiliyoruz.

baraun qar (براون) “sağ el” [198c]: Mu. *baran gar* [111]; Şam. *baraun qar* [149b]. *baraun* “sağ” ve *qar* “el” kelimelerinden oluşturulmuştur. Bk. *baraun, qar*. Schönig, bu tamlamanın Oğuzcaya da geçtiğini bildirir (2000: 67).

bilek (بيلك) “bilek” [186c]: Kelime Türkçedir. Clauson, bu kelimenin Eski Türkçe döneminden itibaren tanıklandığını bildirmiş; ancak kelimenin Moğolcadaki durumu ile ilgili olarak herhangi bir bilgi vermemiştir (1972: 338). Kelimeyi Moğolca kaydıyla sadece King Sözlüğü’nde görebiliyoruz.

böire (بويرا) “böbrek” [199a]: Müh. *bö’er[e]* [213]; Şam. *börök* [150b]; Ter. *börē* [68a]; KMo. *böger-e* (Çoimaa 2006: 118). Clauson, kelimenin Moğolcadaki erken Türkçe ödünclemelerden olduğunu ileri sürer (1972: 328). MMo. *böör* “böbrek” (Tsevel 1966: 99).

böldöge (بولدوگه) “testis” [199a]: Mu. *böldegen* [123]; Şam. *bölgöde* [151a]; Ter. *böldegen* [68a]; KMo. *böldege(n)*, MMo. *böldgö* “testis, testisler” (Lessing 1960: 127).

büdün (بدون) “but” [199a]: Kelime King Sözlüğü’nde tanıklanmaktadır. Ancak, Moğolcada bu anlamı ile kelimeyi tanımlayamadık. Kelime King Sözlüğünde *bidün* (بيدون) “yoğun” [203b] şeklinde geçen ve Moğolcada şişman, kaba, geniş gibi anlamlarla yaşayan kelime olabilir, diye düşünüyoruz.

çarbaun (چارباون) “bilek” [198c]: Ter. *jarbaliy* [67b]; KMo. *carbağu(n)*, MMo. *tsarbuu* “bilek” (Lessing 1960: 165).

çikin (چكين) “kulak” [198c]: Mu. *çiqin* [134]; Müh. *çikin* [213]; Şam. *çikin* [148b]; Ter. *çikin* [64b]; KMo. *çiki* (Çoimaa 2006: 1207). MMo. *çih* “kulak” (Tsevel 1966: 820).

çimge (جمكا) “ilik” [199a]: Mu. *çimegen* [388]; KMo. *çimüge*, MMo. *çömög* “ilik, kemik iliği” (Lessing 1960: 186).

dalı (دالو) “kürek kemiği” [198c]: Mu. *dalı* [138]; Müh. *dalı* [213]; Şam. *dalı* [149b]; KMo. *dalı* (Çoimaa 2006: 153). MMo. *dal* “kürek kemiği” (Tsevel 1966: 181). Schönig, *dalı* kelimesinin Oğuzcaya da geçtiğini bildirir (2000: 86).

deliün (دليون) “dalak” [198c]: Mu. *delün* [141]; Müh. *delün* [213]; Şam. *delün* [150b]; Ter. *deliün* [68a]; KMo. *deligüü* (Çoimaa 2006: 315). MMo. *deliüü* “dalak” (Tsevel 1966: 226).

dumdağı qurûn (دمداغي قرون) “orta parmak” [198c]: Mu. *dundadu qurun* [144]; Ter. *dundad qurun* [68a]. KMo. *dumda quruğu(n)*, MMo. *dund huruu* “orta parmak” (Lessing 1960: 991).

durân (دران) “gönül; insan kalbi” [198c]: Mu. *durân* [145]; Müh. *durân* [200]; Şam. *durân* [150b]; Ter. *durân* [75b]; KMo. *durân* (Çoimaa 2006: 294). MMo. *durân* “sevme, isteme; istek, dilek” (Tsevel 1969: 211).

ebçigün (اييجكون) “göğüs” [198c]: Mu. *ebçe’ün* [346]; Müh. *ebçün* [213]; Şam. *ebçün* [149b]; Ter. *ebcün* [68a]; KMo. *ebçigüü* (Çoimaa 2006: 582). MMo. *övçüü* “göğüs” (Tsevel 1966: 431).

ebüdün (ابدون) “diz” [199a]: Mu. *öbüdüg* [305]; Ter. *ebüdüin* [64b]; KMo. *ebüdüg* (Çoimaa 2006: 580). MMo. *övdög* “diz” (Tsevel 1966: 428).

egem (ايكام) “omuz” [198c]: Ter. *egem* [67b]; KMo. *egem*, MMo. *egem* “köprücük kemiği; kol” (Lessing 1960: 298).

eriün (ارتون) “yanak” [198b]: Bk. *eriün*.

erün (ايرون) “çene”: Mu. *erün* [165]; Şam. *erün* [149a]; KMo. *eregüü*, MMo. *eriüü* “alt damak, yanak” (Lessing 1960: 322).

gejige (كجكه) “ense” [198c]: Mu. *gejige* [170]; KMo. *gejige*, MMo. *gezeg* “ense vb.” (Lessing 1960: 381).

gesesün (كساسون) “bağirsak” [199a]: Mu. *getesün* [171]; Müh. *gesesün* [213]; Ter. *gesüsün* [64b]; KMo. *gedesü* (Çoimaa 2006: 232). MMo. *gedes* “insan ve hayvanların midesi; bağirsak” (Tsevel 1966: 168).

halaqan (هلاقان) “aya, avuç içi” [198c]: Mu. *alaqan* [97]; Ter. *halaqa* [67b]; KMo. *alağ-a(n)*, MMo. *alga* “aya, avuç içi” (Lessing 1960: 26).

hanisqa (هنسقه) “kaş” [198b]: Mu. *hanisqa* [181]; Müh. *hanisğa* [213]; Şam. *hanisqa* [148b]; Ter. *hanişqa* [67b]; KMo. *anisq-a* (Çoimaa 2006: 46). MMo. *anisga* “göz kapağı” (Tsevel 1966: 47).

heki (هكي) “beyin; kafa” [199a]: Mu. *hekin* [183]; Ter. *hekin* [64b]; KMo. *eki(n)*, MMo. *eh(en)* “başlangıç, ana vb.” (Lessing 1960: 305).

helige (هيلكي) “karaciğer” [198c]: Mu. *eligen* [261]; Müh. *heligen* [213]; Ter. *heligen* [68a]; KMo. *elige* (Çoimaa 2006: 1286). MMo. *eleg* “karaciğer” (Tsevel 1966: 874).

horai (هوراي) “baş tepesi, baş üstü” [198b]: Mu. *horai* [183]; KMo. *orui*, MMo. *oroy* “başın tepe noktası; tepe vb.” (Lessing 1960: 621).

hürül (هرل) “dudak” [198b]: Mu. *hurül* [188]; Müh. *hurül* [213]; Şam. *hurül* [149a]; Ter. *hurül* [67b]; KMo. *uruğul* (Çoimaa 2006: 928). MMo. *uruul* “dudak” (Tsevel 1966: 600).

hüsün (هوسون) “saç, tüy” [198b]: Mu. *üsün* [382]; Müh. *hüsün* [212]; Şam. *hüsün* [148a]; Ter. *hüsün* [64b]; KMo. *üsü* (Çoimaa 2006: 960). MMo. *üs* “saç, tüy, kıl” (Tsevel 1966: 626).

hütkün (هتكون) “kadın cinsel organı, vajina” [199a]: Mu. *hütügün* [192]; Müh. *ütügün* [213]; Şam. *hütügün* [150b]; Ter. *hütügün* [68a]; KMo. *ütege*, MMo. *üteg* “kadın cinsel organı, vajina” (Çoimaa 2006: 961).

jauja (جاوجه) “topuk” [199a]: Şam. *javçi* [151a]; KMo. *jağujai*, MMo. *zauzay* “ayakkabı ya da çizme topuğu” (Lessing 1960: 1025).

jeün qar (جيون قار) “sol el” [198c]: Mu. *jö’ēn gar* [209]; Şam. *jüyün qar* [149b]. *jeün* “sol” ve *qar* “el” kelimelerinden oluşturulmuştur. Bk. *jeün, qar*. Schönig, bu tamlamanın Oğuzcaya da geçtiğini bildirir (2000: 113).

kehli (كهلي) “karın” [198c]: Mu. *kēli* [218]; Müh. *kehēl* [213]; Şam. *kehli* [150b]; Ter. *kēli* [68a]; KMo. *kebeli*, MMo. *hevel, hevli* (Tsevel 1966: 753, 755).

kêkül (كاکول) “kakül” [198b]: Mu. *kakil* [239]; Şam. *kekül* [148a]; KMo. *kökül*, MMo. *höhö* “uzun saç; kakül vb.” (Lessing 1960: 483). Schönig, tarihi Türkçe metinlerde ve birçok Türk lehçesinde tanıklanan bu kelimenin Oğuzcaya da geçtiğini ve Anadolu ağzlarında yaşadığını bildirir (2000: 123).

kelen (كلان) “dil” [198b]: Mu. *kelen* [214]; Müh. *kelen* [214]; Şam. *kelen* [149a]; Ter. *kelen* [64b]; KMo. *kele* (Çoimaa 2006: 1116). MMo. *hel* “dil; konuşma organı; söz, haber” (Tsevel 1966: 757).

köke (كوكه) “meme, emcek” [198c]: Mu. *köken* [220]; Müh. *köke* [213]; Şam. *köke* [149b]; Ter. *kökün* [68a]; KMo. *kökü*, MMo. *höh* “meme” (Çoimaa 2006: 1072). Schönig, kelimenin Oğuzcaya da geçtiğini bildirir (2000: 128).

köl (كول) “ayak” [199a]: Mu. *köl* [221]; Şam. *köl* [151a]; Ter. *köl* [64b]; KMo. *köl*, MMo. *hö* “ayak, bacak” (Lessing 1960: 483).

küisün (كوسون) “göbek” [198c]: Mu. *küisün* [226]; Müh. *küy* [213]; KMo. *küisü(n)*, MMo. *hüis* “göbek; merkez” (Lessing 1960: 498).

küjün (كوجون) “boyun” [198c]: Mu. *küjün* [226]; Müh. *gücün* [213]; Şam. *küçün* [149a]; Ter. *kücün* [64b]; KMo. *küjüü* (Çoimaa 2006: 1099). MMo. *hüzüü* “boyun” (Tsevel 1966: 166).

manqlai (منقلاي) “alın” [198b]: Mu. *manqlai* [233]; Müh. *manlay* [212]; Şam. *manqlay* [148b]; Ter. *manqlay* [64b]; KMo. *manglai* (Çoimaa 2006: 454). MMo. *manlay, magnay* “alın, baş, lider” (Tsevel 1966: 331).

nidün (ميدون) “göz” [198b]: Mu. *nidü, nidün* [237]; Müh. *nidün* [213]; Şam. *nidün* [148b]; Ter. *nidün* [64b]; KMo. *nidü* (Çoimaa 2006: 534). MMo. *nüd* “göz” (Tsevel 1966: 391).

nigür (نيرغور) “yüz, çehre” [198b]: Mu. *ni'ūr* [258]; Müh. *ni'ūr* [213]; Şam. *ni'ūr* [148b]; Ter. *ni'ūr* [64b]; KMo. *nigür* (Çoimaa 2006: 537). MMo. *nüür* “yüz” (Tsevel 1966: 393).

nirğun (نيرغون) “bel; sırt” [199a]: Müh. *nirğun* [213]; Şam. *nirğun* [150a]; Ter. *nirun* [68a]; KMo. *niruğun* (Çoimaa 2006: 531). MMo. *nuruu* “sırt; sıradağ” (Tsevel 1966: 389).

nüken (نوكن) “kulak yolu; kulak deliği” [198c]: Mu. *nüken* [262]; Müh. *nüken* [217]; Şam. *nüken* [149a]; KMo. *nüke* (Çoimaa 2006: 537). MMo. *nüh(en)* “çukur; delik” (Tsevel 1966: 394). *nüken* “delik” kelimesi organ adı olarak kullanılmıştır.

ojoqai (اوچقاي) “erkek cinsel organı, penis” [199a]: Mu. *ojağai* [263]; Müh. *ocuğa* [213]; Şam. *oçuqai* [150b]; Ter. *ocuqa* [64b]; KMo. *ojuğu*, MMo. *ozgo* “erkek cinsel organı, penis” (Çoimaa 2006: 556).

ökün (اوكون) “içyağı” [199a]: Müh. *ōkün* [218]; KMo. *ögekü* (Çoimaa 2006: 597). MMo. *ööh(ön)* “içyağı” (Tsevel 1966: 442).

ölmei (اولمي) “ayak üstü” [199a]: Kelime diğer Arap harfli Moğolca metinlerde tanıklanmamaktadır. Ancak, Moğolcada yaşamaktadır: KMo. *ölmei*, MMo. *ölmii* “ayak tabanı” (Lessing 1960: 633).

qabar (قابر) “burun” [198b]: Mu. *qabar* [284]; Müh. *qabar* [213]; Şam. *qabar* [149a]; Ter. *qabar* [64b]; KMo. *qabar*, MMo. *hamar* (Tsevel 1966: 654).

qabirğa (قابرغه) “kaburga” [199a]: Mu. *qabirğa* [285]; Ter. *qabirqa* [68a]; KMo. *qabirğ-a(n)*, MMo. *habirga* “kaburga” (Lessing 1960: 898). Schönig, kelimenin Türk lehçeleriyle birlikte Oğuzcaya da geçtiğini bildirir (2000: 147).

qar (قار) “el” [198c]: Mu. *qar* [111]; Müh. *qar* [214]; Şam. *qar* [149b]; Ter. *qar* [64b]; KMo. *ğar* (Çoimaa 1966: 188). MMo. *gar* “el” (Tsevel 1966: 138).

qarbin (قربين) “göbek bağı” [199a]: KMo. *qarbisu(n)* “hayvan rahmi; göbek bağı” (Lessing 1960: 935).

qarbing (قربنك) “karın yağı” [198c]: KMo. *qarbing*, MMo. *harbin* “hayvanların karın bölgesindeki yağ; büyük karın” (Lessing 1960: 935).

qimsûn (قمسون) “tırnak” [198c]: Mu. *qimusun* [298]; Müh. *qimusun* [214]; Ter. *qimusun* [64b]; KMo. *qimusu* (Çoimaa 2006: 1085). MMo. *hums(an)* “tırnak” (Tsevel 1966: 729).

qôlai (قولاي) “boğaz” [198c]: Mu. *qôlai* [306]; Müh. *qôl* [213]; KMo. *kogulai* (Çoimaa 2006: 1042). MMo. *hooloi* “boğaz, gırtlak” (Tsevel 1969: 692).

qurûn (قرون) “parmak” [198c]: Mu. *qurûn* [312]; Müh. *qurğan* [213]; Şam. *qurun* [149b]; Ter. *qurun* [68a]; KMo. *quruğu* (Çoimaa 2006: 1089). MMo. *huruu* “parmak” (Tsevel 1969: 733).

saqal (سقال) “sakal” [186c; 198b]: Mu. *saqal* [131]; Müh. *saqal* [212]; Şam. *saqal* [148b]; Ter. *saqal* [67b]; KMo. *saqal* (Çoimaa 2006: 643). MMo. *saqal* “sakal” (Tsevel 1966: 473). Clauson, Eski Türkçeden itibaren Türk dilinde tanıklanan *saqal* kelimesinin Moğolcadaki durumu ile ilgili olarak herhangi bir bilgi vermez (1972: 808).

sarbisun (سربسون) “bıyık” [198b]: Kelime bu anlam ile maalesef diğer Arap harfli Moğolca metinlerde ve Moğolcada tanıklanamamıştır. Kelimenin King Sözlüğü’nde *sorbun* (سربون) ve diğer sözlüklerde *sorbusu*, *sorbusun*, *sormusu*, *sormusun*, şeklinde geçen “kirpik” anlamındaki kelime olması muhtemeldir.

şidün (شدون) “diş” [198b]: Mu. *şidün* [332]; Müh. *sidün* [213]; Şam *sidiün* [149a]; Ter. *şidün* [64b]; KMo. *sidü* (Çoimaa 2006: 1268). MMo. *şüd(en)* “diş” (Tsevel 1966: 861).

şığa (سیغه) “aşık kemiği” [199a]: Mu. *şāba* [331]; Şam. *şığa* [151a]; Ter. *şığai* [68a]; KMo. *şag-a(n)*, MMo. *şaa* “aşık kemiği” (Lessing 1960: 747).

sirbüsün (سربسون) “sinir” [199a]: Mu. *sirbü[sü]n* [179]; Müh. *sirbüsün* [214]; Şam. *sirbüsün* [150a]; Ter. *şirbüsün* [64a]; KMo. *sirbüsü* (Çoimaa 2006: 1260). MMo. *şörmös(ön)* “sinir” (Tsevel 1966: 856).

sorbun (سربون) “kirpik” [198b]: Mu. *sorbisun* [325]; Müh. *sormusu* [213]; Şam. *sormusun* [150a]; KMo. *sormusu* (Çoimaa 2006: 656). MMo. *sormuus* “kirpik” (Tsevel 1966: 481).

sölüsün (سلوسون) “safra kesesi; safra, öd” [198c]: Müh. *sölsün* [213]; KMo. *sösü(n)*, MMo. *sös* “safra” (Lessing 1960: 732).

su qurûn (سو قرون) “işaret parmağı” [198c]: Ter. *dergede qurun* [68a]. Moğolca *su* “ayrım, ayırt etme vb.” ve *qurûn* “parmak” kelimelerinden oluşturulmuştur.

sudasun (سداسون) “damar” [199a]: Mu. *sudasun* [327]; Şam. *sudasun* [150a]; Ter. *sudasun* [64a]; KMo. *sudasu* (Çoimaa 2006: 666). MMo. *sudas* “damar” (Tsevel 1966: 487).

suwu (سُوهُ) “koltuk” [198c]: Mu. *sū* [328]; Müh. *sū* [213]; Ter. *sū* [68a]; KMo. *suğu(n)*, MMo. *suğa* “koltukaltı, koltuk vb.” (Lessing 1960: 734).

süresün (سورسون) “kasık kılı” [199a]: Mu. *sūrel* [330]; Müh. *sūrel* [213]; KMo. *següril*, MMo. *süüril* “kasık kılı” (Çoimaa 2006: 682).

tanğlai (تنغلاي) “damak”: Mu. *tanqlai* [341]; Şam. *tanqlay* [68a]; KMo. *tanğlai*, *tanğnai*, MMo. *tagnay* “alın vb.” (Lessing 1960: 777).

tergün (تيرگون) “kafa, baş” [198b]: Müh. *tergün* [212]; Şam. *tergün* [143a]; Ter. *terün* [64b]; KMo. *terigün* (Çoimaa 2006: 900). MMo. *tergüün* “kafa, baş” (Tsevel 1966: 578).

toqa (تقا) “dirsek” [198c]: Mu. *toqai* [351]; Şam. *tuqai* [149b]; Ter. *tuqai* [67b]; KMo. *toqui*, MMo. *tohay* “dirsek vb.” (Lessing 1960: 829).

ubuji (ابوجي) “meme ucu” [186c]: Müh. *ūbaci* [209]. Kelime *uu-* “içmek” fiili ile ilgili olmalıdır.

uça (اوجا) “arka; sırt” [199a]: Müh. *ūça* [371]; Şam. *ūca* [150a]; Ter. *ūca* [64b]; KMo. *uğuca*, MMo. *uuts* “kuyruksokumu kemiği; but, kış vb.” (Lessing 1960: 864). Clauson, Türk dilinde tanıklanan *uça* kelimesinin Moğolcadaki durumu ile ilgili olarak herhangi bir bilgi vermez (1972: 20).

ulâ (اوله) “ayak tabanı” [199a]: KMo. *ula*, MMo. *ul* “ayak tabanı; ayakkabı tabanı, taban” (Lessing 1960: 868).

urda qurûn (اردا قرون) “başparmak” [198c]: Ter. *ayra qurun* [68a]. Moğolca *urda* “önceki, önce vb.” ve *qurûn* “parmak” kelimelerinden oluşturulmuştur.

üçken qurûn (اوجكان قرون) “küçük parmak” [198c]: Ter. *üçüken qurun* [68a]. Moğolca *üçken* “küçük” ve *qurûn* “parmak” kelimelerinden oluşturulmuştur. Bk. *üçügüken, qurûn*.

üye (اویا) “eklem” [198c]: Mu. *üye* [382]; KMo. *üj-e*, MMo. *üye* “eklem, ek yeri, bağlantı vb.” (Lessing 1960: 1001).

yasun (ياسون) “kemik” [199a]: Mu. *yasun* [388]; Müh. *yasun* [214]; Şam. *yasun* [150a]; Ter. *yasun* [64a]; KMo. *yasu* (Çoimaa 2006: 1331). MMo. *yas(an)* “kemik” (Tsevel 1966: 910).

1.3. Vücut İle İlgili Diğer Adlar

bağasun (بغاسون) “dışkı” [199b]: Mu. *bāsun* [346]; Müh. *bāsun* [214]; Şam. *bağasun* [151a]; Ter. *bāsun* [69a]; KMo. *bağasu* (Çoimaa 2006: 71). MMo. *baas* “insan ve hayvan dışkısı” (Tsevel 1966: 62).

çalbuq (چالبوق) “çapak” [199a]: Türkçe *çapaq* “göz çapağı” karşılığında Moğolca olarak verilen kelimenin, Türkçenin tarihi dönemlerinde birçok şekilde tanıklanan göz çapağı anlamındaki kelime olması kuvvetle muhtemeldir (Clauson 1972: 418).

çisun (چيسون) “kan” [199a]: Mu. *çisun* [135]; Müh. *çisun* [214]; Ter. *cisun* [64a]; KMo. *çisu* (Çoimaa 2006: 1174). MMo. *çus(an)* “kan” (Tsevel 1966: 822).

hungasun (هنگسون) “gaz, osuruk” [199b]: Şam. *hunguba* [151a]; Ter. *hunqasun* [69a]; KMo. *unğasu(n)*, MMo. *ungas* “gaz, osuruk” (Lessing 1960: 876).

husun (هوسون) “meni, sperm” [186c]: Müh. *husun* [214]. Kelime Moğolca *us* “su” kelimesiyle ilgili olmalıdır. Ramstedt, **husun* kelimesinin “irin” anlamı taşıdığı bilgisini verir (1935: 452).

kölesün (كلاسن) “ter” [186c]: Mu. *kölesün* [95]; Müh. *köler* [214]; Ter. *kölesün* [64b]; KMo. *kölüsü* (Çoimaa 2006: 1061). MMo. *höls* “ter” (Tsevel 1966: 709).

sêsün (سيسون) “idrar” [199b]: Mu. *şēsün* [331]; Müh. *şi’ēsün* [214]; Şam. *sisün* [151a]; KMo. *sigesü* (Çoimaa 2006: 1273). MMo. *şees(en)* “idrar, sidik” (Tsevel 1966: 864).

2. YERYÜZÜ / GÖKYÜZÜ VE DOĞA OLAYLARI

2.1. Yeryüzü Şekilleri

King Sözlüğü'nde Moğolca olarak, doğa ve çevre ile ilgili on dokuz tane ad verilmiştir. İnsanın temel ihtiyacı olan *usun* “su” kaynakları *bulaq* “pınar; su kaynağı”, *mören* “ırmak, nehir” ve *naur* “göl” ile *çorğa* “akar su; ark” ve *tataul* “nehir; ark” kelimelerinin su ile ilgili olduklarını görüyoruz. Su ile ilgili olan kelimelerin tamamı Modern Moğolcada yaşamaktadır. *bulaq* “pınar; su kaynağı”, *mören* “ırmak, nehir” ve *naur* “göl” Türkçe ile ilişkili oldukları görülmüştür.

Toprak anlamındaki *şıroa* ile *qumaq* “kum” ve *tôsün* “toz” kelimelerini de King Sözlüğü'nde görmekteyiz. Bu üç kelime de Modern Moğolcada yaşamaktadır.

Bu başlık altında değerlendirdiğimiz arazi ve dağ ile ilgili kelimeler ise şunlardır: *alqun* “küçük dağ”, *aula* “dağ”, *boqani I* “iniş; dağ inişi”, *dabân* “dağ geçidi, boğaz”, *delekei* “yeryüzü”, *dôra* “iniş; dağ inişi”, *ğajar* “yer”, *hulqun* “küçük tepe”, *ker qajar* “yazı, yaban”, *öndör* “tepe”. Bu kelimelerden *alqun* “küçük dağ” ve *hulqun* “küçük tepe” dışındakiler Modern Moğolcada tanıklanmaktadır.

Su ve Su Kaynakları

bulaq (بلاق) “pınar; su kaynağı” [201c]: Mu. *bulaq* [289]; Şam. *bulaq* [146a]; KMo. *bulağ*, MMo. *bulag* “su kaynağı; kaynak; pınar başı” (Lessing 1960: 133). Clauson, bu kelimenin Eski Türkçeden itibaren Türk Dili'nde tanıklandığını bildirir (1972: 336). Ayrıca Doerfer de Türkçeden birçok dile geçen kelimenin Moğolcaya da geçtiğini belirtir (TMEN II: 809).

mören (موران) “ırmak, nehir” [201c]: Mu. *mören* [240]; Şam. *mören* [146a]; Ter. *mören* [65b]; KMo. *mören*, MMo. *mörön* “büyük ırmak ya da deniz” (Lessing 1960: 548). Kelime Moğolcadan Türkçeye de *müren* şeklinde geçmiştir.

naur (نور) “göl” [201c]: Mü. *na'ür* [217]; Şam. *na'ür* [146a]; Ter. *naur* [67b]; KMo. *nağur* (Çoimaa 2006: 553). MMo. *nuur* “göl; göl yatağı” (Tsevel 1966: 352). Schönig, kelimenin Oğuzcada da görüldüğünü bildirir (2000: 139).

usun (اوسون) “su” [201b]: Mu. *usun* [97]; Müh. *usun* [217]; Şam. *usun* [145b]; Ter. *usun* [65b]; KMo. *usu(n)*, MMo. *us* “su” (Tsevel 1966: 601).

Toprak

qumaq (قماق) “kum” [201c]: Mu. *qumaqi* [309]; Şam. *qumaq* [147a]; KMo. *qumağ*, MMo. *humag* “kum” (Lessing 1960: 985).

şıroa (شیروا) “toprak” [201c]: Mu. *şira’ū* [336]; Müh. *şirū* [217]; KMo. *sirui* (Çoimaa 2006: 1257). MMo. *şoroo(n)* “toprak; yer; toz” (Tsevel 1966: 855).

tôsun (توسون) “toz” [201c]: Müh. *tosun* [217]; Şam. *tosun* [147a]; KMo. *togusu(n)*, MMo. *toos(on)* “toz; zerre” (Lessing 1960: 818).

Dağ ve Arazi

alqun (القون) “küçük dağ” [201c]: Kelime Arap harfli Moğolca sözlüklerde ve Moğolcada tanıklanamamıştır. Yazarlar, kelimenin *qaldun* olarak düşünülebileceği görüşünü de sunarlar (Golden vd. 2000: 247).

aula (اوله) “dağ” [201c]: Mu. *a’ūla* [189]; Müh. *a’ūla* [216]; Ter. *a’ūla* [64a]; KMo. *ağula*, MMo. *uul* “dağ; yüksek tepe” (Tsevel 1966: 605).

boqani I (بوقانی) “iniş; dağ inişi” [201c]: Mu. *boğani* [120]; KMo. *boğuni*, MMo. *bogino*, *bogoni* “düşük, kısa; taban, orta” (Lessing 1960: 113).

dabân (دبان) “dağ geçidi, boğaz” [201c]: KMo. *dabağ-a(n)*, MMo. *davaa* “dağ geçidi, boğaz; zorluk, engel; zafer” (Lessing 1960: 211).

delekei (دالاکي) “yeryüzü” [201c]: KMo. *deleki*, MMo. *delhiy* “yeryüzü, dünya, evren, kainat” (Lessing 1960: 248).

dôra (دورا) “iniş; dağ inişi” [201c]: Mu. *dora* [143]; Müh. *dora* [210]; Ter. *dora* [74b]; KMo. *dour-a* (Çoimaa 2006: 280). MMo. *door* “alt, aşağı; iniş” (Tsevel 1966: 201).

ğajar (غجار) “yer” [201c]: Mu. *ğajar* [173]; Müh. *qacar* [216]; Şam. *qaçar* [147b]; Ter. *qacar* [67b]; KMo. *ğajar* (Çoimaa 2006: 181). MMo. *gazar* “yer, arazi, alan, saha” (Tsevel 1966: 132).

hulqun (هلقون) “küçük tepe” [201c]: Şam. *hulqun* [147a]. Saito, kelimenin *Moğolların Gizli Tarihi*’nde ve Moğol kroniklerinden *Erdeniyin Tobçi*’de tanıklandığı bilgisini vermektedir (2013: 312).

ker qajar (كير قجر) “yazı, yaban” [201c]: Müh. *keh[ē]r* [217]; Şam. *keher* [147a]; Ter. *keher* [68b]; KMo. *keger-e*, MMo. *heer* “bitkisiz yer; çöl, bozkır” (Lessing 1960: 443). Bk. *qajar*.

öndör (اوندر) “tepe” [201c]: Mu. *öndür* [276]; KMo. *öndür*, MMo. *öndör* “yüksek; uzun; ağır”. Kelime, *ağula* “dağ” kelimesinin önüne getirildiğinde, tamlama yüksek dağ; tepe anlamı kazanmaktadır (Lessing 1960: 637).

2.2. Gökyüzü ve Doğa Olayları

Eski Türkçede gökyüzünü ve mavi rengi ifade etmek için kullanılan *kök* kelimesi, Moğolcaya da ödünçlenmiş ve King Sözlüğü’nde Moğolca olarak verilmiştir. King Sözlüğü’nde dünyanın enerji kaynağı güneşin Moğolca karşılığı *naran*, dünyanın uydusu ayın Moğolca karşılığı *sara* kelimeleridir. *çolban* “sabah yıldızı; venüs” kelimesi de gezegen adlarındandır. Ayrıca ayın dolunay halini ifade eden *dürün sara* ve ayın hilal halini ifade eden *sini sara* da gökyüzü ve atmosfer ile ilgili Moğolca adlar arasındadır.

King Sözlüğü’nde atmosferik olaylardan rüzgâr için Moğolca *kei*, kar fırtınası için Moğolca *boraun* kelimeleri verilmiştir. Moğolca olarak verilen yağış adları ise şunlardır: *časun* “kar”, *möndür* “dolu”, *qurâ* “yağmur”, *seüderin* “çiy”.

Yağış olaylarının gerçekleşmesi için gerekli olan bulut için, King Sözlüğü’nde Moğolca *eüilen* kelimesi, atmosferik olaylardan sis için ise Moğolca *manan* kelimesi verilmiştir.

King Sözlüğü’nde verilen diğer Moğolca doğa olayı adları ise şunlardır: *mölsün* “buz”, *qajar ködelem* “deprem”, *qal çaqirba* “yıldırım”, *üyer* “sel”.

Karanlık anlamındaki Moğolca *barân*, aydınlık anlamındaki *gegên* ve gölge anlamındaki *seüder* kelimelerinin ışıkla ilgili olmaları nedeniyle, bu başlık altında değerlendirilmesini uygun gördük.

Bu bölümdeki Moğolca olarak verilen yirmi bir addan adlardan *çolban* “sabah yıldızı; venüs” ve *qal čaqirba* “yıldırım” dışındakilerin tamamı Modern Moğolcada tanıklanmıştır. Ayrıca *boraun* “kar fırtınası” ve *çolban* “sabah yıldızı; venüs” kelimelerinin Türkçeye ilgili oldukları görülmüştür.

barân (بران) “karanlık” [198a]: KMo. *barağan*, MMo. *baraan* “koyu; koyu kahverengi” (Lessing 1960: 83).

boraun (براون) “kar fırtınası” [198a]: KMo. *boroğa*, *boruğ-a(n)*, MMo. *boroo(n)* “yağmur” (Boberg 1955: 418; Lessing 1960: 121). Schönig, Moğolcadan birçok Türk lehçesine geçen bu kelimenin Osmanlıca metinlerde de tanıklandığını ve Anadolu ağzlarında yaşadığını bildirmektedir (2000: 75).

časun (چاسون) “kar” [198a]: Mu. *časun* [131]; Müh. *časun* [216]; Şam. *časun* [145b]; Ter. *časun* [64a]; KMo. *času* (Çoimaa 2006: 1152), MMo. *tsas(an)* “kar” (Tsevel 1966: 784).

çolban (چولبن) “sabah yıldızı; venüs” [198a]: Clauson, *çolpan* kelimesi için Venüs açıklamasını yapar (1972: 418). Kelime Modern Moğolcada “Venüs” anlamıyla *tsolmon* şeklinde yaşamaktadır.

dürün sara (دورون سره) “dolunay” [198a]: Şam. *düreng sara* [144a]; KMo. *degüreng sara*; MMo. *düüren sar* “dolunay” (Tsevel 1966: 220).

eüilen (اويلان) “bulut” [198a]: Mu. *e’ülen* [168]; Müh. *ület* [216]; Şam. *e’ülen* [145a]; Ter. *e’ülen* [64a]; KMo. *egüle* (Çoimaa 2006: 962). MMo. *üül(en)* “bulut” (Tsevel 1966: 628).

gegên (ككان) “aydınlık” [198a]: Mu. *gegên* [169]; KMo. *gegege(n)*, MMo. *gegee(n)* “gün ışığı, ışık, aydınlık vb.” (Lessing 1960: 373).

kei (کي) “rüzgar, yel” [198a]: Mu. *kei* [199]; Müh. *key* [216]; Şam. *kei* [146b]; KMo. *kei* (Çoimaa 2006: 1022). MMo. *hii* “hava, gaz” (Tsevel 1966: 676).

kök (كوك) “gök; gökyüzü” [198a]: Mu. *köke* [154]; Müh. *köke* [216]; Ter. *köke* [66a]; KMo. *köke*, MMo. *höh* “mavi” (Çoimaa 2006: 1072). Clauson *kök* kelimesinin gökyüzü, gök mavisi, mavi, gri, yeşil gibi anlamlarının olduğunu söyler (1972: 708).

Doerfer, kelimenin Türkçeden Moğolcaya ve geri ödünçleme yoluyla da Moğolcadan Türkçeye geçtiğini bildirir (TMEN III: 1677).

manan (منان) “sis, duman” [186c]: Mu. *manan* [233]; KMo. *manan, manang*, MMo. *manan* “duman, buhar, sis” (Lessing 1960: 525).

mölsün (مولسون) “buz” [198a]: Mu. *mölsün* [239]; Şam. *mölsün* [145b]; Ter. *mölsün* [65b]; KMo. *mösü(n), musu*, MMo. *mös(ön)* “buz” (Boberg 1955: 273; Lessing 1960: 550).

möndür (مندور) “dolu” [198a]: Mu. *möndür* [354]; KMo. *möndür, mundur*, MMo. *möndör* “dolu vb.” (Boberg 1955: 248; Lessing 1960: 547)

naran (ناران) “güneş” [198a]: Mu. *naran* [136]; Müh. *naran* [216]; Şam. *naran* [144a]; Ter. *naran* [63a]; KMo. *nara* (Çoimaa 2006: 507). MMo. *nara(an)* “güneş” (Tsevel 1966: 848).

qajar ködelem (قجر كدلم) “deprem” [198a]: Mu. *ğajar ködelükxen* [173]; KMo. *ğazar ködelkü*, MMo. *ğazar hödlöl* “deprem” (Lessing 1960: 477).

qal çaqirba (قال جقرابه) “yıldırım” [198a]: Mu. *ğal çaqilba* [174]. *qal* “ateş” kelimesi ve *çaqi-* “çak-” fiilinden oluşturulmuştur. Moğolcada yıldırım anlamında, yine *çaqi-* fiiliyle bağlantılı olan *tsahilgaan* kelimesi kullanılmaktadır. Bk. *qal*.

qurâ (قري) “yağmur” [198a]: Mu. *qura* [310]; Müh. *qura* [216]; Şam. *qurâ* [145b]; Ter. *qurâ* [64a]; KMo. *qur-a* (Çoimaa 2006: 1087). MMo. *hur* “yağmur” (Lessing 1960: 987).

sara (ساره) “ay” [198a]: Mu. *sara* [104]; Müh. *sara* [215]; Şam. *sara* [144a]; Ter. *sara* [63a]; KMo. *sara* (Çoimaa 2006: 638). MMo. *sara(an)* “ay” (Tsevel 1966: 469).

seüder (سيودر) “gölge” [198a]: Mu. *se'üder* [322]; Müh. *se'üder* [217]; Şam. *se'üder* [144b]; KMo. *següder*, MMo. *süüder* “gölge, fotoğraf vb.” (Lessing 1960: 683).

seüderin (سودرين) “çiy” [198a]: KMo. *següderi*, MMo. *şüüder* “çiy” (Boberg 1955: 148).

sini sara (سني سره) “yeni ay; hilal” [198a]: Mu. *şine sara* [334]; Şam. *şini sara* [144a]; KMo. *sin-e sara*, MMo. *şine sar* “yeni ay” (Lessing 1960: 711).

üyer (اوير) “sel” [198a]: KMo. *üyer*, MMo. *üer* “sel” (Lessing 1960: 1002).

3. ZAMAN

3.1. Günü Anlatan ve Zaman Belirten Kelimeler

King Sözlüğü’nde, günlerin Türkçe olarak Farsçanın etkisiyle de olsa müstakil olarak isimlendirildiğini görmekteyiz. Ancak, Moğolca için aynı durum söz konusu değildir. Her ne kadar günler ayrı ayrı isimlendirilmemiş olsalar da, King Sözlüğü’nün zaman ifade eden Moğolca kelime ve tamlamalar bakımından zengin olduğunu söyleyebiliriz.

King Sözlüğünde anı, şimdii ifade etmek için Moğolca *edöe* “şimdi” ve *önege* “şimdi; bugün” kelimeleri; zamanı ifade etmek için de *čaj* kelimesi verilmiştir. Gün *ödür*, gece *söni* kelimeleriyle karşılanmıştır. Sözlükte yirmi dört saat şu şekilde bölünmüştür: *ene söni* “bu gece”, *ödür düli* “öğle sonu; gün ortası” *söni düli* “gece yarısı”.

Günlerin Moğolca müstakil adları olmasa da, King Sözlüğü’nde günler şu şekilde nitelendirilmiştir: *çinâji ödür* “ertesı gün”, *ene ödür* “bugün”, *höçken* “dün”, *höçken ödür* “dün”, *höçken söni* “dün gece”, *manaqâr* “yarın”, *urji ödür* “önceki gün”.

Yukarıda değindiğimiz on dört adın tamamı Modern Moğolcada tanıklanmaktadır.

Moğolca yıl anlamındaki kelime *on*’dur ve King Sözlüğü’nde bu kelime *hon* şeklindedir. King Sözlüğü’nde, yılı nitelendiren adlar ise şunlardır: *ene hon* “bu yıl”, *irekü hon* “gelecek yıl”, *nidani hon* “geçen yıl”, *urji hon* “önceki yıl”.

Yılı dört parçaya ayıran mevsim adları, King Sözlüğü’nde Moğolca olarak şu şekilde verilmiştir: *qabur* “ilkbahar”, *jun* “yaz”, *namur* “güz, sonbahar”, *obul* “kış”. Mevsim adlarının tamamı Modern Moğolcada yaşamaktadır.

Mevsimleri üç parçaya ayıran ay adları da King Sözlüğü’nde tanıklanmaktadır. İlkbahar aylarının Moğolca karşılıkları şunlardır: *qubi sara* “baharın ilk ayı”, *qara oujir* “baharın ikinci ayı”, *öheljin* “baharın üçüncü ayı”. Yaz aylarına Moğolca olarak şu karşılıklar verilmiştir: *kököe sara* “yazın ilk ayı”, *jun-u dumdadu* “yazın ikinci ayı”, *jun-u hujaur* “yazın üçüncü ayı”. Sonbahar için verilen ay adları şunlardır: *quran sara*

“güzün ilk ayı”, *buğa sara* “güzün ikinci ayı”, *quča [sara]* “güzün üçüncü ayı”. Sözlükte kış aylarından iki tanesinin adı verilmiştir. O adlar şunlardır: *keltür sara* “kışın ilk ayı”, *köyer sara* “kışın ikinci ayı”.

Zamanla ilgili olarak yukarıda değindiğimiz adlar dışında, on iki hayvanlı takvimle ilgili olan *qaqai hon* “domuz yılı” ve *quluqana hon* “sıçan yılı” adının da verildiğini belirtmek gerekir.

Bu başlık altında değerlendirdiğimiz kelime ve tamlamaların tamamı tarihi Moğolca metinlerde ve Modern Moğolcada tanıklanmaktadır.

3.2. Gün ve Zaman

çaq (چاق) “zaman” [205d]: Mu. *çaq* [120]; Ter. *çaq* [71a]; KMo. *çağ*, MMo. *tsag* “çağ, zaman, dönem, saat vb.” (Lessing 1960: 156). Clauson, bu kelimenin Moğol döneminden önce Türkçede tanıklanmadığını ileri sürer (1972: 405).

çinâji ödür (چناجي اودور) “ertesi gün” [200c]: Mu. *çinâçi ödür* [134]; Şam. *çinâçi ödür* [145a]. Moğolca *çinâji* “öte, diğer taraf” ve *ödür* “gün” kelimelerinden oluşturulmuştur.

edöe ([اد] و ا) “şimdi” [200c]: KMo. *edüge, odu*, MMo. *ödöö, edüügee* “şimdi” (Lessing 1960: 294).

ene ödür (انا ادور) “bugün” [200c]: Mu. *ene ödür* [158]; Şam. *ene ödür* [145a]; Ter. *ene ödür* [71a]; KMo. *ene edür*, MMo. *önöödör* (Tsevel 1966: 440). Moğolca *ene* “bu” ve *ödür* “gün” kelimelerinden oluşturulmuştur. Bk. *ene, ödür*.

ene söni (انا سني) “bu gece” [200c]: Moğolca *ene* “bu” ve *söni* “gece” kelimelerinden oluşturulmuştur. Bk. *ene, söni*.

höçken (هوچكن) “dün” [200c]: Mu. *öçüge* [273]; Müh. *eçügen* [215]; Şam. *höçken* [145a]; Ter. *höçken* [71a]; KMo. *öçigen*, MMo. *ötsögdör* “dün” (Lessing 1960: 629).

höçken ödür (هوچكان ادور) “dün” [201a]: KMo. *öçügedür*, MMo. *ötsögdör* “dün” (Lessing 1960: 629). Bk. *höçken, ödür*.

höçken söni (هوچکن سني) “dün gece” [200c]: Şam. *höçken söni* [145a]. Moğolca *höçken* “dün” ve *söni* “gece” kelimelerinden oluşturulmuştur. Bk. *höçken, söni*.

manaqâr (مناقار) “yarın” [200c]: Mu. *manaqâr* [233]; Müh. *manay[ā]r* [215]; Şam. *manaqâr* [154a]; Ter. *manaqâr* [64a]; KMo. *manağar, manağarsi, margata, MMo. margaaş* “yarın” (Lessing 1960: 529).

manaqâr söni (مناقار سني) “yarın gece” [200c]: Moğolca *manaqâr* “yarın” ve *söni* “gece” kelimelerinden oluşturulmuştur. Bk. *manaqâr, söni*.

ödür (اودور) “gün” [200c]: Mu. *ödür* [273]; Müh. *ödür* [215]; Şam. *ödür* [145a]; Ter. *ödür* [64a]; KMo. *edür, MMo. ödör* “gün, zaman” (Lessing 1960: 295).

ödür düli (اودور دلي) “öğle sonu; gün ortası” [200c]: Mu. *ödür düli* [273]; Müh. *ödür düli* [215]; Şam. *ödür düli* [144b]; KMo. *edür düli, MMo. ödör düli* “öğle sonu, gün ışığı” (Lessing 1960: 280). Moğolca *ödür* “gün” ve *düli* “yarım, orta” kelimelerinden oluşturulmuştur.

önege (اونگي) “şimdi; bugün” [200c]: KMo. *önüge, öni, MMo. önöö* “şimdi; bugün” (Lessing 1960: 639).

söni (سوني) “gece” [200c]: Mu. *söni* [326]; Müh. *söni* [215]; Şam. *söni* [145a]; Ter. *söni* [64a]; KMo. *söni, MMo. şönö* “gece” (Tsevel 1966: 856).

söni düli (سني دلي) “gece yarısı” [201a]: Mu. *söni düli* [216]. Moğolca *söni* “gece” ve *düli* “yarım, orta” kelimelerinden oluşturulmuştur.

urji ödür (اودرجي) “önceki gün” [201a]: Müh. *urci ödür* [215]; Ter. *urci ödür* [71a]; KMo. *urji edür* (Lessing 1960: 887). MMo. *urcigdar* “dünden önceki gün” (Tsevel 1966: 598).

3.3. Ay-Mevsim Adları ve Yıl

ene hon (انا هون) “bu yıl” [201a]: Moğolca *ene* “bu” ve *hon* “yıl” kelimelerinden oluşturulmuştur. Bk. *ene, hon*.

hon (هون) “yıl” [201a]: Mu. *hon* [185]; Müh. *hon* [215]; Şam. *hon* [143a]; Ter. *hon* [63b]; KMo. *on* (Çoimaa 2006: 563). MMo. *on* “yıl, sene” (Tsevel 1966: 415).

irekü hon (ايراکو هون) “gelecek yıl” [201a]: Mu. *irekün hon* [197]; KMo. *irekü on*, MMo. *ireh on. ire-* “gel-“ fiili ve *hon* “yıl” kelimesinden oluşturulmuştur. Moğolcada *irekü sara* “gelecek ay” gibi kullanımlar da vardır (Lessing 1960: 413).

nidani hon (نداني هون) “geçen yıl” [201a]: KMo. *nidonan jil* (Boberg 1955: 304). Rybatzki, Orta Moğolcada geçen yıl anlamında kullanılan bu yapının Moğolca *nayan* “seksen” sayı adıyla ilgili olduğunu bildirir (2002: 256).

urji hon (اورجي هون) “önceki yıl” [201a]: Moğolca *urji* “önceki” ve *hon* “yıl” kelimelerinden oluşturulmuştur.

qabur (قاپور) “ilkbahar” [201a]: Mu. *qabur* [285]; Müh. *qabur* [216]; Ter. *qabur* [63b]; KMo. *qabur*, MMo. *havar* “bahar; baharda” (Lessing 1960: 900).

qubi sara (قوبي سره) “baharın ilk ayı” [201a]: Mu. *qubi sara* [306]; KMo. *qubi sara* “ay takviminin onuncu ayı” (Lessing 1960: 977).

qara oujir (قرا اوچر) “baharın ikinci ayı” [201a]: Tarihi Moğolca metinlerde baharın ikinci ayı için *hon-u hekin sara*, *qudal ü:göljin sara* ve *hujir sara ay* adları tanıklanmaktadır (Rybatzki 2002: 281).

öheljin (اوهلجين) “baharın üçüncü ayı” [201a]: Rybatzki, bu ay adının tarihi Moğolca metinlerde de tanıklandığını bildirir (2002: 281).

jun (جون) “yaz” [201a]: Mu. *jun* [211]; Müh. *cun* [216]; Ter. *cun* [64a]; KMo. *jun* (Çoimaa 2006: 350). MMo. *zun* “yaz” (Tsevel 1966: 264).

kököe sara (ككوه سره) “yazın ilk ayı” [201a]: KMo. *kökögö sar*, MMo. *höhöö sar* “yazın ilk ayı vb.” (Tsevel 1966: 719).

jun-u dumdadu (جنو دمدادو) “yazın ikinci ayı” [201a]: KMo. *zun-u dumda*, MMo. *zun dund* “yaz ortası” (Lessing 1960: 1079).

jun-u hujaur (جنو هاجور) “yazın üçüncü ayı” [201a]: KMo. *jun-u adağ sara* (Lessing 1960: 1079).

namur (نامور) “güz, sonbahar” [201a]: Mu. *namur* [245]; Müh. *namur* [216]; Ter. *namur* [64a]; KMo. *namur* (Çoimaa 2006: 507). MMo. *namar* “güz, sonbahar” (Tsevel 1966: 367).

quran sara (قران سره) “güzün ilk ayı” [201a]: Tarihi Moğolca metinlerde *quran sara*, *guran sara* şekillerinde tanıklanmaktadır (Rybatzki 2002: 281).

buğa sara (بغا سره) “güzün ikinci ayı” [201a]: Tarihi Moğolca metinlerde *buğa sara* ve *buğu sara* şeklinde tanıklanmaktadır (2002: 281).

quça [sara] ([فوجا] سره) “güzün üçüncü ayı” [201a]: Tarihi Moğolca metinlerde *quça sara*, *quça dalbi sara*, *xuça sara* şekillerinde tanıklanmaktadır (Rybatzki 2002: 281).

obul (اوبول) “kış” [201a]: Mu. *öbiül* [272]; Ter. *öbiül* [64a]; KMo. *ebül*, MMo. *öböl* “kış, kış mevsiminde” (Lessing 1960: 290).

keltür sara (كلتر سره) “kışın ilk ayı” [201a]: Tarihi Moğolca metinlerde de tanıklanmaktadır (Rybatzki 2002: 281).

köyer sara (كويار سره) “kışın ikinci ayı” [201a]: Tarihi Moğolca metinlerde de tanıklanmaktadır (Rybatzki 2002: 281).

qaqai hon (قاقاي هون) “domuz yılı” [199c]: Moğolca *qaqai* “domuz” ve *hon* “yıl” kelimelerinden oluşturulmuştur. On iki hayvanlı takvimin on ikinci ayıdır. Bk. *qaqai*, *hon*.

qonin hon (قونين هون) “koyun yılı” [199c]: On iki hayvanlı takvimin sekizinci ayı (Lessing 1960: 963). Bk. *hon*, *qonin*.

quluqana hon (قلقنه هون) “sıçan yılı” [199c]: On iki hayvanlı takvimin birinci ayı (Lessing 1960: 984). Bk. *quluqana*, *hon*.

4. BİTKİLER

King Sözlüğü’nde bitkiler ve bitkilerle ilgili olarak otuz üç tane kelime verilmiştir. Bu kelimeleri ağaç adları, meyve adları, tahıl adları ve yeşillik ve sebze adları olarak tasnif etmek doğru olacaktır. Kelimeleri sınıflandırmadan önce, bitkilerle ilgili genel adlara değinmek gerekir. King Sözlüğü’nde ağaç anlamında verilen kelime *modun*’dur. Yine ağaçla ilgili olarak *hujaur* “kök”, *örgesün* “diken” ve *salâsun* “dal; sürgün” kelimeleri ile yaprak anlamındaki *nabçin* kelimesini görürüz.

Sözlükte verilen ağaç adları şunlardır: *huliyasun* “telli kavak”, *içesün* “söğüt ağacı”, *mâzu* “mazi”, *qaliyasun* “karaağaç”, *qusun* “huş ağacı”, *samur modun* “sedir ağacı” ve *suqai* “ılgın ağacı”.

Sözlükte meyve anlamında *jemiş* kelimesi ve şu meyve adları vardır: *alima* “elma”, *anâr* “nar”, *haiba* “ayva”, *injir* “incir”, *jağaq* “ceviz”, *jigde* “iğde”, *qara erük* “armut”, *qûra* “koruk”, *şaftali* “şeftali”, *şira erük* “kayısı”, *üzüm* “üzüm”.

Modern Moğolcada tanımlayamadığımız *targan* “tohum; tane; çekirdek” kelimesi dışında, King Sözlüğü’nde şu tahıl adları geçmektedir: *amun* “darı; düğü”, *arpa* “arpa”, *burçaq* “burçak”, *taryasun* “buğday”, *tuturqan* “pirinç”.

Yeşillik, ot anlamındaki *ebesün* kelimesi ile birlikte *sarimsaq* “sarımsak” ve *songqina* “soğan” sebze adlarını da King Sözlüğü’nde görmekteyiz. Ot adları arasında *qosiyangur* “yonca” kelimesi de vardır.

Yukarıda söz ettiğimiz bitki adları dışında, bugün sanayi bitkileri olarak da bilinen *köbeng* “pamuk” ve *qulusun* “kamış” bitki adlarının da King Sözlüğü’nde görüldüğünü belirtmek gerekir.

King Sözlüğü’nde verilen ağaç adlarından *mâzu* “mazi” dışındakilerin tamamı Modern Moğolcada tanımlanmıştır. Meyve adlarından ise *alima* “elma”, *anâr* “nar”, *jigde* “iğde”, *qûra* “koruk” ve *üzüm* “üzüm” kelimelerini Moğolcada tanımlayabiliyoruz. Tahıl adlarının tamamı Moğolcada tanımlanmıştır.

Bu bölümdeki kelimelerden, *alima* “elma”, *haiba* “ayva”, *jağaq* “ceviz”, *jemiş* “yemiş, meyve”, *jigde* “iğde”, *qara erük* “armut”, *şira erük* “kayısı” ve *üzüm* “üzüm” meyve adlarının; *arpa* “arpa”, *burçaq* “burçak”, *targan* “tohum; tane; çekirdek”, *taryasun* “buğday” ve *tuturqan* “pirinç” tahıl adlarının; *sarimsaq* “sarımsak” ve *songqina* “soğan” ve sebze adlarının Türkçe ile ilgili olduklarını söylemek mümkün görünmektedir.

Meyve adlarından *anâr* “nar”, *injir* “incir” ve *şaftali* “şeftali” kelimeleri Farsça ile ilişkili kelimelerdir.

Söz konusu bitki adlarının Moğolcadaki durumlarına bakarak, Moğolların tahıllar konusunda Türklerden, meyveler konusunda da yine Türkler ve Farslardan etkilendiklerini düşünmek yanlış olmayacaktır.

4.1. Ağaç Adları

huliyasun (هولياسون) “telli kavak” [202a]: KMo. *ulijasu(n)*, MMo. *ulyas(an)* “kavak, telli kavak” (Lessing 1960: 873).

içesün (ايجاسون) “söğüt ağacı” [202a]: Mu. *içēsün* [187]; KMo. *içege(n)*, MMo. *içee(n)* “söğüt ağacı; uğrak yer; in” (Lessing 1960: 397).

mâzu (مازو) “mazi” [202a]: Farsça bir kelimedir. Bu kelime Moğolcada tanıklanamamıştır.

modun (مودون) “ağaç” [202a]: Mu. *modun* [105]; Müh. *modun* [218]; Şam. *modun* [147b]; KMo. *modu(n)*, MMo. *mod(on)* “ağaç, tahta, orman” (Lessing 1960: 541).

qaliyasun (قلياسون) “karaağaç” [202a]: KMo. *qailasu(n)*, MMo. *hayls* “karaağaç” (Lessing 1960: 912).

qusun (قوسون) “huş ağacı” [202a]: KMo. *qusu(n)*, MMo. *hus* “huş ağacı” (Lessing 1960: 991).

samur modun (سمور مدون) “sedir ağacı” [202a]: Müh. *samur* [219]; KMo. *samur*, MMo. *samar* “sedir fındığı” (Lessing 1960: 668). Bk. *modun*.

suqai (سوقاي) “ılgın ağacı” [202a]: KMo. *suqai*, MMo. *suhay* “ılgın ağacı” (Lessing 1960: 741).

4.2. Meyve Adları

alima (اليما) “elma” [202b]: Müh. *alma* [219]; KMo. *alim-a*, MMo. *alim* “elma” (Lessing 1960: 32). Clauson, Eski Türkçeden itibaren Türkçede tanıklanan *alma* kelimesinin Moğolcaya *alima* şeklinde ödünçlendiği bilgisini verir (1962: 231; 1972: 146).

anâr (انار) “nar” [202b]: KMo. *anar*, MMo. *anar* “nar” (Lessing 1960: 42). Farsça anâr kelimesidir.

haiba (هيبة) “ayva” [202b]: Clauson, *ayva* kelimesinin ödünçleme bir kelime olabileceğini ileri sürmüştür (1972: 268). Kelimeyi Modern Moğolcada tanımlayamadık.

injr (انجير) “incir” [202b]: Farsça *encîr* kelimesinin Türkçe biçimidir. Ramstedt, bu Farsça kelimenin Türkçe üzerinden Kalmukçaya geçtiğini bildirir (1935: 208).

jağaq (جغاق) “ceviz” [202b]: Clauson, Eski Türkçeden itibaren Türkçede tanımlanan *yağak* kelimesinin Moğolcaya *cağak* şeklinde ödünçlendiğini ileri sürer (1962: 231).

jemiş (جميش) “yemiş, meyve” [202b]: Mu. *jimiş* [206]; Müh. *yemiş* [218]; KMo. *jimis* (Çoimaa 2006: 345). MMo. *cims* “yemiş, meyve” (Tsevel 1966: 247). Clauson, Türkçe yemiş kelimesinin Moğolcaya *cemiş* şeklinde ödünçlendiğini bildirir (1962: 231; 1972: 938).

jigde (جگدا) “iğde” [202b]: Müh. *cigde* [219]; KMo. *jigde*, MMo. *jigd* “iğde” (Tsevel 1966: 243). Clauson, Türkçede *yigde*, *cigde*, *jigde*, *jiyde*, *yigte* şekillerinde tanımlanan kelimenin Moğolcadaki durumu ile ilgili olarak herhangi bir bilgi vermez (1972: 911).

qara erük (قرا اروك) “armut” [202b]: Clauson, *erük* maddesinde *qara erük* “armut” örneğini de verir (1972: 222). Bk. *qara*.

qûra (قرا) “koruk” [202b]: Mu. *ğura* [359]; KMo. *qağorai*, MMo. *huuray* “kuru” (Boberg 1955: 167).

şaftali (شفتالي) “şeftali” [202b]: Farsça bir kelimedir.

şira erük (شيرا ارك) “kayısı” [202b]: Moğolca *şira* “sarı” ve Türkçe *erük* “erik” kelimelerinden oluşturulmuştur. Clauson, *erük* maddesinde *sarığ erük* “kayısı” örneğini de verir (1972: 222). Bk. *şira*.

üzüm (ازوم) “üzüm” [202b]: Müh. *üzüm* [219]; KMo. *üjüm* (Çoimaa 2006: 946). MMo. *üzem* (Tsevel 1966: 617). Clauson, *üzüm* kelimesinin Türkçeden Moğolcaya ödünçlenen meyve isimlerinden olduğu görüşünü ileri sürer (1962: 231). Doerfer, Türkçeden birçok dile ödünçlenen kelimenin Moğolcaya da geçtiğini bildirir (TMEN II: 473).

4.3. Tahıl Adları

amun (أمون) “darı; düğü” [202b]: Mu. *amun* [102]; Müh. *amun* [219]; KMo. *amu(n)*, MMo. *amuu(n)* “toprak mahsülü, darı; tohum, tane” (Tsevel 1966: 41).

arpa (اربا) “arpa” [202b]: Mu. *arbai* [104]; Şam. *arpa* [154a]; KMo. *arbai*, MMo. *arbay* “arpa” (Lessing 1960: 49). Clauson, Türkçe *arpa* kelimesinin Moğolcaya *arbai* şeklinde ödünçlendiğini ileri sürer (1962: 230). Burada, kelimenin Türkçe formda verilmiş olması dikkat çekicidir.

burçaq (برچاق) “burçak” [186c]: KMo. *burçağ*, MMo. *buurtsag* “bezelye, nohut vb.” (Lessing 1960: 137). Clauson, kelimenin *bur-* fiilinden türediğini ileri sürer (1972: 357). Doerfer, Türkçeden birçok dile ve Moğolcaya geçen kelimenin Kalmukçada da tanıklandığını bildirir (TMEN II: 730).

tarğan (ترغان) “tohum; tane; çekirdek” [202b]: Ter. *tarān* [73a]. Kelime Türkçe *tariğ* kelimesi ile ilgili olabilir.

taryasun (تریسون) “buğday” [202b]: Mu. *tari’ān* [134]; KMo. *tariy-a(n)*, MMo. *tarya* “tohum, buğday, darı; tarla vb.” (Lessing 1960: 781).

tuturqan (تترقان) “pirinç” [202b]: Mu. *tuturğan* [330]; Müh. *tuturğan* [219]; Ter. *tuturğan* [65b]; KMo. *tuturğ-a(n)* (Çoimaa 2006: 874). MMo. *tutraga* “pirinç” (Lessing 1960: 847). Clauson, bu kelimenin Moğolcadaki erken Türkçe ödünçlemelerden olduğunu ileri sürer (1962: 230; 1972: 460).

4.4. Yeşillikler

songqina (سونقینا) “soğan” [202b]: Mu. *sonqina* [324]; Şam. *songina* [154a]; KMo. *songgin-a*, MMo. *songino* “soğan” (Lessing 1960: 727). Clauson, kelimenin Moğolcadaki erken Türkçe ödünçlemelerden olduğunu ileri sürer (1962: 231; 1972: 812).

sarimsaq (سرمساق) “sarımsak” [202b]: KMo. *sarımsaq*, MMo. *sarimsag* “sarımsak” (Lessing 1960: 676). Clauson, Türkçe *sarımsak* kelimesinin Moğolcaya ödünçlendiğini bildirir (1962: 231; 1972: 853).

ebesün (اباسون) “ot” [202b]: Mu. *ebesün* [150]; Müh. *ebesün* [219]; Ter. *ebesün* [64a]; KMo. *ebesü(n)* (Çoimaa 2006: 582). MMo. *övs* “ot; çimen” (Tsevel 1966: 430).

qosiyangur (قسينغر) “yonca” [202b]: KMo. *qosiyangur*, MMo. *hoşoongor* “yonca” (Lessing 1960: 971).

4.5. Sanayi Bitkileri ve Bitkilerle İlgili Diğer Adlar

hujaur (هوجاور) “kök” [202a]: Mu. *üjür* [214]; KMo. *ijağur*, MMo. *yazgüür* “kök” (Boberg 1955: 444; Lessing 1960: 418).

köbeng (كبينك) “pamuk” [202b]: KMo. *köbüng*, MMo. *hövön(g)* “pamuk” (Boberg 1955: 120; Lessing 1960: 477).

nabçin (نابجين) “yaprak” [202a]: Mu. *nabçin* [244]; Şam. *nabçin* [147b]; KMo. *nabci(n)*, MMo. *navç* “yaprak; taç yaprağı” (Lessing 1960: 555).

örgesün (اوركاسون) “diken” [202a]: Mu. *örgesün* [130]; Müh. *örgesün* [219]; Şam. *örgesün* [148a]; KMo. *örgesü(n)* (Çoimaa 2006: 598). MMo. *örgös* “diken” (Tsevel 1966: 444).

qulusun (قولوسون) “kamış” [202a]: Mu. *qulusun* [119]; Müh. *qulusun* [219]; Şam. *qulusun* [148a]; KMo. *qulusu(n)* (Çoimaa 2006: 1081). MMo. *huls(an)* “kamış, saz” (Tsevel 1966: 728).

salâsun (سلسون) “dal; sürgün” [202a]: KMo. *salag-a(n)*, MMo. *salaa* “dal, sürgün, budak vb.” (Lessing 1960: 663).

5. HAYVANLAR

5.1. Ev Hayvanları

Moğolca *adûsun* kelimesi, ev hayvanları, davar, küçükbaş ve büyükbaş hayvanlar anlamındadır. Hayvan topluluğunu ifade eden kelime ise Türkçeden ödünçlenen *sürüg* “sürü” kelimesidir. Sağılan ve sütünden faydalanılan hayvanlar için ise, King Sözlüğü’nde Moğolca olarak *sağliq* kelimesi verilmiştir.

King Sözlüğü’nde küçükbaş hayvanlarla ilgili Moğolca adlar şunlardır: *imân* “keçi”, *irge* “üç yaşındaki iğdiş koç”, *körbe* “kuzu (erken doğan veya emmekte olan)”, *qonin* “koyun”, *quča* “koç”, *quriġân* “kuzu”, *serke* “iğdiş keçi”, *šišek* “iki yaşındaki kuzu”, *tölege* “bir yaşındaki kuzu”, *ünügün* “oğlak”. Bu kelimelerin tamamı Modern Moğolcada yaşamaktadır. Küçükbaş hayvanlarla ilgili olan *irge* “üç yaşındaki iğdiş koç”, *körbe* “kuzu (erken doğan veya emmekte olan)”, *qonin* “koyun”, *quča* “koç”, *quriġân* “kuzu”, *šišek* “iki yaşındaki kuzu” adlarının Türkçe ile bağlantılı ya da Türkçe oldukları görülmüştür.

Büyükbaş hayvanlar ile ilgili olarak şu Moğolca adları görmekteyiz: *anjatu* “çift öküzü”, *botagân* “deve yavrusu; genç deve”, *buqa* “boğa”, *eljigên* “eşek”, *eme eljigên* “dişi eşek”, *lausa* “katır”, *temên* “deve”, *tuqul* “buzağı”, *unuġân* “sıpa”, *unuqan* “tay”, *üker* “öküz”, *üniên* “inek”. Bu kelimelerin tamamı Modern Moğolcada yaşamaktadır. Büyükbaş hayvanlarla ilgili olan *botagân* “deve yavrusu; genç deve”, *buqa* “boğa”, *eljigên* “eşek”, *temên* “deve”, *üker* “öküz” adlarının Türkçe ile bağlantılı ya da Türkçe oldukları görülmüştür.

5.1. 1. Küçükbaş Hayvanlar

imân (ایمان) “keçi” [199b]: Mu. *ima’ān* [153]; Müh. *imān* [223]; Ter. *imān* [66b]; KMo. *imaġ-a(n)*, MMo. *yamaa* “keçi” (Lessing 1960: 409).

irge (ارگا) “üç yaşındaki iğdiş koç” [199b]: KMo. *irge*, MMo. *ireg* “iğdiş edilmiş koç” (Lessing 1960: 414). Clauson, kelimenin Moğolcadaki Türkçe ödünçlemelerden olduğunu ileri sürer (1970: 220).

körbe (کوربه) “kuzu (erken doğan veya emmekte olan)” [199b]: Clauson, kelimenin Türkçedeki durumunu açıklamış; ancak bu kelimenin Moğolcadaki durumu ile ilgili olarak herhangi bir bilgi vermemiştir (1972: 737).

qonin (قونین) “koyun” [199c]: Mu. *qonin* [302]; Müh. *qoni* [223]; Şam. *qonin* [143b]; Ter. *qoni* [66b]; KMo. *qoni* (Çoimaa 2006: 1041). MMo. *honin* “koyun” (Tsevel 1966: 691). Clauson, kelimenin Moğolcadaki erken Türkçe ödünçlemelerden olduğunu ileri sürer (1972: 631).

quça (قوچا) “koç” [199b]: Mu. *quça* [307]; Müh. *quça* [223]; Şam. *quça* [162b]; KMo. *quça* (Çoimaa 2006: 1096). MMo. *huts* “koç” (Tsevel 1966: 740).

quriġân (قُورِيغان) “kuzu” [199b]: Şam. *quriqān* [162b]; Ter. *quriġān* [66b]; KMo. *quraġ-a(n)*, MMo. *hurga* “kuzu” (Lessing 1960: 987). Clauson, kelimenin Moğolcadaki erken Türkçe ödünçlemelerden olduğunu ileri sürer (1972: 681).

serke (سِيرِكِه) “iğdiş keçi” [199b]: Mu. *serke* [330]; KMo. *serke*, MMo. *serh* “iğdiş keçi” (Lessing 1960: 691).

şišek (شيشك) “iki yaşındaki kuzu” [199b]: Clauson, Türkçede tanıklanan kelimenin Moğolcaya da *şilegü* şeklinde ödünçlendiğini bildirir (1972: 563).

tölege (تولاكه) “bir yaşındaki kuzu” [199b]: KMo. *tölüge(n)*, MMo. *tölög, tölgö* “bir yaşındaki kuzu” (Lessing 1960: 384).

ünügün (انوگون) “oğlak” [199b]: Kelime King Sözlüğü’nün dışında Mu.’da *ünügün* [382] şeklinde tanıklanmaktadır.

5.1.2. Büyükbaş Hayvanlar

adûsun (ادوسون) “davar; büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar” [199b]: Mu. *adûsun* [96]; Müh. *adûn, adûsun* [223, 219]; Ter. *adûn* [65b]; KMo. *adugusun* (Çoimaa 2006: 17). MMo. *adguus(an), aduus(an)* “hayvan” (Lessing 1960: 11).

anjatu (انجتو) “çift öküzü” [199b]: KMo. *anzisu(n)*; MMo. *ancis(an)* “saban, pulluk” (Lessing 1960: 47). Moğolca *anja* “saban, pulluk” kelimesine Moğolca +*tU* yapım ekinin getirilmesiyle türetilmiş bir kelime olmalıdır.

botagân (بوتغان) “deve yavrusu; genç deve” [199b]: Mu. *botagan* [122]; KMo. *botuġu(n)*; MMo. *botgo* “deve yavrusu; bir yaşındaki genç deve” (Lessing 1966: 123). Schönig, kelimenin Oğuzcadaki Moğolca kelimelerden olduğunu bildirir (2000: 76).

buqa (بوقا) “boğa” [199b]: KMo. *buq-a*, MMo. *buh* “boğa” (Lessing 1960: 142). Clauson, kelimenin ilk tabaka ödünçlemelerden olduğunu ileri sürer (1962: 234; 1972: 312).

eljiġên (ايلجكان) “eşek” [199b]: Mu. *eljigen* [152]; Müh. *elcige[n]* [223]; Ter. *eljigen* [68b]; KMo. *eljige* (Çoimaa 2006: 419). MMo. *ilcik* “eşek” (Tsevel 1966: 303). Clauson, bazı Kuzeydoğu Türk lehçelerinde *eşte*k biçimde görünen *eşek* kelimesi ile bu kelime arasında bir ilişki kurar (1962: 235).

eme eljiġên (امه ايلجكان) “dişi eşek” [199b]: Mu. *eme eljigen* [153]. *eme* “dişi” ve *eljigen* “eşek” kelimelerinden oluşturulmuştur. Bk. *eme*, *eljigen*.

lausa (لوسه) “katır” [199b]: Mu. *lūsa* [232]; Müh. *lūsa* [223]; KMo. *luġusan* (Çoimaa 2006: 442). MMo. *luus* “katır” (Tsevel 1966: 303).

saġliq (ساغليق) “süt hayvanı” [199b]: Clauson, kelimenin Türkçe olduğunu ve Moğolca *-mal* eki ile türetilmiş biçiminin de olduğunu bildirir (1972: 809). Schönig de aynı anlamdaki Moğolca *sagamal* kelimesinin Oğuzcada görüldüğünü örnekleriyle ileri sürmüştür (2000: 159).

sürüg (سُروك) “sürü” [199c]: Mu. *sürük* [330]; KMo. *sürüg*, MMo. *süreg* “sürü, topluluk, kalabalık” (Lessing 1960: 745). Clauson, Türkçe *sürüg* kelimesinin Moğolcadaki durumu ile ilgili olarak herhangi bir bilgi vermez (1972: 850).

temên (تمان) “deve” [199b]: Mu. *temēn* [345]; Müh. *temē* [223]; Ter. *temē* [66b]; KMo. *temege* (Çoimaa 2006: 896). MMo. *temee(n)* “deve” (Tsevel 1966: 575). Clauson, kelimenin Moğolcadaki erken Türkçe ödünçlemelerden olduğunu ileri sürer (1972: 447).

tuqul (توقل) “buzağı” [199b]: Mu. *tuġul* [354]; Müh. *tuġul* [223]; KMo. *tuġul* (Çoimaa 2006: 865). MMo. *tuġal* “dana, buzağı” (Tsevel 1966: 553).

unuġân (انوغان) “sıpa” [199b]: Modern Moğolcada “sıpa” anlamında *dudran* kelimesi ve *ilciginii unaga* “eşek tayı” adı kullanılmaktadır. Bk. *unuġan*.

unuġan (اونوقان) “tay” [199b]: Mu. *unaġan* [153]; Müh. *unaġa* [223]; Ter. *unaġan* [66a]; KMo. *unaġ-a* (Çoimaa 2006: 919). MMo. *unaga(n)* “tay” (Tsevel 1966: 593).

üker (اوكر) “öküz” [199b]: Mu. *üker* [377]; Şam. *hüker* [143a]; Ter. *hüker* [66b]; KMo. *üker* (Çoimaa 2006: 964). MMo. *üher* “öküz” (Tsevel 1966: 630). Clauson, bu kelimenin Moğolcadaki erken Türkçe ödünçlemelerden olduğunu ileri sürer (1972: 120).

üniên (اونيان) “inek” [199b]: Mu. *üneyēn* [381]; KMo. *üniy-e(n)*, MMo. *ünee* “inek” (Lessing 1960: 1010).

5.2. Yabani Hayvanlar

King Sözlüğü’nde Moğolca olarak verilen yaban hayvanları şunlardır: *arqar* “dağ keçisi”, *arslan* “aslan”, *bars* “pars”, *biçin* “maymun”, *bölen* “yaban eşeği”, *bulağan* “samur”, *buqu* “geyik”, *cağal* “çakal”, *çinâ* “kurt”, *deltü çinâ* “sırtlan”, *görên* “av hayvanı; geyik”, *hüngen* “tilki”, *jağan* “fil”, *jaqasun* “balık”, *jaria* “kirpi”, *jerên* “dişi ceylan”, *jumran* “köstebek; tarla faresi”, *keremün* “sincap”, *lu* “timsah”, *moqai* “yılan”, *ôna* “erkek ceylan”, *ötege* “ayı”, *qablan* “kaplan”, *qaliun* “kunduz”, *qaqai* “domuz”, *qarsaq* “bozkır tilkisi”, *qulan* “yabaneşeği”, *quluqana* “sıçan, fare”, *sûsar* “sansar”, *taulai* “tavşan”, *uğulja* “dağ keçisi”. Evcilleştirilmiş hayvanlar olan *miğu* “kedi” ve *noqai* “köpek” ile bu hayvanların ve yaban hayvanlarının yavrusu, enik *gölügên*’i de bu başlık altında değerlendirdik.

Yukarıdaki *arqar* “dağ keçisi”, *arslan* “aslan”, *bars* “pars”, *biçin* “maymun”, *buqu* “geyik”, *cağal* “çakal”, *görên* “av hayvanı; geyik”, *jağan* “fil”, *jerên* “dişi ceylan”, *lu* “timsah”, *ôna* “erkek ceylan”, *qablan* “kaplan”, *qarsaq* “bozkır tilkisi”, *qulan* “yabaneşeği” adlarının Türkçe ile bağlantılı oldukları görülmüştür.

Bu başlıkta değerlendirdiğimiz *bölen* “yaban eşeği”, *cağal* “çakal” ve *jumran* “köstebek; tarla faresi” dışındaki adların tamamının Modern Moğolcada yaşadığını görmekteyiz

arqar (ارقار) “dağ keçisi” [199c]: KMo. *arğali*, MMo. *argali* “dişi dağ keçisi” (Lessing 1960: 52). Clauson, *arqar* kelimesinin Moğolca eşanlamlısı olan *arğali* kelimesinin Uygurcadan ödünçlenmiş olabileceğini söyler (1972: 216).

arslan (ارسلان) “aslan” [199c]: Mu. *arslan* [106]; Müh. *arslan* [223]; Ter. *arslan* [66b]; KMo. *arslan*, MMo. *arslan* “aslan” (Tsevel 1966: 52). Clauson, kelimenin Moğolcadaki erken Türkçe ödünçlemelerden olduğunu ileri sürer (1972: 238).

bars (برس) “pars” [199c]: Müh. *bars* [223]; Şam. *bars* [143b]; Ter. *bars* [66b]; KMo. *bars* (Çoimaa 2006: 95). MMo. *bars* “pars, kedigillerden bir hayvan” (Tsevel 1966:

78). Clauson, İrani kökenli bu kelimenin Türkçeden Moğolcaya erken dönemde ödünçlendiğini bildirir (1972: 368).

biçin (بيجين) “maymun” [199c]: Mu. *beçin* [115]; Şam. *biçin* [143b]; KMo. *beci(n)*, MMo. *meç(in)*, *biç(in)* “maymun; on iki hayvanlı takvimin dokuzuncu ayı” (Lessing 1960: 93). Clauson, İrani kökenli olduğunu düşündüğü bu kelimenin Türkçe yoluyla Moğolcaya ödünçlendiğini ileri sürer (1972: 295).

bölen (بولان) “yaban eşeği” [188c]: Kelime Moğolcada tarafımızdan tanıklanamamıştır.

bulağan (بلغان) “samur” [199c]: Mu. *bulğan* [125]; KMo. *bulağ-a(n)*, MMo. *bulga(n)* “samur” (Lessing 1960: 133).

buqu (بوڤو) “geyik” [199c]: KMo. *buğu*, MMo. *bugu* “bir erkek geyik; damaya benzer bir oyun” (Lessing 1960: 131).

cağal (جغال) “çakal” [199c]: Müh. *çaqal* [224]. Farsça bir kelimedir.

çinâ (چينا) “kurt” [199c]: Mu. *çinâ* [134]; Müh. *çanâ* [223]; Ter. *canâ* [68b]; KMo. *çinu-a* (Çoimaa 2006: 1210). MMo. *çono* “kurt” (Tsevel 1966: 822).

deltü çinâ (دلتو چينا) “sırtlan” [199c]: Mu. *deltü* [141]; *deltü çanâ* [224]; Ter. *deltü çanâ* [68b]; KMo. *deltei çinu-a*, MMo. *deltei çono* “omuz kısmı çok kıllı, büyük kurt” (Lessing 1960: 250).

gölügên (كلوكان) “kedi, köpek yavrusu; enik” [199c]: KMo. *gölüğe*, MMo. *gölög* “enik; genç kedi, köpek” (Lessing 1960: 386).

görên (كران) “av hayvanı; geyik” [199c]: Mu. *görēsün* [172]; Müh. *görēsün* [223]; Ter. *görēsün* [66b]; KMo. *görügesü(n)* (Çoimaa 2006: 211). MMo. *göröös* “otçul yabani hayvan” (Tsevel 1966: 154). Schönig, kelimenin Osmanlıca metinlerde tanıklandığını ve Anadolu ağızlarında yaşadığını bildirir (2000: 99).

hüngen (هونكن) “tilki” [199c]: Mu. *hünegen* [191]; Müh. *hünege[n]* [224]; Ter. *hünegen* [68b]; KMo. *ünege* (Çoimaa 2006: 954). MMo. *üneg(en)* “tilki” (Tsevel 1966: 623).

jağan (جغان) “fil” [199c]: Mu. *ja’ān* [199]; Ter. *jağān* [66b]; KMo. *jağan*, MMo. *zaan* “fil; güreş müsabakalarında üçüncü olana verilen unvan” (Lessing 1960: 1023). Clauson, kelimenin Türkçe üzerinden Moğolcaya ikinci dönemde ödünçlendiğini bildirir (1972: 904).

jaqasun (جقاسون) “balık” [200a]: Mu. *jiğasun* [189]; Müh. *ciğasu[n]* [218]; KMo. *jiğasu* (Çoimaa 2006: 359). MMo. *zagas* “balık” (Tsevel 1966: 257).

jarıa (جریا) “kirpi” [200a]: Mu. *jari’ā* [201]; Şam. *jaryasun* [155a]; Ter. *jarān* [68b]; KMo. *jarag-a*, MMo. *zaraa* “kirpi” (Lessing 1960: 1037).

jerên (جران) “dişi ceylan” [199c]: Müh. *cerēn* [223]; Ter. *cerēn* [68b]; KMo. *jeger-e(n)*, MMo. *zeer* “ceylan” (Lessing 1960: 1043). Schönig, kelimenin Osmanlıca metinlerde de tanıklandığını ve Anadolu ağızlarında yaşadığını bildirir (2000: 114).

jumran (جمران) “köstebek; tarla faresi” [200a]: KMo. *jorma* “tarla faresi” (Boberg 1955: 206).

keremün (کرمون) “sincap” [199c]: KMo. *keremü(n)*, MMo. *herem*, *hermen* “sincap” (Lessing 1960: 457).

lu (لو) “timsah” [199c]: KMo. *luu*, MMo. *luu* “ejder” (Lessing 1960: 517). Clauson, Çince kökenli bu kelimenin Türkçe üzerinden Moğolcaya ulaştığını ileri sürer (1972: 763).

miğu (میغو) “kedi” [199c]: Ter. *miğu* [66b]; KMo. *miğui*, MMo. *miğui* “kedi” (Lessing 1966: 538).

moqai (موقاي) “yılan” [199c]: Mu. *moğai* [238]; Müh. *moğa[y]* [224]; Şam. *moğay* [143b]; Ter. *moğay* [69a]; KMo. *moğai* (Çoimaa 2006: 463). MMo. *mogoi* “yılan” (Tsevel 1966: 338).

noqai (نوقاي) “köpek” [199c]: Mu. *noqai* [259]; Müh. *noğay* [224]; Şam. *noqay* [143b]; Ter. *noqay* [68b]; KMo. *noqai* (Çoimaa 2006: 523). MMo. *nohoy* “köpek” (Tsevel 1966: 383).

ôna (اوننا) “erkek ceylan” [199c]: KMo. *oğunu*, MMo. *ogono* “erkek ceylan” (Lessing 1960: 603). Schönig, kelimenin Oğuzcada da tanıklandığını bildirir (2000: 143).

ötege (اوتكا) “ayı” [199c]: Mu. *ötege* [279]; Müh. *ötege* [224]; Şam. *ötege* [159b]; Ter. *ötege* [68b]; KMo. *ötege* (Çoimaa 2006: 604). MMo. *ötög* “ayı” (Tsevel 1966: 448).

qablan (قبلان) “kaplan” [199c]: Mu. *qablan* [285]; Şam. *qaplan* [159b]; Ter. *qablan* [66b]. Clauson, Eski Türkçeden itibaren Türk dilinde tanıklanan kelimenin Moğolcadaki durumu ile ilgili herhangi bir bilgi vermez (1972: 584).

qaliun (قليون) “kunduz” [199c]: Mu. *qali’ün* [289]; KMo. *qaliğu(n)*, MMo. *haliu* “kunduz; su samuru” (Lessing 1960: 919).

qaqai (قاقاي) “domuz” [199c]: Mu. *ğaqai* [175]; Şam. *qaqay* [143b]; Ter. *qaqay* [68b]; KMo. *ğahai*, MMo. *ğahai* “domuz” (Lessing 1960: 355).

qarsaq (قرساق) “bozkır tilkisi” [186c]: KMo. *kirsa*, MMo. *hyarsa* “bozkır tilkisi” (Lessing 1960: 472). Clauson, Eski Türkçeden itibaren Türkçede tanıklanan *karsak* kelimesinin Moğolcaya *kirsa* şeklinde erken dönemde ödünçlendiğini ileri sürer (1972: 663). Kelimenin Türkçe formunda olması dikkat çekicidir.

qulan (قولان) “yabaneşegi” [199c]: Mu. *qulan* [309]; KMo. *qulan*, MMo. *hulan* “asya yabaneşegi” (Lessing 1960: 984). Clauson, kelimenin Moğolcadaki erken Türkçe ödünçlemelerden olduğunu ileri sürer (1972: 622).

quluqana (قلفتنه) “sıçan, fare” [199c]: Mu. *qulğuna* [309]; Müh. *qulğuna* [224]; Şam. *qulğuna* [143a]; Ter. *qulquna* [66b]; KMo. *quluğan-a* (Çoimaa 2006: 1083). MMo. *hulgana* “fare, sıçan; sıçan yılı” (Tsevel 1966: 727).

sûsar (سوسار) “sansar” [186c]: KMo. *suusar*, MMo. *suusar* “sansar” (Lessing 1960: 741).

taulai (تاولي) “tavşan” [199c]: Mu. *ta’ulai* [343]; Şam. *taulay* [143b]; Ter. *taulay* [66b]; KMo. *taulai*, MMo. *tulaay* “tavşan; on iki hayvanlı takvimin dördüncü ayı” (Lessing 1960: 788).

uğulja (اغلجا) “dağ keçisi” [186c]: KMo. *uğulja*, MMo. *ugalz* “dağ keçisi, koyunu” (Lessing 1960: 864).

5.3. Kuşlar

Orta Moğolcada, kuş anlamında görülen *šibaun* kelimesine King Sözlüğü'nde de rastlıyoruz. Sözlükte Moğolca olarak şu kanatlı ve kuş adlarını verilmiştir: *bildür* “bülbül”, *bödene* “bıldırcın”, *bürküt* “kartal”, *helie* “yırtıcı bir kuş”, *höljin* “ibibik”, *itaun* “keklik”, *itelgü* “doğan, şahin”, *kerie* “karga”, *küče* “güverçin”, *lačin* “şahin”, *qajir* “akbaba”, *qarčaqai* “şahin”, *qariača* “kırlangıç”, *qirğu* “atmaca”, *qoriday* “pelikan”, *sâjigai* “saksağan”, *sonqur* “akdoğan”, *toğurûn* “turna”, *turaqun* “karga”, *turumtay* “bir tür şahin”. Bu kuş adları dışında *daqaun* “tavuk; kümes hayvanı”, *juljağân* “kuş yavrusu”, *noqâsun* “ördek”, *qalaun* “kaz”, *taqaqun* “tavuk” kelimelerini de kuşlar başlığı altında değerlendirmeyi uygun gördük.

Kuş ve kanatlı adlarından *bildür* “bülbül”, *itelgü* “doğan, şahin”, *küče* “güverçin”, *lačin* “şahin”, *qoriday* “pelikan” kelimelerini Modern Moğolcada tanımlayamadık. *itaun* “keklik”, *itelgü* “doğan, şahin”, *lačin* “şahin”, *qoriday* “pelikan”, *sonqur* “akdoğan”, *toğurûn* “turna”, *turaqun* “karga”, *turumtay* “bir tür şahin” kelimelerinin Türkçe ile bağlantılı olduklarını görmekteyiz.

King Sözlüğü'nde Moğolca olarak kuşlar ve kanatlılarla ilgili şu adların da verildiğini görürüz: *bötege* “kursak”, *huyâsun* “kuş bağlamaya yarayan ip”, *jitür* “kanat”, *qoşûn* “gaga”, *sanqasun* “kuş pisliği”, *tomağag* “kuş başı; ibik”. Bu adlardan *bötege* “kursak” dışındakilerinin Modern Moğolcada yaşadığını görmekteyiz. Ayrıca, Modern Moğolcada tanımlayamadığımız *bötege* “kursak” kelimesinin Türkçede tanımlandığını belirtmek gerekir.

5.3.1. Kuşlar ve Kanatlılar

bildür (بلدور) “bülbül” [200b]: Kelime tarafımızdan Moğolcada tanımlanamamıştır.

bödene (بُودَنَه) “bıldırcın” [200b]: Şam. *bödene* [155b]; Ter. *bödene* [69a]; KMo. *büdüne*, MMo. *büdne* “bıldırcın” (Lessing 1960: 144).

bürküt (برکوت) “kartal” [200a]: KMo. *bürgüd*, MMo. *bürged* “kartal, altın kartal” (Lessing 1960: 148).

daqaun (دقاوم) “tavuk; kümes hayvanı” [200b]: Bk. *taqaqun*.

helie (هيلييه) “yırtıcı bir kuş” [186c; 200a]: Ter. *heliye* [68b]; KMo. *elij-e*, MMo. *elee* “atmaca; akbaba; şahin” (Lessing 1960: 310).

höljin (هولجين) “ibibik” [200b]: Mu. *hö’ōljjin* [186]; KMo. *öbeljin*, *ögelzin* “ibibik kuşu; ibik” (Lessing 1960: 627).

itaun (ايتاون) “keklik” [200b]: Şam. *itaun* [155b]; Ter. *itaun* [66b]; KMo. *itağu*, MMo. *yatuu* “keklik” (Lessing 1960: 417). Eren, bu Moğolca kelimenin Anadolu ağızlarında *itavun* şeklinde yaşadığını bildirmektedir (2003: 180).

itelgü (اتلگو) “doğan, şahin” [200a]: Mu. *itelgü* [221]; Ter. *itelgü* [74b]; KMo. *itelgü* (Lessing 1960: 418). Schönig, Moğolcadan birçok Türk lehçesine geçen bu kelimenin, Oğuzcada tanıklandığını bildirir (2000: 104). Kelimeyi Modern Moğolcada tanıklayamadık.

juljağân (جلجانان) “kuş yavrusu” [200a]: Mu. *juljağân* [199]; Ter. *juljaqan* [68b]; KMo. *zulzağ-a(n)*, MMo. *zulzga*, *zulzaga* “yavru kuş, yavru hayvan; taze bitki” (Lessing 1960: 1079).

kerie (کريا) “karga” [200a]: Mu. *keri’ē* [287]; KMo. *kerij-e(n)*, MMo. *heree(n)* “karga” (Lessing 1960: 458).

küçe (کوچا) “güverçin” [200b]: Şam. *küçe* [155b]; Ter. *küçe* [66b]. Kelimeyi Modern Moğolcada tanıklayamadık.

laçin (لاجين) “şahin” [200a]: Clauson, Toharcadan ödünçleme olduğunu düşündüğü *laçin* kelimesinin, Moğolcaya da Türkçeden ödünçlendiğini bildirir (1962: 237; 1972: 763).

noqâsun (نوقاسون) “ördek” [200a]: Mu. *nuğasun* [261]; Şam. *nuqasun* [155a]; Ter. *nuqasun* [66b]; KMo. *nuğusu(n)*, MMo. *nugas* “ördek” (Lessing 1966: 595).

qajir (قجیر) “akbaba” [186c]: Mu. *qajir* [300]; KMo. *qajir*, MMo. *hacir* “akbaba” (Lessing 1960: 949).

qalaun (قلون) “kaz” [200a]: KMo. *ğalağu(n)*, MMo. *galuu* “kaz” (Lessing 1960: 346).

qarçaqai (قرچقاي) “şahin” [200a]: Mu. *qarçığai* [287]; Ter. *qarciqay* [68b]; KMo. *qarijacai*, MMo. *haratsai* “kırlangıç” (Lessing 1960: 938).

qariača (قريچا) “kırlangıç” [200b]: Bk. *qarçaqai*.

qırğu (قيرغو) “atmaca” [200a]: KMo. *qirgui*, MMo. *hyargui* “atmaca, küçük şahin, küçük yırtıcı kuş” (Lessing 1960: 471).

qoriday (قوريداي) “pelikan” [200b]: Clauson, *korday* “pelikan” kelimesinin bazı Kuzeydoğu ve Güneydoğu Türk lehçeleriyle Hakaniye Türkçesinde görüldüğü bilgisini verir (1972: 647). Ayrıca, King Sözlüğü’nde yazarlar, *qorda* kelimesine Rasanen’in “pelikan” anlamını verdiği notunu düşmüşlerdir (Golden vd. 2000: 228). Kelimeyi Modern Moğolcada tanımlayamadık.

sâjigai (ساجغاي) “saksağan” [200b]: Şam. *saçigay* [155a]; KMo. *şagazagai*, *şigazagai*, MMo. *şazgay* “saksağan” (Lessing 1960: 748)

şibaun (سباون) “kuş” [200a]: Mu. *şiba’ün* [332]; Müh. *şiba[ū]n* [226]; Ter. *şibaun* [69a]; KMo. *sibagu* (Çoimaa 2006: 1261). MMo. *şuvuu* “kuş” (Tsevel 1966: 857).

sonqur (سنقور) “akdoğan” [200a]: Ter. *şuqur* [68b]; KMo. *singqur*, MMo. *şonhor* “doğan, akdoğan” (Lessing 1960: 712). Clauson, kelimenin Moğolcadaki erken Türkçe ödünçlemelerden olduğunu ve kelimenin Moğolcadan geri ödünçlendiğini ileri sürer (1972: 838). Schönig de bu kelimenin Moğolcadan geri ödünçlendiğini ve Oğuzcada yaşadığını bildirir (2000: 166).

taqaqun (تاقون) “tavuk” [199c]: Mu. *taqi’a* [341]; Şam. *tağaün* [143b]; Ter. *taqiya* [66b]; KMo. *takiy-a* (Çoimaa 2006: 826). MMo. *tahia* “tavuk” (Tsevel 1966: 327). Clauson, kelimenin Moğolcadaki erken Türkçe ödünçlemelerden olduğunu ileri sürer (1972: 468).

toğurûn (توغرون) “turna” [200a]: Mu. *tuğra’ün* [354]; Şam. *tuğra’ün* [155b]; Ter. *tuqraqun* [68b]; KMo. *toğuruu*, *toğuriğun*, *toğuriu*, *tuğuriğun*, MMo. *togoruu* “turna” (Lessing 1960: 818). Bk. *turaqun*.

turaqun (تراقون) “karga” [200b]: KMo. *toğuriğun*, *toğuriu*, *tuğuriğun*, MMo. *toguruu* “turna” (Lessing 1960: 818). Clauson, Türkçe *turna* kelimesinin Moğolcaya ödünçlemiş şekli olduğunu düşündüğü *tura’un* kelimesinin, Klasik Moğolcada turna anlamında olduğunu; ancak Moğolların Gizli Tarihi’nde karga anlamında tanıklandığını bildirir (1962: 237). King Sözlüğü’nde de benzer durum söz konusudur.

Bu durumla ilgili olarak, yazarlar, kelimeye Türkçe karşılık olarak verilen *toğan* kelimesinin Orta Kıpçak diyalektlerinde karga anlamıyla da görüldüğü bilgisini aktarırlar (Golden vd. 2000: 228).

turumtay (ترمتاي) “bir tür şahin” [186c]: KMo. *torumtai*, *torimtai*, *turumtai*, *turimtai* “her çeşit yırtıcı kuşun erkeği; küçük bir avcı kuş” (Lessing 1960: 827). Clauson, kelimenin Moğolcaya erken dönemde Türkçeden ödünçlendiğini ileri sürer (1972:550). Doerfer, kelimenin etimolojisi ile ilgili bir takım görüşler bildirmiş (TMEN II: 896); Schönig, Doerfer’e dayanarak kelimenin Oğuzcadaki Moğolca unsurlardan olduğunu ileri sürmüştür (2000:182).

5.3.2. Kuş ve Kanatlılarla İlgili Diğer Adlar

bötege (بوتکه) “kursak” [186c]: Clauson, *bütege* kelimesinin Kıpçak Türkçesinde “kursak” anlamıyla tanıklandığını bildirir (1972: 304). Kelimeyi, Modern Moğolcada tanımlayamadık.

huyâsun (هویاسن) “kuş bağlamaya yarayan ip” [200b]; Şam. *huyasun* [143a]; KMo. *uyagasu*, MMo. *uyas* “bağ; düğüm” (Lessing 1960: 867).

jiür (جیور) “kanat” [200b]: Şam. *jiür* [155a]; Ter. *jūr* [69a]; KMo. *çigür*, MMo. *cigüür* “kuş kanadı; kanat” (Lessing 1960: 1053).

qoşûn (قوشون) “gaga” [200b]: KMo. *qosiğu(n)*, MMo. *hoşuu(n)* “hortum; burun; gaga vb.” (Lessing 1960: 970).

sanqasun (سنقاسون) “kuş pisliği” [200b]: KMo. *sanggasu(n)*, MMo. *sangas* “hayvan pisliği” (Lessing 1960: 627).

tomagağ (تمغاغ) “kuş başı; ibik” [200b]: Kelimeyi tarafımızdan Moğolcada tanımlayamadık.

5.4. Asalaklar, Böcekler Ve Hayvanlarla İlgili Diğer Adlar

King Sözlüğü’nde Moğolca olarak şu böcek ve asalak adlarının verildiğini görmekteyiz: *bösün* “bit”, *bürge* “pire”, *hümegei qoroqai* “bokböceği”, *qorgai*

“kurtçuk; solucan”, *şalja* “kene”, *sirğoljin* “karınca”, *sirke* “sirke, bit yavrusu”, *şimûl* “sinek”. Bu adlardan *hümegei qoroqai* “bokböceği” dışındakilerin tamamı Modern Moğolcada yaşamaktadır. Ayrıca, *bürge* “pire” kelimesinin de Türkçe ile bağlantılı olduğu görülmüştür.

Bu başlık altında değerlendirdiğimiz diğer adlardan hayvan organları şunlardır: *eber* “boynuz”, *güjên* “işkembe”, *jirüke* “hayvan yüreği”, *seül* “kuyruk”, *turgun* “toynak”. Bu adların da tamamı Modern Moğolcada yaşamaktadır. Ayrıca *batıq* “sürüngen yuvası; böcek yuvası” ve *hötük* “hayvan gübresi” kelimelerini de bu başlık altında değerlendirdik. Bu kelimelerden *hötük* “hayvan gübresi” Modern Moğolcada tanıklanmaktadır; ancak Türkçe *batıq* “sürüngen yuvası; böcek yuvası” kelimesini Moğolcada tanıklayamadık.

batıq (بتيق) “sürüngen yuvası; böcek yuvası” [186c]: Kelime Türkçedir. Clauson, *bat-* “batmak” fiilinden getirdiği kelimenin delik anlamının da bulunduğunu söyler (1972: 361).

bösün (بوسون) “bit” [200a]: Şam. *bösün* [155a]; Ter. *bösün* [69a]; KMo. *bögesü(n)*, MMo. *böös(ön)* “bit” (Lessing 1960: 125).

bürge (بورگا) “pire” [200a]: Müh. *birik* [224]; Şam. *bürge* [155a]; Ter. *bürçe* [69b]; KMo. *büürge* (Çoimaa 2006: 161). MMo. *büüreg* “pire” (Tsevel 1966: 120). Clauson, kelimenin Moğolcadaki erken Türkçe ödünçlemelerden olduğunu ileri sürer (1972: 362).

hümegei qoroqai (همكاي قرقاي) “bokböceği” [200a]: Moğolca *hümegei* “kötü koku” ve *qoroqai* “kurt, kurtçuk” kelimelerinden oluşturulmuştur. *Hümegei*: Mu. *hümekei* [191]; Ter. *hümegey* [69a]; KMo. *ömükei*. Ayrıca bk. *qorgai*.

qorgai (قورغاي) “kurtçuk; solucan” [200a]: Mu. *qorağai* [302]; Müh. *qoruğay* [224]; Şam. *qoruğay* [155a]; Ter. *qorqay* [69a]; KMo. *qorqay* (Çoimaa 2006: 1047). MMo. *horhoi* “solucan, kurt, kurtçuk” (Tsevel 1966: 682).

şalja (شالجه) “kene” [200a]: KMo. *şalja*, MMo. *şalz* “koyun kenesi” (Lessing 1960: 751).

sirgöljin (سرغولجين) “karınca” [200a]: KMo. *sigülji(n)*, MMo. *şorgolc(in)* “karınca” (Lessing 1960: 717).

sirke (سرکه) “sirke, bit yavrusu” [200a]: Mu. *sirke* [323]; KMo. *sirke*, MMo. *şirh* “sirke” (Lessing 1960: 718). Clauson, Türkçe *sirke* kelimesinin Moğolcaya *serke* şeklinde ödünçlendiğini ileri sürer (1972: 850).

şimûl (شمول) “sinek” [200b]: Mu. *şimûl* [303]; Müh. *sisamun/sisaul* [224]; KMo. *simuğul*, MMo. *şumuul* “sinek, sivrisinek, uçucu böcek” (Lessing 1960: 710).

şisaûl (شيشاول) “sivrisinek” [200b]: Müh. *sisamun/sisaul* [224]; Ter. *sisaul* [69a]. Bk. *şimûl*.

eber (اير) “boynuz” [200a]: Mu. *eber* [150]; Müh. *eber* [223]; KMo. *eber* (Çoimaa 2006: 1274). MMo. *ever* “boynuz” (Tsevel 1966: 867).

güjên (كجان) “işkembe” [200a]: Mu. *güjên* [172]; KMo. *güjege*, MMo. *güzee* “işkembe; tereyağı, kırmız gibi şeyleri taşımak için kullanılan, işkembeden yapılan eşya” (Lessing 1960: 393).

hötük (هوتوك) “hayvan gübresi” [200a]: KMo. *ötüg*, MMo. *ötög* “gübre, hayvan gübresi vb.” (Lessing 1960: 646).

jirüke (جروكه) “hayvan yüreği” [200a]: Mu. *jürüken* [211]; Müh. *cürüke* [213]; Ter. *cürüke* [64b]; KMo. *jirüke* (Çoimaa 2006: 402). MMo. *zürh* “yürek, kalp” (Tsevel 1966: 291). Clauson, kelimenin Moğolcadaki ikinci dönem Türkçe ödünçlemelerden olduğunu ileri sürer (1972: 905).

seül (سيول) “kuyruk” [200a]: Mu. *se’ül* [322]; Müh. *se’ül* [218]; Şam. *se’ül* [150b]; KMo. *segül*, MMo. *süül* “kuyruk” (Tsevel 1966: 498).

turgun (ترغون) “toynak” [200a]: Mu. *turū* [378]; Müh. *tar* [223]; Şam. *turun* [159b]; KMo. *tuğurai*, MMo. *tuurai* “toynak” (Lessing 1960: 839).

5.5. At ve Atla İlgili Adlar

Türk kültür tarihi açısından çok önemli bir çalışmaya imza atan Genç, Kaşgarlı’nın “At Türk’ün kanadıdır” cümlesinden yola çıkarak, atın Türkler için taşıdığı anlam ve

önemi ifade etmeye çalışmıştır (2015: 311). Moğollarda da “Atsız Moğol, kanatsız kartala benzer.” atasözünü görürüz (Gül 2010: 116). Bu atasözü, hem Türk ve Moğol toplumlarının ortak düşünce yapısını hem de Moğolların da ata ne derece önem verdiklerini göstermesi açısından oldukça kıymetlidir.

Modern Moğolca *mori* “at” kelimesini, King Sözlüğü’nde aynı şekilde görürüz. Sözlükte, atın çeşitlerini ifade eden adlar şunlardır: *ahta* “iğdiş edilmiş at”, *ajirğa* “aygır”, *boğaz* “hamile kısırak”, *geü* “tay”, *joriya* “rahvan”, *naşqa* “tembel, uyuşuk at”, *qurdun* “hızlı; yarış atı”, *sâlin* “sağmal tay”, *yabudaltu* “belli bir yürüyüşü olan at”.

Moğolların hayatında önemli bir yer tutan atları, Moğollar, renklerine göre de isimlendirmişlerdir. King Sözlüğü’nde, renk ifade eden at isimleri şunlardır: *ala* “ala”, *bora* “boz at”, *çoqur* “benekli”, *jerde* “doru at”, *keher* “doru at”, *kehir* “doru”, *küren* “bordo, kestane rengi”, *qaliun* “kahverengi”, *qaraqçin mori* “siyah at”, *saqlâ* “gri (boz) at”, *şaral* “kül rengi; parlak”. Atla ilgili yukarıdaki yirmi kelimenin tamamı Modern Moğolcada tanıklanmaktadır. Söz konusu kelimelerin altı tanesinin Türkçe ile bağlantılı olduğu görülmüştür.

At koşumu adlarını, araç-gereç adları ile ilgili bölümde değil de burada değerlendirmenin uygun olacağını düşündük. King Sözlüğü’nde at koşumu ile ilgili olarak şu kelimeler verilmiştir: *açımaq* “yük eyeri”, *çilbur* “köstek”, *debse* “eyer minderi”, *dörê* “üzengi”, *emêl* “eyer”, *gölme* “eyer örtüsü”, *huyâsun* “urgan, ip”, *jalâ* “gem, dizgin”, *noqta* “yular”, *qadâr* “dizgin”, *qanjuqa* “eyer sicimi”, *qolan* “eyer kayışı”, *qudurğa* “kuyuşkan; kuyruk altı kayışı”, *sur* “üzengi kayışı”, *taqa* “nal”, *toqum* “eyer altı minderi”. Ayrıca, kamçı, kırbaç anlamındaki *berie* ve *mina* kelimeleri ile zincir, bağ anlamındaki *çider* ve tarak, kaşağı anlamındaki *sam* ve taraklık anlamındaki *samçin* kelimelerinin de King Sözlüğü’nde verildiğini belirtmek gerekir.

At koşum adlarından *açımaq* “yük eyeri” ve *samçin* “taraklık; kaşağılık” dışındaki diğer on dokuz ad Modern Moğolcada tanıklanmış; *jalâ* “gem, dizgin”, *noqta* “yular”, *qolan* “eyer kayışı”, *qudurğa* “kuyuşkan; kuyruk altı kayışı” kelimelerinin Türkçe ile ilgili olduğu görülmüştür.

5.5.1. At İçin Kullanılan Adlar

ahta (اختا) “iğdiş edilmiş at” [204a]: KMo. *ağta*, MMo. *agt* “iğdiş; iğdiş hayvan” (Lessing 1960: 15). Doerfer, birçok dilde tanıklanan bu kelimenin Moğolcadan Türkçeye geçtiği görüşünü savunur (TMEN I: 8). Schönig, kelimenin Anadolu ağzlarında yaşadığı bilgisini vermektedir (2000: 64). Eren, Schönig’in çalışmasında bu kelimenin eksik şekilde değerlendirildiğine, Clauson’un görüşlerine yer verilmediğine işaret eder (2003: 175). Söz konusu çalışmada Clauson, bu kelimenin Farsça *axtan*- “iğdiş etmek” fiilinden ödünçlendiğini ileri sürer (1962: 234)

ajirğa (اجرغا) “aygır” [199b]: Mu. *ajirğa* [97]; Müh. *acirğa* [223]; Şam. *ajirğa* [159b]; Ter. *ajirğa* [66a]; KMo. *ajirğa*, MMo. *ajirga* “üç yaşından büyük, iğdiş edilmemiş erkek at” (Tsevel 1966: 25). Clauson, kelimenin Moğolcadaki erken ödünçlemelerden olduğunu belirtir (1972: 46).

boğaz (بغز) “hamile kısrağ” [199b]: Mu. *boğur* [120]; KMo. *boğus*, MMo. *boos* “embriyo, fetüs; hamile hayvan” (Lessing 1960: 113). Clauson, bu kelimenin bazı Türk lehçelerinde hamile hayvan anlamına da geldiğini belirtmiş; ancak kelimenin Moğolcadaki durumu ile ilgili herhangi bir bilgi vermemiştir (1972: 322).

geü (گیو) “tay” [204a]: Ter. *geün* [66a]; KMo. *gegüü*, MMo. *güü(n)* “tay” (Lessing 1960: 374).

geün (گاؤن) “kısrağ” [199b]: Mu. *ge’ün* [171]; Ter. *geün* [66a]; KMo. *geün*, MMo. *güü(n)* “kısrağ” (Lessing 1960: 374).

joriya (جوریا) “rahvan” [204a]: KMo. *jiruğ-a*, MMo. *coroo* “rahvan koşma; rahvan” (Boberg 1955: 20; Lessing 1960: 1061).

mori (موری) “at” [204a]: Mu. *morin* [97]; Müh. *mori* [204]; Şam. *mori* [159a]; Ter. *mori* [66a]; KMo. *mori(n)*, MMo. *mori*, *morin* “at” (Tsevel 1966: 337; Lessing 1960: 543).

naşqa (ناشقه) “tembel, uyuşuk at” [204a]: Müh. *naşiğa[y]* [210]; Şam. *naşqa* [159b]; Ter. *naşqay* [66b]; KMo. *najağai* (Çoimaa 2006: 497). MMo. *nazgay* “yavaş; uyuşuk, tembel” (Tsevel 1966: 352).

qurdun (قوردون) “hızlı; yarış atı” [204a]: Mu. *qurdun* [311]; Şam. *qurdun* [159a]; Ter. *qurdun* [66b]; KMo. *qurdun*, MMo. *hurdan* “hızlı, çabuk, aceleci; hız” (Lessing 1960: 989).

sâlin (سالين) “sağmal tay” [204a]: Mu. *sâlin* [305]; KMo. *sağali*, MMo. *saali* “süt hayvanı; sağınlık, sağmal” (Lessing 1960: 657).

yabudaltu (بيدالتو) “belli bir yürüyüşü olan at” [204a]: KMo. *yabudaltu*, MMo. *yavdalt* “belli bir hareketi olan” (Lessing 1960: 421).

5.5.1.2. Atla İlgili Renk Adları

ala (الا) “ala” [187c]: Mu. *ala* [97]; Müh. *ala* [224]; KMo. *alağ*, MMo. *alag* “ala, karışık renkli vb.” (Lessing 1960: 26). Doerfer, Batı Orta Moğolca üzerinden Moğolcaya geçtiğini ileri sürdüğü *ala* kelimesinin, Moğolcadan Türkçeye geri ödünçlendiğini bilgisini de verir (TMEN II: 518).

bora (بورا) “boz at” [204b]: Mu. *bora* [121]; KMo. *boru*, MMo. *bor* “gri; kahverengi vb.” (Lessing 1960: 121). Clauson, kelimenin Moğolcadaki erken Türkçe ödünçlemelerden olduğunu ileri sürer (1972: 388). Doerfer, Türkçeden birçok dile geçen *boz* kelimesinin *boro* şeklinde Moğolcadan Türkçeye geri ödünçlendiğini bildirir (TMEN II: 785). Schönig, *boro* kelimesinin Oğuzcadaki durumu ile ilgili ayrıntılı bilgi vermiş ve kelimenin Anadolu ağızlarında yaşadığını göstermiştir (2000: 72).

çoqur (چوقر) “benekli” [187c]: Mu. *çōqur* [136]; KMo. *çoqur*, MMo. *tsoohor* “benekli, işaretli, karışık renkli vb.” (Lessing 1960: 199).

jerde (چردا) “doru at” [192c]: KMo. *zegege*, MMo. *zeerd* “kırmızı, doru, kestane rengi” (Lessing 1960: 1043).

keher (كهير) “doru at” [204b]: KMo. *keger*, MMo. *heer* “doru at rengi” (Lessing 1960: 443).

kehir (كهير) “doru” [192c]: Bk. *keher*.

küren (كورن) “bordo, kestane rengi” [187c]: KMo. *küren, kürin, küreng*, MMo. *hüren* “koyu kahverengi; bordo; mor” (Lessing 1960: 505).

qaliun (قليون) “kahverengi” [187c]: KMo. *qaligun*, MMo. *haliyun* “kahverengi; açık sarı ve siyah renkli, siyah yeşil ve kuyruklu, omurgasında siyah şerit olan at” (Lessing 1960: 920).

qaraqçin mori (قرقچين موري) “siyah at” [204a]: Şam. *qaraqçin* [145a]; KMo. *qaraqçin*, MMo. *haragçin* “siyah renkli dişi hayvan” (Lessing 1960: 933). –*Gçin* eki, dişi hayvanların renklerine ve adlarına işaret eden adlar yapar (Poppe 2016: 64).

saqlâ (سقلا) “gri at” [204a]: KMo. *sağlağar*, MMo. *saglagar* “kıllı, gür tüylü vb.” (Lessing 1960: 658).

şaral (صرل) “kül rengi; parlak” [187c]: KMo. *sağaral*, MMo. *saaral* “kül rengi, parlak” (Boberg 1955: 586; Lessing 1960: 657).

5.5.1.3. At Koşum Malzemeleri

açımaq (اجيماق) “yük eyeri” [205a]: Kelime Moğolca *açian* “yük” kelimesiyle ilgili olmalıdır.

berie (بريه) “kamçı” [205a]: Müh. *beriyе* [225]; Şam. *beriyе* [160a]; KMo. *beriy-e(n)* (Çoimaa 2006: 71). MMo. *beree* “değnek, sopa, kamçı vb.” (Tsevel 1966: 123; Lessing 1960: 99).

çider (جيدار) “zincir, bağ” [187c]: Mu. *çider* [305]; Müh. *çidü[r]* [225]; KMo. *çidiir* (Çoimaa 2006: 1211). MMo. *çödör* “at, sığır gibi hayvanların üç ayağını bağlamaya yarayan alet vb.” (Tsevel 1966: 822; Lessing 1960: 178).

çilbur (جليور) “köstek” [187c]: Mu. *çulbur* [256]; Şam. *çulbur* [160a]; KMo. *çilbuğur*, *çulbuğur*, MMo. *tsilbuur* “yulara eklenen uzun deri ip; köstek” (Lessing 1960: 182).

debse (ديسه) “eyer minderi” [205a]: Yazarlar, Türkçe *edrim* “eyer minderi” kelimesinin Moğolca karşılığı olarak verilen kelimenin (ائتاه) şeklinde olduğunu aktarmışlar ve bu kelime için *debse* okuyuşunu teklif etmişlerdir (Golden vd. 2000:

290). KMo. *debse*, MMo. *devs(en)* “eyer minderi; eyeri çevreleyen deri vb” (Lessing 1960: 239).

dörê (دورا) “üzengi” [205a]: Mu. *dörē* [237]; Müh. *dörē* [225]; Şam. *dörē* [160a]; Ter. *dörē* [67a]; KMo. *dörüge* (Çoimaa 2006: 288). MMo. *döröo* “eyerin iki tarafındaki basamak, üzengi” (Tsevel 1966: 206; Lessing 1960: 269).

emêl (ایمال) “eyer” [205a]: Mu. *emēl* [139]; Müh. *emēl* [225]; Şam. *emēl* [160a]; Ter. *emēl* [67a]; KMo. *emegel* (Çoimaa 2006: 1291). MMo. *emeel* “eyer” (Tsevel 1966: 878; Lessing 1960: 312).

gölme (کلمی) “eyer örtüsü” [205a]: KMo. *gölm-e, gölöm* “eyer örtüsü, at örtüsü, eyer kayışı” (Lessing 1960: 386).

huyâsun (هوأسن) “urgan, ip” [188c]: Mu. *uyâsar* [188]; Şam. *huyasur* [143a]; KMo. *uyagasu*, MMo. *uyaas* “urgan, ip vb.” (Lessing 1960: 867).

jalâ (جلا) “gem, dizgin” [187c; 205a]: Müh. *colā* [225]; Ter. *calā* [67a]; KMo. *jilug-a*, MMo. *coloo* “gem, dizgin” (Lessing 1960: 1055). Schönig, kelimenin Oğuzcada da tanıklandığını bildirir (2000: 119).

mina (مینا) “kamçı” [187c]: Mu. *minā* [236]; Müh. *minā* [225]; KMo. *minağ-a*, MMo. *minaa* “kamçı, kırbaç vb.” (Çoimaa 2006: 462).

noqta (نقطه) “yular” [187c]: Mu. *noxta* [259]; Ter. *noqta* [67a]; KMo. *noqtu*, MMo. *noqt* “yular” (Lessing 1960: 588). Doefler, Moğolcadan Türkçeye geçen *noqta* kelimesinin Türkçe üzerinden de birçok dile geçtiğini bildirir (TMEN I: 384). Schönig, birçok Türk lehçesinde tanıklanan bu kelimenin Osmanlıca metinlerde de tanıklandığı bilgisini verir (2000: 140).

qadâr (قدار) “dizgin” [205a]: Mu. *qadār* [239]; Şam. *qadār* [160a]; Ter. *qadār* [67a]; KMo. *qajağar*, MMo. *hazaar* “dizgin” (Lessing 1960: 947).

qanjuqa (قنچوقا) “eyer sicimi” [205a]: KMo. *ğanjuğ-a(n)*, MMo. *ganzaga* “eyerde bulunan ve bir şeyler bağlamak için kullanılan sicimler” (Lessing 1960: 350).

qolan (قلان) “eyer kayışı” [205a]: Mu. *olang* [265]; Müh. *olan* [225]; KMo. *olong*, MMo. *olom* “eyeri ata bağlamak için kullanılan kemer” (Tsevel 1966: 412). Clauson, *qolan* kelimesinin Türkçenin çeşitli dönemlerinde görüldüğünü bildirir (1972: 622).

qudurğa (قودرغا) “kuyuşkan; kuyrul altı kayışı” [205a]: Mu. *qudurğa* [308]; Müh. *qudurğa* [225]; Ter. *qudurğa* [67a]; KMo. *qudurğ-a(n)* (Çoimaa 2006: 1079). MMo. *hudraga* “kuyuşkan, kuyruk altı kayışı” (Tsevel 1966: 724; Lessing 1960: 980). Clauson, Türkçe *kuyruk* kelimesi ve Moğolca *qudurğa* kelimesi arasında bir ilişkidenden söz eder (1972: 604).

sam (سام) “tarak; kaşağı” [205a]: Mu. *sam* [317]; Müh. *sam* [220]; Şam. *sam* [159a]; KMo. *sam* (Çoimaa 2006: 632). MMo. *sam* “tarak” (Tsevel 1966: 465; Lessing 1960: 666).

samçin (سنچين) “taraklık; kaşağılık” [205a]: Kelime Moğolca *sam* “tarak” ile ilgilidir; ancak kelimeyi Modern Moğolcada tanımlayamadık.

sur (سر) “üzengi kayışı” [205a]: Şam. *sur* [159a]; Ter. *sur* [67a]; KMo. *sur*, MMo. *sur* “deri kayış; deri bant; okçu hedefi” (Lessing 1960: 738).

taqa (تقا) “nal” [187c]: KMo. *taq-a*, MMo. *tah* “nal; ayakkabı topuğuna takılan metal ya da deri şey” (Lessing 1960: 788).

toqum (طوقوم) “eyer altı minderi” [205a]: Mu. *toqum* [257]; Müh. *toğum* [225]; Ter. *toğum* [67a]; KMo. *toqum*, MMo. *tohom* “deriden yapılan eyer korumalığı” (Lessing 1960: 830).

6. MADENLER ve KIYMETLİ TAŞLAR

Madenler ve kıymetli taşlar, Sino-Moğol sözlüklerde ve Arap harfli Moğolca sözlüklerde müstakil bir bölüm olarak karşımıza çıkar. King Sözlüğü’nde bu bölümde verilen adlar şunlardır: *altan* “altın”, *bileü* “bileği taşı”, *gugird* “kükürt”, *jiz* “bakır”, *möngü* “gümüş”, *qaraba* “cam”, *subut* “inci”, *temür* “demir”, *tuqulğan* “kurşun”.

Bu başlık altında değerlendirdiğimiz dokuz addan *qaraba* “cam” dışındakilerin tamamı Modern Moğolcada tanımlanmaktadır. *qaraba* “cam” kelimesinin *qara-* “görmek” fiiliyle ilgili olduğunu düşünülürse, söz konusu kelimenin de Moğolcayla bağlantı olduğu kabul edilebilir.

Modern Moğolcada da tanıklanan kelimelerden *altan* “altın”, *bileü* “bileği taşı”, *gugird* “kükürt”, *jiz* “bakır”, *temür* “demir” kelimelerinin Türkçe ya da Türkçeye bağlantılı oldukları görülmüştür.

altan (التان) “altın” [205c]: Mu. *altan* [99]; Müh. *altun* [222]; Şam. *altat* [142b]; Ter. *altan* [66a]; KMo. *alta(n)* (Çoimaa 2006: 31). MMo. *alt(an)* “altın” (Tsevel 1966: 33; Lessing 1960: 33). Clauson, Türkçe *altun* kelimesinin Moğolcaya *altan* şeklinde erken dönemde ödünçlendiğini ileri sürer (1972: 131).

bileü (بلو) “bileği taşı” [205c]: Müh. *bile’ü* [221]; Şam. *bile’ü* [160b]; KMo. *bilegüü* (Çoimaa 2006: 105). MMo. *bilüü* “bileği taşı” (Tsevel 1966: 84; Lessing 1960: 104). Clauson, *bile-* fiilinden türetildiğini düşündüğü bu kelimenin yabancı kökenli olduğunu ileri sürer; kelimenin Moğolcadaki durumu ile ilgili olarak herhangi bir bilgi vermez (1972: 341).

gugird (كوكرد) “kükürt” [205c]: KMo. *kükür*, MMo. *hüher* “kükürt” (Lessing 1960: 499).

jiz (جيز) “bakır” [205c]: Müh. *céz* [222]; Ter. *ciz* [66a]; KMo. *jes* (Çoimaa 2006: 410). MMo. *zes* “bakır” (Tsevel 1966: 296). Clauson, Türkçede *yez* şeklinde tanıklanan bu kelimenin yabancı kökenli olduğunu; Moğolcada da *cez* şeklinde tanıklandığını bildirir (1972: 982).

möngü (منكو) “gümüş” [205c]: Mu. *möngü* [99]; Müh. *mö[ngü(n)]* [222]; Şam. *möngü* [142b]; Ter. *möngü* [66a]; KMo. *mönggü(n)* (Çoimaa 2006: 470). MMo. *möngö(n)* “gümüş” (Tsevel 1960: 344; Lessing 1960: 547).

qaraba (قرايا) “cam” [205c]: Yazarlar, bu kelimenin *qara-* “bakmak, görmek” fiili ile ilgili olabileceğini ileri sürmüşlerdir (Golden vd. 2000: 303).

subut (سبوت) “inci” [205c]: Mu. *subut* [189]; Müh. *subut* [222]; KMo. *subud*, MMo. *suvd* “inci” (Tsevel 1966: 485; Lessing 1960: 733).

temür (تمر) “demir” [205c]: Mu. *temür* [113]; Müh. *demür* [222]; Ter. *temür* [66a]; KMo. *temür* (Çoimaa 2006: 861). MMo. *tömör* “demir” (Tsevel 1966: 550; Lessing 1960: 800). Clauson, Eski Türkçe döneminden itibaren Türkçede tanıklanan *demir* kelimesinin Moğolcaya da ödünçlendiğini bildirir (1972: 508).

tuqulğan (توقلغان) “kurşun” [205c]: KMo. *tuğulğ-a(n)*, *toğulğ-a*, MMo. *tugalga(n)* “kurşun” (Lessing 1960: 838).

7. SOSYAL HAYAT İLE İLGİLİ ADLAR

7.1. İnaç ile İlgili Adlar

King Sözlüğü’nde, manevi alem ve dinle ilgili olarak yedi kelime verilmiştir. Moğolca olarak verilen *damuq* “cehennem”, *elçi* “peygamber”, *möngke* “bengü; ezeli ve ebedi; sonsuz”, *sartaul* “müslüman” ve *tengri* “tanrı” kelimeleri Türkçe ile ilgilidir. Diğer iki kelime olan *barui* “melek” ve *eliye* “şeytan” kelimelerinin Türkçe ile bağlantısı tespit edilememiştir. Bu bölümdeki kelimelerin tamamı tarihi Moğolca metinlerde tanıklanmış; Modern Moğolcada bu kelimelerin yaşadığı görülmüştür.

barui (باروي) “melek” [198a]: Şam *bazui* [144a]; KMo. *barui* MMo. *baruy* “karanlık, koyu vb.” (Lessing 1960: 89).

damuq (دامق) “cehennem” [186c]: Mu. *tamuq* [340]; KMo. *tamu*, MMo. *tam* “cehennem vb.” (Lessing 1960: 775). Doerfer, bu Soğdça kelimenin Türkçe üzerinden Moğolcaya geçtiğini ileri sürer (TMEN II: 936).

elçi (ایلچي) “peygamber” [198a]: Mu. *elçi* [152]; Müh. *elçi* [194]; Şam. *elçi* [144a]; Kmo. *elçi* (Çoimaa 2006: 1286). MMo. *elç* “elçi” (Tsevel 1966: 874). Clauson, *elçi* kelimesinin Eski Türkçeden itibaren Türk dilinde tanıklandığını bildirir (1972: 129). Doerfer, *elçi* kelimesinin Türkçeden Moğolcaya *elçi* ve çoğul olarak *elçin* şeklinde ödünçlendiğini; *elçin* (çoğul) formunun da Moğolcadan Türkçeye geri ödünçlendiğini ileri sürer (TMEN II: 656). King Sözlüğü’nde *elçi* kelimesine Türkçe karşılık olarak *yalavač* [198a] kelimesi verilmiştir.

eliye (إلييه) “şeytan” [198a]: Mu. *elē* [240]; KMo. *elei* “kafası bulanmış, kafası karışmış” (Tsevel 1966: 873; Lessing 1960: 308).

möngke (منكي) “bengü; ezeli ve ebedi; sonsuz” [198a]: Ter. *möngke* [63b]; Kmo. *Möngke* (Boberg 1955: 186; Lessing 1960: 547). MMo. *mönh* “sonsuz, ezeli ve ebedi” (Tsevel 1966: 344). Clauson, Türkçe *bengü* kelimesinin Moğolcaya *möngke* şeklinde

ödünçlendiğini söyler (1972: 350). Rachewiltz, *möngke* kelimesinin Tanrı için en sık kullanılan sıfat olduğu görüşünü ileri sürer (2007: 114)

sartaul (سرتاول) “müslüman” [202c]: Mu. *sarta’ül* [319]; Müh. *sarta’ül* [194]; KMo. *sartağul*, MMo. *sartuul* “Buhara’nın eski adı” (Lessing 1960: 677). Clauson, Sanskritçe *sart* kelimesinin Soğdça üzerinden Türkçeye geçtiğini ileri sürer (1972: 846). Ramstedt, *sartül* kelimesini Moğolların bir boyu olarak açıklamış ve Buharalılar, Sartlar eklemesini yapmıştır (1935: 314). *sartaul* kelimesinin *sart* “Orta Asyada yerleşmiş eski bir halk” + *aul* “aile, halk” veya *sart* + *uul* “dağ” şeklinde türetilmiş olabileceği yönünde görüşler mevcuttur (Gül 2016: 219; Sühbaatar 1997: 168). Yazarlar, *sartaul* kelimesinin Moğol çağında hem müslümanları hem de İranlı şehirlileri tanımladığı notunu düşerler (Golden vd. 2000: 258). King Sözlüğü’nde bu kelimeye verilen karşılıklar, yazarların görüşünü doğrular niteliktedir. Çünkü, *sartaul* kelimesine Türkçe *müsülman* “Müslüman”, Farsça *tâjik* “Tacik” ve Arapça *a’jamî* “Acem” karşılıkları verilmiştir.

tengri (تنكري) “tanrı” [198a]: Mu. *tengri* [347]; Müh. *tanğrı* [194]; Şam. *tengri* [144a]; Ter. *tengri* [63b]; KMo. *tnğri* (Çoimaa 2006: 897). MMo. *tenger* “tanrı, ilah; gökyüzü, hava” (Tsevel 1966: 576). Clauson, kelimenin Moğolcadaki erken Türkçe ödünçlemelerden olduğunu söyler (1972: 523). Schönig, Türkçe-Moğolca ilişkileri ile ilgili değerlendirmeler yaptığı yazısında *tengri* “tanrı” ve *ordo* “ordu” kelimelerini örnek olarak göstermiş, bu iki kelimenin de Türkçe ve Moğolcada ortak olduğunu ancak her iki kelimenin de bilinmeyen bir üçüncü dilden ödünçlenmiş olabileceği görüşünü dile getirmiştir (Schönig 2005: 405).

7.2. Aile İçi İlişkiler ve Akrabalık Adları

Sözlükte akrabalık, akraba olmak ve sosyal ilişkilerle ilgili olarak otuz iki kelime tespit edilmiştir. Bu kelimelerden *abaqa* “amca”, *aqa* “ağabey”, *deün* “küçük erkek kardeş”, *eçiğe* “baba”, *egeçi* “kız kardeş; abla”, *eke* “anne”, *keüket* “çocuklar”, *köün* “oğul; erkek çocuk”, *naqaçu* “dayı”, *nükiin* “en küçük erkek çocuk” ve *ökin* “kız; kız çocuk” kelimeleri, kan bağıını ifade eden akrabalık adlarıdır. Akrabaları ve akrabalık kavramını ifade eden kelime ise *sadun*’dur.

Dünürlük yoluyla oluşturulan akrabalık adları ise şunlardır: *amiraq* “koca, eş”, *kürgen* “güvey, damat”, *qadum eçige* “kayınpeder, kaynata”, *qadum eke* “kayınvalide, kaynana”, *beri* “gelin”, *jitür* “metres; ilk karıdan sonraki kadınlar”, *baja* “bacanak”.

Sözlükte, dünür ve dünürlük kavramlarını ifade eden herhangi bir kelimeye rastlayamadık; ancak *ögöle* “başlık parası” kelimesini bu kavramlarla ilişkilendirebileceğimizi düşünüyoruz.

Kan akrabalığı ve dünürlük dışında yakınlık ifade eden kelimeler şunlardır: *köküldaş* “süt kardeş”, *mindaş* “yoldaş; yol arkadaşı”, *nökör* “dost, arkadaş; yar”, *ortaq* “ortak; partner”, *saliq* (سليق) “arkadaş”.

Bu kelimelerin dışında, *atdaş* “adaş”, *il* “sadık; müttetik” ve *töreltaş* “yaşıt, akran” ve kelimelerini de yakınlık ifade eden kelimeler arasında değerlendirmenin uygun olacağını düşündük. Ayrıca *il* “sadık; müttetik” kelimesinin zıddı olan *daisun* “düşman” ve *sadun* “akraba” kelimesinin zıddı olan *büşi* “yad, yabancı” kelimelerini de King Sözlüğü’nde görmekteyiz.

Bu bölüm altında değerlendirdiğimiz *abaqa* “amca”, *amiraq* “koca, eş”, *aq* “ağabey”, *atdaş* “adaş”, *baja* “bacanak”, *egeçi* “kız kardeş; abla”, *il* “sadık; müttetik”, *köküldaş* “süt kardeş”, *kürgen* “güvey, damat”, *mindaş* “yoldaş; yol arkadaşı”, *naqaçu* “dayı”, *nökör* “dost, arkadaş; yar”, *ortaq* “ortak; partner” ve *töreltaş* “yaşıt, akran” kelimelerinin Türkçe ile bağlantılı olduğu ya da olmasının muhtemel görülmüştür.

Türkçe-Moğolca melez olarak adlandırabileceğimiz *köküldaş* “süt kardeş”, *mindaş* “yoldaş; yol arkadaşı” ve *töreltaş* “yaşıt, akran” oldukça dikkat çekicidir. Ancak bu kelimeleri Modern Moğolcada tanımlayamadık.

abaqa (أباقا) “amca” [200b]: Ter. *abaqa* [70a]: KMo. *abağ-a*, MMo. *avga* “amca” (Lessing 1960: 2). Li, bu akrabalık adının bazı Türk lehçelerinde yaşadığını bildirir (1999: 125).

amiraq (اميراق) “koca, eş” [186c]: Mu. *amraq* [101]; Müh. *amurağ* [208]; Ter. *amraq* [65a]; KMo. *amarag*, MMo. *amrag* “eş, sevgili, aşk vb.” (Tsevel 1966: 39; Lessing 1960: 36). Clauson, kelimenin Moğolcadaki erken Türkçe ödünçlemelerden olduğunu ileri sürer (1972: 162).

aq̄a (اڤا) “ağabey” [200b]: Mu. *ağa* [185]; Müh. *ağa* [214]; Ter. *ağa* [65a]; KMo. *aq̄a*, MMo. *ah* “ağabey; efendi, büyük” (Lessing 1960: 59). Schönig, birçok Türk lehçesinde görülen kelimenin Oğuzcaya da geçtiğini bildirir (2000: 64). Kincses, bu kelimeden türetildiğini bildirdiği *ağaça* “hanım, hanımefendi” kelimesinin de Çağataycada tanıklandığını örnekleriyle gösterir (2009: 46).

atdaş (اتداش) “adaş” [200c]: Clauson, Türkçe olan bu kelimenin Moğolcadaki durumu ile ilgili olarak herhangi bir bilgi vermez (1972: 72).

baja (باجا) “bacanak” [200c]: KMo. *baja*, MMo. *baz* “bacanak” (Lessing 1960: 93). Li, kelimenin Türk lehçelerinde ortak kelimelerden olduğunu bildirir (1999: 320).

beri (بيري) “gelin” [200c]: Mu. *beri* [118]; Ter. *beri* [65a]; KMo. *beri*, MMo. *ber* “küçük kardeşin karısı; gelin” (Tsevel 1966: 123; Lessing 1960: 99).

büşü (بوشي) “yad, yabancı” [200c]: Müh. *busi* [229]; KMo. *busu*, *bisi*, MMo. *büs* “diğeri, başkası, farklı” (Lessing 1960: 140).

daisun (دايسون) “düşman” [200c]: Mu. *dain* [138]; Müh. *dayn* [210]; KMo. *daisun*, MMo. *daysan* “düşman, hasım; tehdit” (Lessing 1960: 222).

deün (ديون) “küçük erkek kardeş” [200b]: Mu. *de’ün* [286]; Müh. *dū* [214]; Ter. *dū* [65a]; KMo. *degüü* (Çoimaa 2006: 305). MMo. *düü* “küçük kardeş” (Tsevel 1966: 219).

eçige (ايچكا) “baba” [200b]: Mu. *eçige* [151]; Şam. *eçige* [151b]; Ter. *eçige* [69b]; KMo. *eçige*, MMo. *etseg* “baba” (Lessing 1960: 292).

egeçi (اكاجي) “kız kardeş; abla” [200b]: Mu. *egeçi* [151]; Ter. *egeçi* [65a]; KMo. *egeçi*, MMo. *egç* “abla; büyük (bayan)” (Lessing 1960: 297). Li, kelimenin Türkçede de tanıklandığını bildirir (1999: 173)

eke (ايكا) “anne” [200b]: Mu. *eke* [152]; Müh. *eke* [214]; Şam. *eke* [151b]; Ter. *eke* [65a]; KMo. *eke* (Çoimaa 2006: 1350). MMo. *eeç* “anne” (Tsevel 1966: 894).

il (ايل) “sadık; müttefik” [187c]: Mu. *el* [152]; KMo. *el*, *il* “dostluk, barış vb.” (Lessing 1960: 306). Doerfer, Batı Orta Moğolca üzerinden Moğolcaya geçen Türkçe *el* kelimesinin, Moğolcadan da Türkçeye geri ödünçlendiğini bilgisini verir (TMEN II: 653).

jitür (جيتور) “metres; ilk karıdan sonraki kadınlar” [200c]: Müh. *jitür* [207]; KMo. *jitüger*, MMo. *cötgör* “kıskançlık, gıpta; nefret; çokeşli evliliklerde kadınlardan her birinin diğeri için kullandığı hakaret içeren söz” (Lessing 1960: 1064).

keüket (كوكت) “çocuklar” [200c]: Mu. *ke’üt* [166]; KMo. *keüked*, MMo. *hüühed* “çocuk; çocuklar” (Lessing 1960: 461).

köküldaş (كوكلداش) “süt kardeş” [200c]: Vasary, *köküldaş* kelimesinin Türkçe-Moğolca melez bir kelime olduğunu ileri sürmüştü; kelimenin süt kardeş anlamının yanında Moğol devlet teşkilatında önemli bir makamın da adı olduğunu bildirmiştir (2012: 110, 116).

köün (كون) “oğul; erkek çocuk” [200b]: Mu. *kü’ün* [231]; Müh. *köün* [213]; Şam. *keün* [151b]; Ter. *keün* [65a]; KMo. *keüken*, MMo. *hüühen* “çocuk; kız, bakire” (Lessing 1960: 461).

kürgen (كركان) “güvey, damat” [200c]: Mu. *küreken* [229]; Müh. *kürgen* [215]; Şam. *kürgen* [151b]; Ter. *küreken* [65a]; KMo. *kürgen* (Çoimaa 2006: 1104). MMo. *hürgen* “güvey, damat, enişte” (Tsevel 1966: 747). Li, kelimenin tarihi metinlerdeki durumunu göstermiştir (1999: 312). Schönig, kelimenin Oğuzcaya da geçtiğini ve yaşadığını bildirir (2000: 129).

mindaş (منداش) “yoldaş; yol arkadaşı” [200c]: Kelimeyi Moğolcada tanımlayamadık. Kelimenin Türkçe *mang-* “yürümek” fiili ya da bu fiilden türemiş *manığ* “adım” kelimesiyle ilgili olabileceğini düşünüyoruz (Clason 1972: 767, 768). Ancak burada Türkçe +*Daş* ekinin isim köküne geldiğini unutmamak gerekir.

naqaçu (نقاچو) “dayı” [200b]: KMo. *nağaçu*, MMo. *nagats* “dayı; anne tarafından akrabalar” (Lessing 1960: 556). Li, kelimenin Türkçede de tanıklandığını bildirir (1999: 135).

nökör (نوکور) “dost, arkadaş; yar” [200c]: Mu. *nöker* [261]; Müh. *nöker* [215]; Şam. *nöker* [152a]; KMo. *nökür* (Çoimaa 2006: 527). MMo. *nöhör* “arkadaş, yoldaş, ortak; koca” (Lessing 1960: 593). Schönig, Türkçenin tarihi devirlerinde ve birçok Türk lehçesinde görülen kelimenin Oğuzcaya da geçtiğini bildirir (2000: 141).

nükün (نوكون) “en küçük erkek çocuk” [200b]: KMo. *nigun*, MMo. *niguun* “oğlan, erkek çocuk” (Lessing 1960: 580).

oğurçaq (اوغرچاق) “selam” [187c]: KMo. *oğurçağ*, MMo. *ogoortsog* “yalnız, terk edilmiş تنها vb.” (Lessing 1960: 603).

ortaq (ورتاق) “ortak; partner” [200c]: Mu. *ortaq* [271]; Müh. *ortaq* [215]. Doerfer, Eski Türkçeden itibaren Türkçede tanımlanan kelimenin Batı Orta Moğolcaya da Türkçe üzerinden geçtiği ileri sürer (TMEN II: 446). Li, kelimenin Türkçede eş anlamında da kullanıldığını bildirir (1999: 233).

öğöle (اوگوله) “başlık parası” [200c]: KMo. *öglige*, MMo. *öglög* “sadaka; hediye; bağış” (Lessing 1960: 632).

ökin (اوکین) “kız; kız çocuk” [200b]: Mu. *ökin* [275]; Müh. *ökin* [208]; Şam. *ökin* [151b]; Ter. *ökin* [65a]; KMo. *ükin*, *ohin*, MMo. *ohin* “kız çocuğu, kız” (Tsevel 1966: 427, 433).

qadum eçige (قادم ايجكا) “kayınpeder, kaynata” [200c]: Mu. *qadum eçige* [286]; Ter. *qadum eçige* [65a]; KMo. *qadum eçige*, MMo. *hadam etseg* “kayınpeder” (Lessing 1960: 903). *qadum* “kayın” ve *eçige* “baba” kelimelerinden oluşturulmuştur.

qadum eke (قادم اكا) “kayınvalide, kaynana” [200c]: Müh. *qadum eke* [215]; Ter. *qadum eke* [65a]; KMo. *qadum eke*, MMo. *hadam eeç* “kayınvalide” (Lessing 1960: 903). *qadum* “kayın” ve *eke* “anne” kelimelerinden oluşturulmuştur.

sadun (سادون) “akraba” [200c]: Müh. *sadum* [215]; Ter. *sadun* [65a]; KMo. *sadun* (Çoimaa 2006: 626). MMo. *sadan* “akraba; eş dost” (Tsevel 1966: 460).

saliq (سليق) “arkadaş” [200c]: KMo. *şaliğ*, MMo. *şaliğ* “çapkın, ahıksız, hovarda vb.” (Lessing 1960: 750).

töreltaş (تورلتاش) “yaşııt, akran” [200c]: Türkçe-Moğolca melez bir kelimedir. Moğolca *törül* “doğum” ve Türkçe –*Daş* ekiyle oluşturulmuştur.

7. 3. Yönetimle İlgili Adlar, Saray ve Ordu Görevlileri

Moğollar, Cengiz Han önderliğinde, 13. yüzyılda dünya tarihinin en büyük kara sınırlarına sahip devletini kurmuşlardır. İlkçağdan beri, Türklerin ve Moğolların etkileşim halinde oldukları bilinmektedir. Golden, iki kavim arasındaki etkileşimle ilgili olarak, Memlük tarihçisi Ömerî'nin, Moğolların Kıpçak ülkesinde yaşayarak Kıpçaklara benzediği bilgisini verdiğini aktarır (1992: 292). Türk-Moğol kavimleri arasında ilişkiler, Moğol devlet teşkilatında da kendini gösterir.

Moğollarda da Türklerde olduğu gibi devletin başında kağan vardır. King Sözlüğü'nde imparator, kağan, hakan anlamında Moğolca olarak *qa'an* kelimesi verilmiştir. İmparatoriçe, hatun anlamlarında verilen Moğolca kelime ise *qatun*'dur. Prens, bey anlamıyla tarihi Moğolca metinlerde sıklıkla tanıklanan *noyan* kelimesi de King Sözlüğü'nde verilmiştir.

Alinge'nin aktardığı bilgilere göre, Cengiz Han kazandığı zaferlerin iyi neticeler vermesi için bir meclis toplayıp kanunlar yapılmasını istemiştir (1967: 32). Bu kanunların adı olan yasa kelimesi King Sözlüğü'nde *jasaq* şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

King Sözlüğü'nde verilen saray ve ordu görevlileri adları ise şunlardır: *adunçi* “ahırcı; at tutucu”, *ayaqaçi* “saki; ayakçı”, *daruğa* “başkan”, *eüdeçi* “eşikçi; kapıcı”, *idêçi* “yemekçi; mutfakçı”, *kebteül* “gece gözcüsü; bekçi” *kelemeçi* “tercüman, çevirmen”, *qorçi* “zırh taşıyıcı; silahtar”, *şibauçi* “doğancı”, *turğağ* “nöbetçi, gündüz bekçisi”. Bu on addan yedi tanesini Modern Moğolcada tanımlayabiliyoruz.

Yazma, mektup anlamındaki *biçik*, imza ve imzalı anlamlarındaki *belge* ve *belgetü* kelimeleri ile törensel güneşlik anlamındaki *sikür* kelimesinin de bu başlık altında değerlendirilmesinin uygun olacağını düşündük.

Bu başlık altında değerlendirdiğimiz *ayaqaçi* “saki; ayakçı”, *belge* “imza”, *belgetü* “imzalı”, *biçik* “yazma, mektup”, *daruğa* “başkan”, *jasaq* “yasa; yasak”, *kebteül* “gece gözcüsü; bekçi”, *noyin* “bey; prens”, *qa'an* “kaan; hakan”, *qatun* “hatun; kraliçe”, *turğağ* “nöbetçi, gündüz bekçisi” kelimelerinin Türkçe ili bağlantılı ya da Türkçe olduklarını görüyoruz. Bu durum, yukarıda değindiğimiz Türk-Moğol etkileşimini de doğrular niteliktedir.

adunçi (ادونچي) “ahırcı; at tutucu” [198b]: Şam. *adunçi* [153a]; KMo. *aduguci(n)*, MMo. *aduuç(in)* “at çobanı, bakıcısı; at sürüsü bekçisi vb.” (Lessing 1960: 11).

ayaqaçi (اياقچي) “saki; ayakçı” [198b]: Şam. *ayaqaçi* [152b]; KMo. *ayağaçi(n)*, MMo. *ayağaç* “saki, hizmetçi” (Lessing 1960: 23). Doerfer, Türkçe *ayāqçi* kelimesinin Moğolcaya *ayaqaçi* şeklinde ödünçlendiğini bildirir (1972: 271).

belge (بلكا) “imza” [205d]: Mu. *belge* [116]; KMo. *belge*, MMo. *beleg* “imza, sinyal, işaret vb.” (Lessing 1960: 98). Clauson, bu kelimenin Moğolcadaki erken Türkçe ödünçlemelerden olduğunu ileri sürer (1972: 340). Schönig, kelimenin birçok Türk lehçesinde ve Anadolu ağızlarında yaşadığını bildirir (2000: 68).

belgetü (بلكاتو) “imzalı” [205d]: Mu. *belgetü* [117]; KMo. *belgetü*, *belgetei*, MMo. *belegtey* “imzalı, işaretli vb.” (Lessing 1960: 98).

biçik (بچيك) “yazma, mektup” [205d]: Mu. *biçik* [118]; Müh. *biçik* [194]; Şam. *biçik* [152b]; KMo. *biçig* (Çoimaa 2006: 107). MMo. *biçig* “yazı; harf; yazılan şeyler; mektup, doküman vb.” (Tsevel 1966: 85; Lessing 1960: 101). Doerfer, Türkçeden Moğolcaya *biçik* şeklinde ödünçlenen *bitik* kelimesinin, Moğolcadan da Türkçeye *biçik* şeklinde geri ödünçlendiği bilgisini verir (TMEN II: 717).

daruğa (داروغا) “başkan” [198a]: Müh. *daruğaçi* [226]; KMo. *daruğ-a*, MMo. *darga* “yönetici, mesul, başkan vb.” (Çoimaa 2006: 264; Lessing 1960: 234). Doerfer, Moğolcadan birçok dile geçen bu kelimenin *daruğa* ve *darhoci* şeklinde Türkçeye de geçtiğini bildirir. Kelime, Moğol tarihi ile ilgili metinlerde de yoğun bir şekilde görünmektedir (TMEN I: 193). Schönig, kelimenin Osmanlıca metinlerde ve Anadolu ağızlarında da görüldüğü bilgisini verir (2000: 88).

eüdeçi (اوداجي) “eşikçi; kapıcı” [198b]: Mu. *e’üdençi* [167]; KMo. *egüdeçi*, MMo. *üüdeç* “kapıcı, kapı koruması, eşikçi vb.” (Lessing 1960: 300).

idêçi (ايداجي) “yemekçi; mutfakçı” [198b]: MMo. *idee(n)* “yemek, gıda, besin vb.”, KMo. *idege(n)* (Lessing 1960:399).

jasaq (جساق) “yasa; yasak” [198a]: Mu. *jasaq* [203]; Müh. *yasa* [208]; KMo. *jasağ* (Çoimaa 2006: 375). MMo. *zasağ* “yasa” (Tsevel 1966: 269). Clauson, *yasa-* fiilinin 13-14. yüzyıllara kadar Türkçede görünmediğini; bu kelimedenden türemiş olan *yasak*

kelimesinin de Uygur sivil belgelerinden bir dilekçedeki *yağak* kelimesinin yanlış okunuşuyla tanıklandığı bilgisini verir (1972: 974). Schönig, Moğolcadan birçok Türk lehçesine geçen bu kelimenin Osmanlıca metinlerde de görüldüğünü; Türkiye Türkçesinde ve Anadolu ağızlarında da yaşadığını bildirir (2000: 109).

kebteül (کبتاول) “gece gözcüsü; bekçi” [205c]: Şam. *kebteül* [153a]; *kebte-* “yatmak, uzanmak, uyumak” fiilinden türetilmiştir (Lessing 1960: 439). Schönig, kelimenin Osmanlıcada da tanıklandığını bildirir (2000: 122).

kelemeçi (کلماجي) “tercüman, çevirmen” [198b]: KMo. *kelemürçi*, MMo. *helmerç* “tercüman, çevirmen” (Lessing 1960: 448).

noyin (نوين) “bey; prens” [198a]: Mu. *noyan* [260]; Müh. *noyan* [208]; Şam. *noyan* [162a]; Ter. *noyan* [65a]; KMo. *noyan* (Çoimaa 2006: 518). MMo. *noyon* “bey, bay, asilzade, prens” (Tsevel 1966: 379; Lessing 1960: 589). Doerfer, Batı Orta Moğolca üzerinden Farsçaya geçen bu kelimenin, Türkçeye de geçtiği bilgisini verir (TMEN I: 289). Schönig, kelimenin Osmanlıca metinlerde de görüldüğünü bildirir (2000: 140).

qa’an (قان) “kaan; hakan” [198a]: Şam. *qaân* [152b]; KMo. *qağan*, MMo. *haan* “hakan, kağan, imparator vb.” (Boberg 1955: 178; Lessing 1960: 906). Clauson, yabancı bir kelime olarak düşündüğü *xağan* kelimesinin, Türkçeden Moğolcaya erken dönemde *kağan/ka’an* şeklinde ödünçlendiğini ileri sürer (1972: 611). Doerfer de kelimenin kökeni ile ilgili görüşleri belirtip bu kelimenin Moğolca üzerinden Farsçaya geçtiği bilgisini vermiştir (TMEN III: 1161).

qatun (قاتون) “hatun; kraliçe” [198a]: Müh. *qatun* [209]; Ter. *qatun* [70a]; KMo. *qatun* (Çoimaa 2006: 1013). MMo. *hatan* “kraliçe, hatun” (Tsevel 1966: 669). Clauson, Soğdça olduğunu düşündüğü *hatun* kelimesinin Eski Türkçe döneminden itibaren Türkçede tanıklandığı bilgisini verir (1972: 602). Doerfer, Türkçeden birçok dile geçmiş olan bu kelimenin Moğolcaya da ödünçlendiği bildirir (TMEN III: 1159).

qorçi (قورجي) “zırh taşıyıcı; silahtar” [198b]: Şam. *qorçi* [152b]. MMo. *hor* “oklukta, okların ucunun konulduğu yer”, KMo. *qor* (Lessing 1960: 965). Kelime *qor* kelimesine meslek yapım ekinin getirilmesi ile oluşturulmuştur.

şibauçi (سبواجي) “doğancı” [192c]: KMo. *sibağuçi*, MMo. *şuvuuç* “doğancı; kuş acvısı; kuş satıcısı” (Lessing 1960: 693).

sikür (سكر) “törenselle güneşlik; şemsiye” [198b]: KMo. *sikür*, MMo. *şüher* “güneşlik, şemsiye; törenselle şemsiye” (Lessing 1960: 705).

turğaq (ترغاق) “nöbetçi, gündüz bekçisi” [205c]: Clauson, *tur-* fiilinden türediğini düşündüğü Türkçe *turgak* kelimesinin, Moğolcaya *turğaq* şeklinde erken dönemde ödünçlendiğini ileri sürer (1972: 539). Ayrıca Moğolcada *torgo-* “durdurulmak, bekletilmek” fiili de tanıklanmaktadır (Lessing 1960: 826).

7.4. Zanaat ve Meslekler

Yusuf Has Hacip, kara bodunu alimler, tabipler, efsuncular, rüya tabircileri, müneccimler, şairler, çiftçiler, satıcılar, hayvan yetiştiricileri, zanaatkarlar ve fakirler olmak üzere on bir farklı sınıfa ayırmıştır (Genç 2015: 105). King Sözlüğü’nde zanaatkar, usta anlamında Moğolca olarak *uran* ve *uz* kelimeleri verilmiştir. Yusuf Has Hacip’in tasnifine göre *hoduçi* “yıldız falcısı, müneccim” kelimesi müneccimler sınıfına, *hoyoqçi* “terzi” kelimesi zanaatkarlar sınıfına, *iduğan* “kam; kahin” kelimesi rüya tabircileri sınıfına, *qudalduçi* “satıcı, esnaf” kelimesi satıcılar sınıfına, *quhurçi* “kopuzcu; müzisyen” kelimesi şairler sınıfına, *quiduçi* “dilenci” kelimesi de fakirler sınıfındaki insanların meslekleri ya da uğraştıkları işler olarak ifade edilebilir. Ayrıca, güreşçi anlamındaki *abalduçi* kelimesi de bir başka meslek ve zanaat dalıdır.

Zanaat ve meslekler başlığında değerlendirdiğimiz isimlerin tamamı ve zanaatkar, usta anlamında *uran* kelimesi Modern Moğolcada tanıklanmaktadır. *Uran* “zanaatkar, usta” ve *uz* “zanaatkar, usta” kelimelerinin Türkçeye bağlantılı oldukları görülmüştür. Bu başlık altında değerlendirdiğimiz kelimelerden yalnızca Türkçe *uz* kelimesi Modern Moğolcada tanıklanamamıştır.

King Sözlüğü’ndeki Moğolca saray ve ordu görevlileri adlarını bu başlık altında değerlendirmedik. Ancak o adlara da burada değinmekte fayda olduğunu düşünüyoruz. Söz konusu adlar şunlardır: *adunçi* “ahırcı; at tutucu”, *ayaqaçi* “saki; ayakçı”, *eüdeçi* “eşikçi; kapıcı”, *idêçi* “yemekçi; mutfakçı”, *kelemeçi* “tercüman, çevirmen”, *qorçi* “zırh taşıyıcı; silahtar”, *şibauçi* “doğancı”, *turğaq* “nöbetçi, gündüz bekçisi”, *kebteül* “gece gözcüsü; bekçi”.

abalduči (ابلدجي) “güreşçi” [205c]: Müh. *abalduçi* [227]; Şam. *abal dum* [159b]; KMo. *bailduğçi*, MMo. *bayldagç* “savaşçı, dövüşçü” (Lessing 1960: 75).

hoduči (هودوجي) “yıldız falcısı, müneccim” [205c]: Moğolca *hodu* “yıldız” kelimesine –çI yapım ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

hoyoqçi (هويقيجي) “terzi” [205c]: Mu. *huyaqçi* [310]; KMo. *oyuğaçi*, *oyuğuçi*, MMo. *oyoç* “terzi” (Lessing 1960: 606).

iduğân (ايدوغان) “kam; kahin” [205c]: Müh. *yatahan* [211]; MMo. *udgan* “kadın kam” (Tsevel 1966: 910).

qudalduqçi (قدلقدجي) “satıcı, esnaf” [205c]: Mu. *qudalduqçi* [308]; Şam. *qudalduçi*; KMo. *qudalduğçi*, MMo. *hudaldagç* “satıcı” (Lessing 1960: 980).

quhurçi (قوهرجي) “kopuzcu; müzisyen” [205c]: Müh. *kürçi* [227]; KMo. *huğurçi*, MMo. *huurç* “huur müzik aletini çalan kimse; kemancı” (Tsevel 1966: 739; Lessing 1960: 982).

quiduqçi (قوي دوقجي) “dilenci” [205c]: Mu. *guiruçi* [179]; KMo. *guilinci*, *guilingçi*, *guirinci*, MMo. *guyilinç* “dilenci vb.” (Lessing 1960: 365).

quyrunçi (قوي رونجي) “dilenci” [192c]: Bk. *quiduqçi*.

uran (اوران) “zanaatkar; usta” [205c]: Mu. *uran* [365]; Müh. *uran* [226]; KMo. *uran*, MMo. *ur(an)* “artist, sanatçı, zanaatkar; sanat, zanaat; becerikli, mahir” (Tsevel 1966: 595; Lessing 1960: 879). Doerfer, Türkçe *uz* kelimesinin Moğolcaya *uran* şeklinde ödünçlendiğini; yine *uran* kelimesinin de Moğolcadan Türkçeye geri ödünçlendiğini ileri sürer (TMEN II: 593). Schönig, *uran* kelimesinin Osmanlıca metinlerde de tanıklandığını ve Anaadolu ağızlarında yaşadığını bildirir (2000: 184).

uz “zanaatkar; usta” [205c]: Clauson, *uz* kelimesinin Eski Türkçe döneminden itibaren Türkçede tanıklandığını bildirir (1972: 277). Kelime Moğolcaya *uran* şeklinde ödünçlenmiştir. Bk. *uran*.

7. 5. Yiyecek-İçecek Adları ve Yeme İçme İle İlgili Adlar

Düğün, şölen, ziyafet gibi organizasyonların insanları bir araya getirip, sosyal bağları güçlendirdiği bilinmektedir. Moğollar, bu organizasyonları *qurim* “ziyafet, şölen” olarak adlandırmışlardır. İkram olarak sunulan, besinlerin genel adı *idên*’dir yemeğin adı ise *budân*’dır. King Sözlüğü’ne göre Moğollar, yemeğin pişmişine *bolbasun*, çığıne ise *tüi küi* diyorlardı. İnsanların yolculuğa çıkarken yanlarına aldıkları, azık için ise *süsün* kelimesini kullanıyorlardı.

Konar-göçer, hayvancılıkla meşgul toplumların mutfağının en temel ögesi şüphesiz et ve süt ürünüdür. King Sözlüğü’nde şu süt ürünlerinin Moğolca adları verilmiştir: *airan* “ayran”, *arçi* “bir tür peynir”, *beinir* “peynir”, *bişlaq* “peynir”, *qaimaq* “kaymak”, *qimiz* “kımız”, *qoliasun* “katık”, *şira tosun* “tereyağı”, *sün* “süt”, *taraq* “yoğurt”, *tosun* “tereyağı”, *umdân* “ayran”, *ûraq* “ağız sütü”. Bu kelimelerden *airan* “ayran”, *beinir* “peynir”, *qaimaq* “kaymak” ve *qimiz* “kımız” kelimelerinin Türkçe ya da Türkçeye bağlantılı olduklarını görmekteyiz.

Sözlükte Moğolca olarak verilen içeceklerin adları şunlardır: *bor* “içki; şarap”, *ča* “çay”, *darasun* “şarap”, *usun ügei bor* “susuz içki”. Süt ve süt ürünleri başlığı altında değerlendirdiğimiz *airan* “ayran”, *qimiz* “kımız”, *sün* “süt” ve *umdân* “ayran” kelimelerinin de aynı zamanda içecek adları olduklarını belirtmekte fayda var.

Çeşitli yiyecekler başlığı altında değerlendirdiğimiz yiyecek adları şunlardır: *bal* “bal”, *čabma* kıyma”, *miğan* “et”, *ömdegen* “yumurta”, *qora* “zehir”. Tamamı Modern Moğolcada yaşayan bu kelimelerden *bal* “bal”, Türkçe ile bağlantılı bir kelimedir.

Besin maddeleri arasında önemli bir yer tutan un ve şu unlu mamullerin Moğolca adlarını King Sözlüğü’nde görmekteyiz: *bulçirğa* (بلجرغا) “bez”, *juruqsan qulir* “hamur”, *kebek* “kepek”, *ötmek* “ekmek”, *qoliçaqân* “kavut; bir tür tatlı”, *qulir* “un”.

Et ve süt ağırlıklı olan Moğol mutfağıyla ilgili olarak, King Sözlüğü’nde şu yemek adları verilmiştir: *hetküme* “bir tür erişte”, *homaç* “bir tür tutmaç”, *hurma tutmaç* “bir tür tutmaç”, *köke lâhîşa* “bir tür erişte yemeği”, *lâhşa* “makarna, erişte”, *nişün* “tatlı; helva”, *sirgen* “kavurma”, *sülen* “çorba”, *tutmaç* “tutmaç”. Söz konusu yemek adlarındaki Farsça ve Türkçe etkisi göze çarpmaktadır.

7.5.1. Yeme-İçme ile İlgili Adlar

bolbasun (بلباسون) “pişmiş; haşlanmış” [205a]: Mu. *bolbasun* [120]; Müh. *bolçi* [212]; Şam. *bolğaqsan* [153b]; KMo. *bolbasun*, MMo. *bolovson* “pişmiş, olmuş, olgunlaşmış, yetişmiş vb.” (Lessing 1960: 116).

budân (بدان) “yemek” [205a]: Mu. *budân* [151a]; Müh. *budân* [218]; Ter. *budân* [65b]; KMo. *budağa* (Çoimaa 2006: 115). MMo. *budaa* “yemek, aş vb.” (Tsevel 1966: 102; Lessing 1960: 129).

idên (ايدان) “yiyecek; besin” [205a]: Mu. *ide’ên* [149]; Şam. *idên* [153b]; KMo. *idege(n)*, MMo. *idee(n)* “yiyecek, besin vb.” (Lessing 1960: 399).

qurim (قورم) “ziyafet, şölen” [205a]: Mu. *qurim* [118]; Müh. *qurimla* [229]; KMo. *qurim* (Çoimaa 2006: 1089). MMo. *hurim* “kutlama, festival, şölen, bayram; ziyafet; düğün vb.” (Tsevel 1966: 733; Lessing 1960: 990).

süsün (سوسن) “azık” [187c]: KMo. *sigüsü(n)*, MMo. *şüüs* “yiyecek, besin; azık; seyahate çıkarken hazırlanan yiyecekler vb.” (Lessing 1960: 704).

tüi küi (توي كوي) “çiğ” [205a]: Mu. *tüküü* [359]; Müh. *tükey* [212]; Şam. *tükü* [154a]; KMo. *tügükei* (Çoimaa 2006: 889). MMo. *tüühiy* “çiğ, pişmemiş, ham, olgunlaşmamış vb.” (Tsevel 1966: 570; Lessing 1960: 850).

7.5.2. Çeşitli Yiyecekler

bal (بال) “bal” [205b]: Mu. *bal* [118]; Müh. *bal* [218]; Şam. *bal* [154b]; Ter. *bal* [69a]; KMo. *bal* (Çoimaa 2006: 81). MMo. *bal* “bal; nektar” (Tsevel 1966: 69; Lessing 1960: 78). Clauson, Türkçede de tanıklanan *bal* kelimesinin Hint-Avrupa dillerinden ödünçleme olduğunu ileri sürer (1972: 330).

çabma (جبما) “kıyma” [205a]: KMo. *çabçibal*, MMo. *tsavçimal* “kesilmiş, kıyılmış vb.” (Lessing 1960: 155). Kelime, Clauson’un örneklerle gösterdiği Türkçe *çap-* “yarmak, kesmek vb.” fiiliyle ilgili olmalıdır (1972: 394).

miğan (ميغان) “et” [205a]: Mu. *miqan* [119]; Müh. *miha* [218]; Şam. *miqa* [150a]; Ter. *miqa* [64a]; KMo. *miqa(n)* (Çoimaa 2006: 459). MMo. *mah(an)* “et” (Tsevel 1966: 334).

ömdegen (امدگان) “yumurta” [205a]: Mu. *ömdügen* [136]; Müh. *öndüge* [218]; Ter. *ömdegen* [69a]; KMo. *ömdege(n)*, *öndege(n)*, MMo. *öndög* “yumurta” (Tsevel 1966: 439; Lessing 1960: 636).

qora (قرا) “zehir” [205c]: Mu. *qora* [302]; KMo. *qoor-a*, MMo. *hor* “zehir” (Tsevel 1966: 693).

7.5.3. İçecek Adları

bor (بور) “içki; şarap” [205b]: Mu. *bor* [121]. Clauson, Orta Farsçadan Türkçeye ödünçlendiğini düşündüğü *bor* kelimesinin Moğolcaya da Türkçeden ödünçlendiğini ileri sürer (1972: 354).

ča “çay” [204b]: KMo. *çai*, MMo. *tsai* “çay” (Lessing 1960: 160).

darasun (دراسون) “şarap” [187c]: Müh. *darasun* [218]; Şam. *darasun* [154b]; KMo. *darasu(n)*, MMo. *dars(an)* “şarap” (Tsevel 1966: 192; Lessing 1960: 232).

usun ügei bor (اسون اوکاي بور) “susuz içki” [205b]: *usun* “su”, *ügei* “olumsuzluk edatı” ve *bor* “içki; şarap” kelimelerinden oluşturulmuştur. Bk. *bor*, *usun*, *ügei*.

7.5.4. Yemekler

hetküme (هتکوما) “bir tür erişte” [187c]: KMo. *ete-*, MMo. *eteh* “yiyecikle doldurmak; bir kaseye ya da kadehe koymak” (Lessing 1960: 335)

homač (هوماج) “bir tür tutmaç” [205a]: *ovmaç* ? ya da *ov-* fiili ile ilgili olabilir

hurma tutmač (هرما تتماچ) “bir tür tutmaç” [187c]: Bk. *homač*, *tutmač*.

köke lâhîša (کوکا لاختشه) “bir tür erişte yemeği” [187c; 192c]: Yazarlar, bu yemek adının Moğolca *köke* “mavi” ve Farsça *lâhîša* “et suyuna konulan erişte ya da uzun kesilmiş hamur” kelimelerinden oluşturulduğu şeklinde görüş bildirirler (Golden vd. 2000: 80).

lâhîša (لاختشه) “makarna, erişte” [205a]: Bk. *köke lâhîša*.

nişün (نشون) “tatlı; helva” [205b]: Şam. *nişün* [154b]; Ter. *nişün* [65b]; KMo. *nisingkü* “tatlı” (Lessing 1960: 586). Saito, kelimenin Farsça olduğunu ileri sürer (2011: 317).

sirgen (سيركان) “kavurma” [205a]: Yazarlar, bu kelimenin *siralān* şeklinde okunmasını teklif etmişler; kelimeyi *sira-* “kızartmak, kavurmak” fiiliyle ilişkilendirmişlerdir (Golden vd. 2000: 293).

sülen (سولان) “çorba” [205a]: Mu. *şilen* [333]; Müh. *şile* [218]; KMo. *şölü* (Çoimaa 2006: 1259). MMo. *şöl* “çorba” (Tsevel 1966: 856).

tutmaç (تتماچ) “tutmaç” [187c]: Mu. *tusma* [151]. Clauson, kelimenin *-maç* eki ile türetildiğini ileri sürer (1972: 457). Doerfer, bu kelimenin Batı Orta Moğolcada *tusma* şeklinde görüldüğü bilgisini aktarır (TMEN II: 876). Genç, erişte gibi bir yemek olan tutmaçın, Kaşgarlı’ya dayanarak, Türk mutfağının en önemli yemeklerinden olduğunu bildirir (2015: 243).

7.5.5. Unlu Mamüller

bulçirğa (بلجرغا) “bez” [205b]: KMo. *bulcirqai*, MMo. *bulçirhay* “bez; hücre vb.” (Lessing 1960: 134).

juruqsan qulir (جرقسان قولير) “hamur” [205b]: Moğolca *jigura-* “yoğurmak, karıştırmak” fiili ve *qulir* “un” kelimesinden oluşturulmuştur. Yoğurulmuş, karıştırılmış un; hamur anlamındadır. Bk. *qulir*.

kebek (كبيك) “kepek” [205b]: KMo. *kebeg*, *kebig*, MMo. *heveg* “kabuk; kepek” (Lessing 1960: 438). Doerfer, *kebek* kelimesinin Moğolcaya Türkçeden geçtiğini bildirir (TMEN III: 1615).

ötmek (اوتمك) “ekmek” [205b]: Mu. *ötmek* [130]; Müh. *etmek* [218]; Şam. *ötüme* [154a]. Clauson, kelimenin Eski Türkçeden itibaren *etmek* ve *ötmek* şeklinde tanıklandığını bildirir (1972: 60).

qoliçaqân (قلچقان) “kavut; bir tür tatlı” [205b]: KMo. *qoliçağ-a(n)*, MMo. *holitsoo* “karışım, alaşım” (Lessing 1960: 959).

qulir (قولير) “un” [205b]: Mu. *ğulir* [179]; Müh. *qulir* [218]; Şam. *qulir* [154a]; Ter. *ğulir* [65b]; KMo. *ğulir* (Çoimaa 2006: 221). MMo. *gulir*, *guril* “un; unlu” (Tsevel 1966: 161; Lessing 1960: 367).

7.5.6. Süt ve Süt Ürünleri

airan (ایران) “ayran” [187c]: Doerfer, Türkçe ayran kelimesinin Moğolcaya *ayırağ* şeklinde ödünçlendiğini; Moğolcadan da Türkçeye *ārax* şeklinde geri ödünçlendiğini ileri sürer (TMEN II: 639). Moğolca olarak verilen kelimenin, Türkçe formunda olması dikkat çekicidir.

arçi (ارجي) “bir tür peynir” [188c]: KMo. *ağarca(n)*, MMo. *aarts* “bir tür peynir” (Tsevel 1966: 13; Lessing 1960: 13)

beinir (بينير) “peynir” [205b]: Kelime Farsçadır.

bişlaq (بشلاق) “peynir” [188c]: Mu. *bişlaq* [119]; Müh. *bişlağ* [218]; KMo. *bisilağ*, MMo. *byaslag* “peynir” (Tsevel 1966: 126).

qaimaq (قيماق) “kaymak” [187c]: Kelime Türkçedir. Doerfer, Türkçeden birçok dile geçen kelimenin Kalmukçaya da ödünçlendiğini bildirir (TMEN III: 1417).

qimiz (قميز) “kımız” [187c]: Kelime Türkçedir. Doerfer, Türkçeden birçok dile ödünçlenen bu kelimenin Kalmukçaya da geçmiş olabileceğini düşünür (TMEN III: 1529).

qoliasun (قلياسون) “katık” [205b]: Mu. *qoli’āsun* [306]; Müh. *qolidasun* [218]; KMo. *qoliyasu(n)*, MMo. *holyos* “katık, baharat vb.” (Lessing 1960: 959).

şira ʔosun (شيرا ٲوسون) “tereyağı” [205b]: Mu. *tosun* [171]; Müh. *tosun* [218]; Şam. *tosun* [150b]; Ter. *tosun* [65b]; KMo. *tosu(n)* (Çoimaa 2006: 853). MMo. *tos(on)* “yağ” (Tsevel 1966: 545). Moğolca *şira* “sarı” ve *ʔosun* “yağ” kelimelerinden oluşturulmuştur; sarı yağ “tereyağı” anlamındadır. Bk. *şira*.

sün (سون) “süt” [205b]: Mu. *sün* [127]; Müh. *sün* [218]; Şam. *sün* [149b]; Ter. *sün* [65b]; KMo. *sün* (Çoimaa 2006: 680). MMo. *süü* “süt” (Tsevel 1966: 497; Lessing 1960: 744).

tarag (تراق) “yoğurt” [205b]: Mu. *tarag* [179]; Müh. *tarag* [218]; Şam. *tarag* [154b]; Ter. *tarag* [65b]; KMo. *tarag* (Çoimaa 2006: 818). MMo. *tarag* “yoğurt; kesilmiş süt” (Tsevel 1966: 522; Lessing 1960: 779).

ʔosun (ٲوسون) “tereyağı” [188c]: Bk. *şira ʔosun*.

umdân (اومدان) “ayran” [205b]: Mu. *unda'ân* [364]; Şam. *umdân* [154a]; Ter. *umdân* [65b]; KMo. *umdağa(n)*, MMo. *umdaa(n)*, *undaa* “ayran” (Lessing 1960: 874).

ûraq (اوراق) “ağız sütü” [205b]: Mu. *uğraq* [362]; KMo. *uğurag*, *uğuruğ*, MMo. *uurag* “ağız sütü, doğumdan sonraki ilk süt; yumurta akı vb.” (Lessing 1960: 865).

7.6. Eşya ve Araç-Gereç Adları

Eşya adları, toplumların gelişmişlik düzeyini anlamamız açısından önemli bir ölçüttür. King Sözlüğü, bu açıdan bakıldığında yeterli sayıda Moğolca eşya adı barındırmaktadır. Sözlükteki eşya adlarını, ev eşyaları, mutfak eşyaları, araç-gereç adları ve savaş malzemesi adları olarak sınıflandırıp değerlendirmeyi uygun gördük.

Ev eşyalarının genel adı olan *ağriq* kelimesinin dışında, bu başlık altında değerlendirebileceğimiz eşya adları şunlardır: *çaqûr* “çakmak”, *debisker* “yatak”, *dere* “yastık”, *jula* “kandil”, *jün* “iğne”, *kibiz* “kilim”, *könjile* “yorgan”, *ölege* “beşik”, *qolamta* “ocak”, *sanjali* “sandalye”, *şire* “masa”, *siske* “keçe”. Bu eşya adlarının tamamını Modern Moğolcada tanımlanmaktadır.

Sözlükteki şu eşya adları ateşle ilgilidir: *çaqûr* “çakmak”, *jula* “kandil”, *qolamta* “ocak”. Her ne kadar eşya adı olmasalar da, ateşle ilgili olan *jâl* “odun”, *nüresün* “kömür” ve *tülên* “odun” kelimelerinin de bu bölümde değerlendirilmesinin uygun olacağını düşündük.

King Sözlüğü’ndeki yaygı, sergi adları ise şunlardır: *debisker* “yatak”, *dere* “yastık”, *kibiz* “kilim”, *siske* “keçe”.

Ölege “beşik”, *sanjali* “sandalye” ve *şire* “masa” kelimelerini de mobilya adı olarak belirtebiliriz. Dikiş iğnesini de temel ev eşyaları arasında söylemek mümkündür: *jün* “iğne”.

King Sözlüğü’ndeki şu eşya adlarının mutfak ve yeme-içme ile ilgili olduğunu söyleyebiliriz: *alqu* “bir çeşit kazan”, *čelek* “büyük tahta kase”, *čilaun toqân* “taş kazan”, *kökür* “kırmızı torbası; içki torbası”, *nambuğa* “deri kova”, *ölige* “kırmızı torbası”, *qalbuğa* “kaşık”, *qodğa* “tekne”, *qodğu* “testi”, *qoduğa* “tekne”, *saulqa*

“kova”, *šinaqa* “kepçe”, *toqân* “kazan, tencere”, *tulum* “tulum”, *yeke ayağa* “büyük çanak”, *yeke ça ayağa* “büyük çay kasesi”.

Mutfak eşyalarından *alqu* “bir çeşit kazan”, *čilaun toqân* “taş kazan” ve *toqân* “kazan, tencere” eşyalarının, yemek pişirmekte kullanılan eşyalar oldukları görünmektedir. Yiyecek-içecek servisi ve yemek yemekte kullanılan eşyalar ise şunlardır: *čelek* “büyük tahta kase”, *qalbuğa* “kaşık”, *qodğa* “tekne”, *qoduğa* “tekne”, *šinaqa* “kepçe”, *yeke ayağa* “büyük çanak”, *yeke ça ayağa* “büyük çay kasesi”.

İçecekleri taşımak ve içeceklerin imalinde kullanılan eşyalar ise şunlardır: *kökür* “kımız torbası; içki torbası”, *nambuğa* “deri kova”, *ölige* “kımız torbası”, *qodğu* “testi”, *saulqa* “kova”, *tulum* “tulum”.

King Sözlüğü’nün, Moğolca araç-gereç adları bakımından zengin olduğunu söylemek mümkündür. Söz konusu araç-gereç adları şunlardır: *aluqa* “çekiç”, *burğu* “delgi, matkap”, *delbür* “ustura”, *dösi* “örs”, *erim* “biz”, *gölmi* “ağ”, *hûli* “keser”, *hûta* “çuval”, *kirê* “testere, bıçkı”, *ölürbi* “kıskaç”, *qadûr* “orak”, *qaiçi* “makas”, *qaura* “eğe”, *sibege* “biz”, *sumal* “deri torba; küçük çuval”, *süke* “balta”, *toli* “ayna”. Bu araç-gereçler her evde bulunabileceği gibi, yine bu araç-gereç adlarının bazı mesleklerin varlığına işaret ettiği de düşünülebilir.

Aluqa “çekiç”, *dösi* “örs” ve *ölürbi* “kıskaç” demircilik; *delbür* “ustura” ve *toli* “ayna” berberlik; *jün* “iğne” ve *qaiçi* “makas” terzilik; *hûli* “keser” ve *kirê* “testere, bıçkı” marangozluk; *burğu* “delgi, matkap” ve *sibege* “biz” kunduracılık mesleklerinde kullanılan aletler olması yönüyle de önemlidir.

Savaş araç-gereçlerinin de eşya adları arasında değerlendirilmesi gerektiğini düşündük. Moğolların yaşayışlarını ve dönem şartlarını düşündüğümüzde, savaş araç-gereçlerinin ne denli önem teşkil ettiğini anlamak güç değildir. King Sözlüğü’nde ok ve okla ilgili kelimeler dışında şu Moğolca savaş araç-gereç adlarını görürüz: *bulau* “gürz, topuz”, *dûlğan* “başlık”, *hesi* “sap; kılıç sapı”, *ildü* “kılıç”, *jida* “süngü”, *kituğa* “bıçak”, *kögürge* “davul”, *moğodaq* “kör kılıç; kör bıçak”, *qalqan* “kalkan”, *qudqa* “bıçak”, *qui* “kım”, *ququ* “bıçak”, *quyaq* “zırh”, *tuğ* “tuğ, sancak”.

Savaş araç-gereçlerinden *bulau* “gürz, topuz”, *ildü* “kılıç”, *jida* “süngü”, *kituğa* “bıçak”, *qudqa* “bıçak” ve *ququ* “bıçak” saldırı aracı olarak söylenebilir. Savaşlarda

önemli yer tututan kılıcın sapı *hesi* ve kını *qui*'un ayrıca zikredildiğini belirtmek gerekir. *Qalqan* “kalkan” ve *quyaq* “zırh” da savunma amaçlı kullanılan savaş araç-gereçleridir.

Savaş araç-gereçlerinin başında gelen ok ve okçulukla ilgili kelimeleri ayrı bir başlık altında değerlendirmeyi uygun gördük. King Sözlüğü’nde ok ve okçulukla ilgili olarak şu kelimelere yer verilmiştir: *aqsau qurman* “okluk kemeri”, *bariül* “yay kabı”, *demiren* “ok ucu”, *erekebçi* “yüksük”, *kerçêsün* “yiv, çentik”, *kiriş* “yay kirişi”, *köbçi* “yay kirişi”, *numun* “yay”, *ödün* “ok tüyü”, *qodali* “kemik uçlu ok”, *qor* “okluk, sadak”, *qorumsaqa* “okluk, sadak”, *quldusun* “yay tozu”, *sumun* “ok”.

Ok ve okçulukla ilgili kelimeler arasında Türkçe *demiren* “ok ucu” ve *kiriş* “yay kirişi” kelimeleri dikkat çeker. Bu kelimelerden *kiriş* “yay kirişi” kelimesi, Moğolca eş anlamlısı olan *köbçi* “yay kirişi” kelimesiyle birlikte verilmiştir. Buna bakarak, o coğrafyadaki Moğolların her iki kelimeyi de kullandıkları ya da en azından konuşmacının her iki kelimeyi de bilip kullandığı sonucuna ulaşılabılır.

Moğolların hayatında önemli bir yer tutan atın koşumları, at ile ilgili bölümde değerlendirilmiştir. Ancak at koşumu malzemeleri adlarının burada da zikredilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Söz konusu adlar şunlardır: *açımaq* “yük eyeri”, *berie* “kamçı”, *çider* “zincir, bağ”, *çilbur* “köstek”, *debse* “eyer minderi”, *dörê* “üzengi”, *emêl* “eyer”, *gölme* “eyer örtüsü”, *huyâsun* “urgen, ip”, *jalâ* “gem, dizgin”, *mina* “kamçı”, *noqta* “yular”, *qadâr* “dizgin”, *qanjuqa* “eyer sicimi”, *qolan* “eyer kayışı”, *qudurğa* “kuyuşkan; kuyrul altı kayışı”, *sam* “tarak; kaşağı”, *samçin* “taraklık; kaşağılık”, *sur* “üzengi kayışı”, *taqa* “nal”, *toqum* “eyer altı minderi”.

Eşya adları arasında taşıt adları olan *onqoça* “gemi” ve *teregün* “kağrı, araba” kelimelerini de belirtmek gerekir.

Eşya adları başlığı altında değerlendirdiğimiz kelimelerin büyük çoğunluğunun Modern Moğolcada yaşadığını söylemek mümkündür. Yine bu başlık altında değerlendirdiğimiz kelimeler, Türkçe-Moğolca dil ilişkisinin ne denli yoğun olduğu hakkında bize fikir vermektedir. Ev eşyası adlarından *agriq* “ev eşyası”, *çaqûr* “çakmak”, *jula* “kandil”, *kibiz* “kilim”, *sanjali* “sandalye”; mutfak eşyası adlarından *tulum* “tulum” ve *yeke ayağa* “büyük çanak”; araç-gereç adlarından *burgu* “delgi,

matkap”, *qaiçi* “makas”; savaş araç-gereçleri adlarından *dûlğan* “başlık”, *jida* “süngü”, *kögürge* “davul”, *qalqan* “kalkan”, *tuğ* “tuğ, sancak”; ok ve okçuluk ile ilgili adlardan *aqsau qurman* “okluk kemeri”, *demiren* “ok ucu”, *kiriş* “yay kirişi” Türkçe ile ortaklaşmaktadır.

7.6.1. Ev Eşyaları

ağriq (اغرق) “ev eşyası” [204b]: KMo. *ağur-a*, MMo. *uurs* “ev eşyası; taşınabilir mal; menkul” (Lessing 1960: 18). Doerfer, Türkçe *ağruq* kelimesinin Moğolcaya da ödünçlendiğini ileri sürer (TMEN II: 496).

çaqûr (چقور) “çakmak” [204b]: Müh. *çagür* [220]; KMo. *çakiğur*, MMo. *tsahiür* “çakmak” (Lessing 1960: 161; Tsevel 1966: 809). Kelime, *çak-* fiili ile ilgilidir. Clauson, *çak-* fiilinin Eski Türkçe döneminden itibaren Türkçede tanıklandığını bildirir (1972: 405).

debisker (دبسكر) “yatak” [204b]: Mu. *debisker* [139]; Ter. *debisker* [66a]; KMo. *debisker*; MMo. *devsger* “yayılan her şey; oturulan her şey; arka plan vb.” (Lessing 1960: 238).

dere (دره) “yastık” [204b]: Mu. *dere* [141]; KMo. *der-e*, MMo. *der(en)* “yastık” (Lessing 1960: 253).

jula (جولا) “kandil” [204b]: Mu. *jula* [169]; Müh. *cula* [220]; Şam. *cula* [154b]; KMo. *jula* (Çoimaa 2006: 392). MMo. *zul* “meşale, kandil vb.” (Tsevel 1966: 262). Clauson, Türkçe *yula* kelimesinin Moğolcaya ikinci dönemde *cula* şeklinde ödünçlendiğini ileri sürer (1972: 919).

jün (جون) “iğne” [204b]: Müh. *cün* [220]; KMo. *jegüü* (Çoimaa 2006: 404). MMo. *züü* “iğne” (Tsevel 1966: 264).

kibiz (كيبيز) “kilim” [204b]: Mu. *kibez* [292]; Müh. *kibiz* [219]; KMo. *kebis*, MMo. *hivs(en)* “halı, kilim” (Lessing 1960: 439). Clauson, bu kelimenin Türkçede *keviz*, *kebis*, *kibis*, *xervis*, *köwüz*, *kewüz*, *köyüz* şekillerinde görüldüğünü bildirir; ancak kelimenin Moğolcadaki durumu ile ilgili olarak herhangi bir bilgi vermez (1972: 692).

könjile (کنجلا) “yorgan” [204b]: Mu. *könjile* [199]; Müh. *köncil* [222]; KMo. *könjile*, MMo. *höncil* “yorgan, yatak örtüsü vb.” (Lessing 1960: 490).

ölege (الی كي) “beşik” [204b]: Mu. *ölegei* [275]; Müh. *ölügey* [220]; Şam. *ölüge* [151b]; KMo. *ölügei* (Çoimaa 2006: 586). MMo. *ölgüy* “beşik” (Tsevel 1966: 434).

qolamta (قلامتا) “ocak” [204b]: Mu. *golumtan* [179]; Şam. *qolumta* [146b]; KMo. *golumta*, MMo. *golomt* “çadırın merkezindeki ateşlik; ateşlik, ocak vb.” (Lessing 1960: 359).

sanjali (سنجلی) “sandalye” [192c]: Müh. *sandali* [220]; KMo. *sandali*, MMo. *sandali*, *sandil* “oturak, koltuk, sandalye vb.” (Tsevel 1966: 468; Lessing 1960: 671). Ramstedt, kelimenin Farsça olduğunu, Türkçe üzerinden de Kalmukçaya geçtiği bilgisini verir (1935: 312). Clauson da bu kelimenin Moğolcadaki üçüncü dönem ödünçlemelerden olduğunu ileri sürer (1962: 240).

şire (شیره) “masa” [204b]: Mu. *şirē* [166]; KMo. *sirege(n)*, *şiree(n)* “masa; sıra; taht vb” (Lessing 1960: 716).

siske (سسکه) “keçe” [204b]: Bk. *siskei*.

jâl (جال) “odun” [202a]: Müh. *cāl* [220]; Şam. *cāl* [146b]; KMo. *jali*, MMo. *zali* “alev; ruh” (Lessing 1960: 1031).

nüresün (نورسون) “kömür” [202b]: Mu. *nüresün* [262]; Müh. *nüresün* [220]; KMo. *nügüresü(n)* (Çoimaa 2006: 536). MMo. *nüürs(en)* “kömür” (Tsevel 1966: 394).

tülên ((تلان) “odun” [202a]: Mu. *tülēn* [358]; Müh. *tülēn* [220]; Şam. *tülēn* [146b]; Ter. *tülēn* [66a]; KMo. *tülege(n)* (Çoimaa 2006: 884). MMo. *tülee* “odun” (Tsevel 1966: 566).

7.6.2. Mutfak Eşyaları

alqu (القو) “bir çeşit kazan ?” [204b]: Ter. *alqu* [66a]. Kelimeyi Moğolcada tanımlayamadık.

çelek (جالاك) “büyük tahta kase” [204b]: KMo. *çeleg*, *çeleng* (Lessing 1960: 171). Kelimeyi Modern Moğolcada tanımlayamadık.

čilaun toqân (جیلون ئراتون) “taş kazan” [204b]: Yazarlar tarafından bu eşya adı *čilaun* ? şeklinde okunmuştur (Golden vd. 2000: 278). Sözlükte bu eşya adına Türkçe *taş isiç* “taş kazan” karşılığı; Türkçe *isiç* “kazan” kelimesi için de bir üst satırda Moğolca *toqân* karşılığı verilmiştir. Öyleyse bu tamlamada yer alan ve yazarlar tarafından okunamayan kelimenin *toqân* olması muhtemeldir. Bk. *toqân*.

kökür (کوکور) “kımız torbası; içki torbası” [204b]: KMo. *köküür*, *köküür*, MMo. *höhüür* “şarap ya da diğer sıvılar için kullanılan deri çanta” (Lessing 1960: 483).

nambuğa (نامبوغه) “deri kova” [204b]: KMo. *namağ-a*, MMo. *namaa* “şarap varili; fiçi” (Lessing 1960: 562).

ölige (اوليگه) “kımız torbası” [204b]: Yazarlar, bu kelimenin Mançucadaki *uliyen* “huş ağacı kabuğundan yapılmış kase”; Kalmukçadaki *öle* “ev aşyası”; Halha Moğolcasındaki *ölög* “hammadde; defin alanında bulunan şeyler” kelimeleriyle ilgili olabileceğini ileri sürmüşlerdir (Golden vd. 2000: 281). Bizce de bu kelime Ramstedt’in ev eşyası, mal anlamlarını verdiği kelimeyle ilgilidir (1935: 294).

qalbuğa (قالبوغه) “kaşık” [204b]: Mu. *qalbuğa* [289]; KMo. *qalbağ-a(n)*, MMo. *halbaga* “kaşık; topuz vb.” (Lessing 1960: 917).

qodğa (قدغا) “tekne” [204b]: Bk. *qoduğa*.

qodğu (قدغۇ) “testi” [204b]: Mu. *ğuduğa* [113]; Müh. *qutağa* [220]; Şam. *quduğa* [154b]; KMo. *qotuğu*, MMo. *hotgo* “testi” (Lessing 1960: 972).

qoduğa (قدغه) “tekne” [187c]: KMo. *qodğur*, MMo. *hotgor* “oyuk” (Lessing 1960: 951).

saulqa (ساولقه) “kova” [187c]: Mu. *sa’ülğa* [319]; KMo. *sağulğ-a*, MMo. *suulga* “kova” (Lessing 1960: 659).

şinaqa (شیناقه) “kepçe” [204b]: Mu. *şinağa* [333]; KMo. *şinağ-a*, MMo. *şanaa* “kepçe” (Lessing 1960: 710).

toqân (توقان) “kazan, tencere” [204b]: Mu. *toğān* [109]; Müh. *toğān* [220]; Ter. *toğān* [66a]; KMo. *toğug-a(n)* (Çoimaa 2006: 835). MMo. *togoo(n)* “kazan, tencere” (Tsevel 1966: 533)

tulum (ظلم) “tulum” [204c]: Mu. *tulum* [313]; Müh. *tulum* [220]; KMo. *tulum* (Çoimaa 2006: 867). MMo. *tulum* “tulum; deri sıvı torbası” (Tsevel 1966: 555). Clauson, kelimenin Moğolcadaki Türkçe ödünçlemelerden olduğunu ileri sürer (1972: 5009).

yeke ayağa (يكا اياغا) “büyük çanak” [204b]: Moğolca *yeke* “büyük” ve *ayağa* “çanak, kase” kelimelerinden oluşturulmuştur. Mu. *yeke ayaq*; Müh. *ayağa* [220]; Ter. *ayaqa* [66a]; KMo. *ayağ-a(n)*, MMo. *ayga(n)* “kupa, kase, çanak” (Lessing 1960: 23). Clauson, *ayak* kelimesinin Eski Türkçe döneminden itibaren Türkçede tanıklandığını bildirir (1972: 270). Doerfer, Türkçeden birçok dile geçen kelimenin Moğolcaya da geçtiğini örnekleriyle gösterir (TMEN II: 629).

yeke ça ayağa (يكا جا اياغا) “büyük çay kasesi” [204b]: Bk. *ça, yeke ayağa*.

7.6.3. Araç-Gereç

aluqa (الوقا) “çekiç” [204c]: Müh. *haluğa* [221]; KMo. *aluq-a(n)* (Çoimaa 2006: 32). MMo. *alh(an)* “çekiç” (Tsevel 1966: 35; Lessing 1960: 34).

burğu (برغو) “delgi, matkap” [204c]: Yazarlar, kelimenin Kalmukçada tanıklandığını bildirirler (Golden vd. 2000: 282). Ramstedt, bu kelimenin Altayca ve Teleütçe üzerinden Kalmukçaya geçtiğini ileri sürer (1935: 62). Kelimeyi Modern Moğolcada tanıklayamadık.

delbür (دلبور) “ustura” [205a]: Müh. *dü[y]lbür* [221]; Şam. *dilbür* [160b]. Moğolca *düil-* “traş olmak” fiiliyle ilgilidir. *-bUri* eki fiilden isim yapmaktadır (Zayabaatar 2011: 142).

dösi (دوسي) “örs” [204c]: Mu. *döşi* [144]; Müh. *dösi* [221]; KMo. *dösi* (Çoimaa 2006: 289). MMo. *döş* “örs” (Tsevel 1966: 207; Lessing 1960: 269).

erim (ايريم) “biz” [204c]: Müh. *yürüm* [221]; KMo. *örüm* (Çoimaa 2006: 600). MMo. *öröm* “burğu, matkap, biz vb.” (Tsevel 1966: 445; Lessing 1960: 644).

gölmi (كلمي) “ağ” [186c]: KMo. *gölmi*, MMo. *gölöm* “kuş yakalmakta kullanılan ağ; ağ; büyük balık ağı” (Lessing 1960: 386).

hûli (هولي) “keser” [204c]: KMo. *oğuli*, MMo. *ooli* “keser” (Lessing 1960: 603).

hūta (هوتا) “çuval” [204c]: Müh. *hūta* [220]; KMo. *uğuta* (Çoimaa 2006: 935). MMo. *uut* “çanta, çuval” (Tsevel 1966: 607; Lessing 1960: 865).

kirê (کیرا) “testere, bıçkı” [204c]: Mu. *kirō* [219]; Müh. *kirō* [221]; KMo. *kirüge* (Çoimaa 2006: 1070). MMo. *höröo(n)* “testere” (Tsevel 1966: 678; Lessing 1960: 473).

ölürbi (الربی) “kısaç” [204c]: Müh. *ölürbi* [221]; KMo. *öligür* (Çoimaa 2006: 588). MMo. *öliür* “bir şeyi çıkartmak için kullanılan alet; manivela, kaldıraç” (Tsevel 1966: 436; Lessing 1960: 633).

qadūr (قادور) “orak” [204c]: Mu. *qadūr* [286]; KMo. *qaduğur*, MMo. *haduur* “tırpan; orak” (Lessing 1960: 903).

qaiçi (قیچی) “makas” [204c]: Mu. *qa’çi*; KMo. *qaiçi(n)*, MMo. *hayç(in)* “makas” (Tsevel 1966: 646; Lessing 1960: 912). Schönig, Moğolcadan birçok Türk lehçesine geçen bu kelimenin Anadolu ağızlarında da yaşadığını bildirir (2000: 149).

qaura (قورا) “eğge” [204c]: Mu. *qūrai* [313]; Müh. *qa’ūra[y]* [221]; KMo. *qağurai* (Çoimaa 2006: 1094). MMo. *huuray* “eğge” (Tsevel 1966: 738; Lessing 1960: 910).

sibege (سیبیکا) “biz” [204c]: Mu. *şibege* [131]; Müh. *sibüge* [221]; KMo. *sibüge(n)* (Çoimaa 2006: 1258). MMo. *şövög* “biz” (Tsevel 1966: 855; Lessing 1960: 696).

sumal (سمل) “deri torba; küçük çuval” [204c]: KMo. *sumal*, MMo. *sumal* “dikdörtgen şekilli çanta ya da çuval” (Lessing 1960: 737).

süke (سوكا) “balta” [204c]: Mu. *süke* [189]; Müh. *süke* [221]; KMo. *süke* (Çoimaa 2006: 683). MMo. *süh* “balta” (Tsevel 1966: 498; Lessing 1960: 742).

toli (تولي) “ayna” [204c]: Mu. *tolui* [350]; Şam. *toli* [159a]; KMo. *toli(n)*, MMo. *toli*, *tolin* “ayna; metal tabak” (Lessing 1960: 821).

7.6.4. Savaş Aletleri

bulau (بلاو) “gürz, topuz” [204c]: Mu. *bula’ū* [125]; Müh. *bulaū* [225]; Şam. *bulau*; KMo. *bilağū* (Çoimaa 2006: 172). MMo. *biyaluu* “çomak, topuz, gürz vb” (Lessing 1960: 103).

dûlğan (دولغان) “başlık” [204c]: Mu. *da’ûlğa* [271]; KMo. *duğuluğ-a*, MMo. *duulga* “başlık” (Lessing 1960: 271). Schönig, Moğolcadan birçok Türk lehçesine geçen bu kelimenin Oğuzcada tanıklandığını bildirerek, örnekleriyle göstermiştir (2000: 90).

hesi (هسي) “sap; kılıç sapı” [205a]: Müh. *hesi* [225]; KMo. *esi* (Çoimaa 2006: 429). MMo. *iş* “sap, tutacak şey vb.” (Tsevel 1966: 312; Lessing 1960: 334).

ildü (الدو) “kılıç” [204c]: Mu. *hildü* [104]; Müh. *üldü* [205]; Şam. *hildü* [160b]; Ter. *üldü* [66b]; KMo. *ildü(n)* (Çoimaa 2006: 418). MMo. *ild* “kılıç” (Tsevel 1966: 303; Lessing 1960: 403).

jida (جده) “süngü” [204c]: Mu. *jida* [205]; Müh. *cida* [225]; Şam. *cida* [161a]; KMo. *jida* (Çoimaa 2006: 333). MMo. *cad* “süngü, mızrak” (Tsevel 1966: 240). Schönig, Moğolcadan birçok Türk lehçesine geçen *jida* kelimesinin Anadolu ağızlarında da yaşadığını bildirir (2000: 117).

kituğa (کیتغه) “bıçak” [205a]: Müh. *kituğa* [204]; Şam. *kituqa* [160b]; Ter. *kituğa* [67a]; KMo. *kituğ-a* (Çoimaa 2006: 1091). MMo. *hutga(n)* “bıçak, kesici alet” (Tsevel 1966: 736; Lessing 1960: 474).

kögürge (کوکرکه) “davul” [205a]: KMo. *kögürge* (Çoimaa 2006: 1067). MMo. *höörög* “davul” (Lessing 1960: 480). Schönig, bu kelimenin Oğuzcada da tanıklandığını bildirir (2000: 126).

moğodaq (موغوداق) “kör kılıç; kör bıçak” [205a]: Bk. *moqadaq*.

qalqan (قلقان) “kalkan” [205a]: Mu. *qalqan* [290]; Müh. *qalqan* [225]; Şam. *qalğan* [161a]; Ter. *qalqan* [67a]; KMo. *qalq-a* (Çoimaa 2006: 992). MMo. *halh* “kalkan” (Tsevel 1966: 652; Lessing 1960: 922). Clauson, bu kelimenin Moğolcadaki Türkçe ödünclemelerden olduğunu ileri sürer (1972: 621). Doerfer de kelimenin Moğolcadan Türkçeye geri ödünçlendiğini bildirir (TMEN III: 1518). Schönig, *qalqan* kelimesinin Oğuzcada yaşadığını tanıklarıyla gösterir (2000: 149)

qudqa (قندقه) “bıçak” [205a]: Kelimeye Türkçe *bıçaq* “bıçak” karşılığı verilmiştir. Bk. *kituğa*.

qui (قي) “kın” [204c]: Mu. *qui* [309]; Müh. *quy* [224]; Ter. *quy* [66b]; KMo. *qui* (Çoimaa 2006: 1080). MMo. *huy* “kın” (Tsevel 1966: 725; Lessing 1960: 982).

ququ (قوقو) “bıçak” [205a]: Kelimeye Türkçe *bıçaq* “bıçak” karşılığı verilmiştir. Bk. *kituğa*.

quyaq (قياق) “zırh” [204c]: Müh. *quyaq* [225]; Ter. *quyaq* [67a]; KMo. *quyağ* (Çoimaa 2006: 1097). MMo. *huyag* “zırh, örme zırh; zırlı asker” (Tsevel 1966: 741; Lessing 1960: 983).

tuğ (توغ) “tuğ, sancak” [204c]: Mu. *tuq* [219]; Müh. *tuğ* [225]; Şam. *tuğ* [161a]; KMo. *tuğ*, MMo. *tug* “bayrak, sancak vb.” (Lessing 1960: 838). Clauson, Çince den Türkçeye ödünçleme yoluyla geçtiğini düşündüğü *tuğ* kelimesinin, Moğolcaya da Türkçeden erken dönemde ödünçlendiğini ileri sürer (1972: 464). Doerfer de *tuğ* kelimesinin Türkçe üzerinden birçok dile geçtiğini bildirir (TMEN II: 969).

7.6.5. Ok ve Okçulukla İlgili Adlar

aqsau qurman (اقساو قرمان) “okluk kemeri” [205a]: Bu tamlamaya verilen Türkçe karşılık *kiş qurı* “okluk kemeri” şeklindedir.

bariül (باريول) “yay kabı” [204c]: Ter. *bariur* [67b]; KMo. *bariğul*, MMo. *bariyul* “sap, tutak, kılıf vb.” (Lessing 1960: 86).

demiren (داميران) “ok ucu” [205a]: Kelime Türkçedir. Clauson, kelimenin Türkçede görüldüğünü bildirir; ancak Moğolcayla ilgili herhangi bir bilgi vermez (1972: 509).

erekebçi (ارکبجي) “yüksük” [205a]: Mu. *erke[b]çi* [208]; KMo. *erekebçi*, MMo. *erhiivç* “yüksük” (Lessing 1960: 322).

kerçêsün (کرجسون) “yiv, çentik” [204c]: KMo. *kerçijesü(n)*, MMo. *herçees(en)* “çentik, yiv; skor vb.” (Lessing 1960: 455).

kiriş (کريش) “yay kirişi” [204c]: Eski Türkçe döneminden itibaren Türkçede tanıklanan *kiriş* kelimesidir (Clauson 1972: 747).

köbçi (کبجي) “yay kirişi” [204c]: Mu. *köbçi* [210]; Müh. *köbçi* [225]; Şam. *köbçi* [160b]; Ter. *köbçi* [67a]; KMo. *köbçi* (Çoimaa 2006: 1055). MMo. *hövç* “yay kirişi; geometrik kiriş” (Tsevel 1966: 703; Lessing 1960: 475).

numun (نومون) “yay” [204c]: Mu. *numun* [218]; Müh. *numu* [224]; Şam. *numun* [160]; Ter. *numun* [67a]; KMo. *numu(n)* (Çoimaa 2006: 530). MMo. *num(an)* “yay; enstrüman yayı vb.” (Tsevel 1966: 388; Lessing 1960: 595).

ödün (ودون) “ok tüyü” [205a]: Müh. *ödiin* [226]; Şam. *ödiin* [160b]; Ter. *ödiin* [69a]; KMo. *ödü(n)* (Çoimaa 2006: 584). MMo. *öd(ön)* “tüy” (Tsevel 1966: 432; Lessing 1960: 630).

qodali (قدالي) “kemik uçlu ok” [205a]: KMo. *goduli*, MMo. *godil* “boynuz uçlu ok” (Lessing 1960: 358).

qor (قور) “okluk, sadak” [205a]: Mu. *qur* [213]; Müh. *qor* [225]; KMo. *qor*, MMo *hor* “okluk, sadak” (Tsevel 2006: 1043; Lessing 1960: 965).

qorumsaqa (قرمسقا) “okluk, sadak” [187c]: Müh. *qorumsa[q]* [225]; KMo. *qorumsağ-a*, MMo. *horomsogo* “okluk” (Lessing 1960: 969).

quldusun (قلداسن) “yay tozu” [204c]: KMo. *quldasu(n)*, MMo. *huldaas* “yağlı bez, keten bezi vb.” (Lessing 1960: 984).

sumun (سومون) “ok” [205a]: Mu. *sumun* [97]; Müh. *sumu* [224]; Şam. *sumun* [160a]; Ter. *sumun* [67a]; KMo. *sumu(n)* (Çoimaa 2006: 668). MMo. *sum(an)* “ok, kurşun; ilçe, bölge” (Tsevel 1966: 668; Lessing 1960: 737).

7.6.6. Taşıt Adları

onqoča (اونقچا) “gemi” [204b]: Mu. *onqaça* [160]; Müh. *haycağa* [217]; Şam. *ongqaça* [146a]; KMo. *onggoça* (Çoimaa 2006: 564). MMo. *ongots* “gemi; uçak” (Tsevel 1966: 416).

teregün (تراكون) “kağrı, araba” [204b]: Mu. *tergen* [349]; KMo. *terge(n)*, MMo. *tereg*, *tergen* “taşıt; araba; vagon vb.” (Lessing 1960: 805).

7.6.7 Giyim-Kuşam Malzemeleri

7.6.7.1. Elbise Yapımında Kullanılan Malzemeler ve Üst Giyim

Konar-göçer toplumların, giyim-kuşam elde etmek için kullandıkları temel malzeme yündür. King Sözlüğü’nde yün anlamında gördüğümüz kelime *nunğâsun*’dur. *böz* “bez” ve *hutâsun* “iplik” elbise imalatında kullanılan malzeme adlarındandır. King Sözlüğü’nde verilen diğer üst giyim adları şunlardır: *alaqçin* “ala renkli elbise” *altatai dël* “işlemeli elbise”, *bürme* “bir tür elbise”, *çamça* “gömlek”, *çekmen* “bir tür ceket”, *daqu* “yağmurluk”, *dël qaftan* “zırh altı yeleği”, *jubçaqai dël* “astarlı elbise”, *kebeneg* “keçe yağmurluk”, *kemerlik* “kadife elbise”, *lu qara* “bir tür elbise”, *neke* “kürk”, *qubçasun* “kıyafet, elbise”, *tegle* “ceket”. Kemer anlamındaki *büse* ve pantolon anlamındaki *emüdüin* kelimeleri de King Sözlüğü’nde karşımıza çıkmaktadır. Aksesuar adı olduğunu düşündüğümüz *yançuq* “kese, çanta” kelimesini bu başlık altında değerlendirdik.

Elbise yapımında kullanılan malzemeler ve üst giyim başlığı altında değerlendirdiğimiz adların on altı tanesinin Modern Moğolcada yaşadığını tespit ettik. Buradaki adlardan Türkçe ile bağlantılı görülen ya da Türkçe olanlar ise şunlardır: *alaqçin* “ala renkli elbise”, *böz* “bez”, *bürme* “bir tür elbise”, *çekmen* “bir tür ceket”, *kebeneg* “keçe yağmurluk”, *yançuq* “kese, çanta”.

alaqçin (القوين) “ala renkli elbise” [205b]: KMo. *alağçi(n)*, MMo. *alagç(in)* “ala, renkli; ala renkli dişi hayvan vb.” (Lessing 1960: 27).

altatai dël (التتائي ديل) “işlemeli elbise” [205b]: *altatai* “altınlı” ve *dël* “elbise” kelimelerinden oluşturulmuştur.

böz (بوز) “bez” [186c; 205b]: Mu. *böz* [124]; Müh. *bez* [221]; Ter. *böz* [66a]; KMo. *bös*, MMo. *bös* “bez, pamuk vb.” (Lessing 1960: 128). Clauson, Grekçe *bussas* kelimesinin Türkçeye *böz* şeklinde ödünçlendiğini ileri sürer (1972: 389).

bürme (برما) “bir tür elbise” [205b]: Türkçede tanımlanan *bürme* kelimesidir. Doerfer, kelimenin Türkçeden Farsçaya geçtiğini bildirmiş; ancak kelimenin Moğolcadaki durumu ile ilgili olarak herhangi bir bilgi vermemiştir (TMEN II: 783).

büse (بوسه) “ıkemer; kuşak” [205a]: Mu. *büse* [128]; Müh. *büse* [221]; Şam. *büse* [159a]; KMo. *büse*, MMo. *büs(en)* “kuşak, kemer” (Tsevel 1966: 118; Lessing 1960: 151).

çamça (جمجا) “gömlek” [205b]: Mu. *çamçai* [130]; KMo. *çamça*, MMo. *tsamts* “gömlek” (Lessing 1960: 164).

çekmen (جکمان) “bir tür ceket” [205b]: Yazarlar, bu kelimenin Moğolcaya ve Rusçaya Türkçeden ödünçlendiği bilgisini aktarmışlardır (Golden vd. 2000: 301).

daqu (داقوا) “yağmurluk” [205b]: KMo. *daqu*, MMo. *dah* “dışı kürk giyim” (Lessing 1960: 237).

dêl (دیل) “elbise” [205b]: Mu. *del* [238]; Müh. *dêl* [221]; Şam. *dêl* [158b]; Ter. *dêl* [66a]; KMo. *debel* (Çoimaa 2006: 321). MMo. *deel* “geleneksel Moğol kıyafeti; elbise” (Tsevel 1966: 231; Lessing 1960: 238).

dêl qaftan (دیل قفتان) “zırh altı yeleği” [205b]: *dêl* “elbise” ve *qaftan* “kaftan” kelimelerinden oluşturulmuştur. Bk. *dêl*.

emüdüin (ایموندون) “don; pantolon” [205b]: Müh. *emüdüin* [221]; KMo. *ömiüü(n)* (Çoimaa 2006: 589). MMo. *ömd* “pantolon” (Tsevel 1966: 436; Lessing 1960: 635).

hutâsun (هوتاسون) “iplik” [205c]: Mu. *utasun* [370]; Müh. *hutasun* [220]; Şam. *hutasun* [158b]; KMo. *utasu(n)*, MMo. *utas* “ip, kablo, hat, telefon vb.” (Tsevel 1966: 603; Lessing 1960: 888).

jubçaqai dêl (جوبچاقاي دیل) “astarlı elbise” [205b]: KMo. *jubçağ-a*, MMo. *zubtsaa* “astarlı elbise” (Lessing 1960: 1077). Bk. *dêl*.

kebeneg (كبنك) “keçe yağmurluk” [205b]: KMo. *kebeneg*, MMo. *hevneg* “keçe yağmurluk; yağmurluk” (Lessing 1960: 439). Doerfer, Türkçeden birçok dile geçen bu kelimenin Moğolcaya da *kebeneg* şeklinde geçtiğini bildirir (TMEN III: 1617).

kemerlik (كمرليك) “kadife elbise” [205b]: KMo. *kemerlig*, MMo. *hemerleg* “bir tür ipek” (Lessing 1960: 451).

lu qara (لو قرا) “bir tür elbise” [205b]: Bk. *lu*.

neke (نكا) “kürk” [205b]: Mu. *nekei* [151]; Müh. *nekey* [222]; KMo. *nekei*, MMo. *nehiy* “yünlü koyun derisi; kürk” (Tsevel 1966: 400; Lessing 1960: 572).

nunğâsun (نونغاسون) “yün” [205c]: Mu. *unqasun* [124]; Ter. *hunqasun* [69a]; KMo. *unğasu(n)*, MMo. *ungas* “yün” (Lessing 1960: 876).

qubçasun (قبجاسون) “kıyafet, elbise” [205b]: Müh. *qubça* [212]; KMo. *qubçasu(n)* (Çoimaa 2006: 1077). MMo. *huvtsas* “elbise, üniforma, kıyafet vb.” (Tsevel 1966: 722; Lessing 1960: 976).

tegle (تكلا) “ceket” [205b]: Ter. *tegle* [66a]; KMo. *degelei*, MMo. *degliy* “ceket, kısa üst giyim vb.” (Lessing 1960: 243).

yançuq (ينجوق) “kese, çanta” [205a]: Kelime Türkçedir. Clauson, kelimeyi “kese ya da kemere takılan çanta” şeklinde anlamlandırmıştır (1972: 945).

7.6.7.2. Elbise Parçaları

King Sözlüğü’nde bir elbiseyi oluşturan şu parçaların adları verilmiştir: *abču* “astar”, *jaqa* “yaka”, *örü* “elbise içi”, *qadar* “elbise dışı”, *qančun* “yen”, *qorma* “etek; elbise eteği”, *tobči* “düğme”. Bu adların tamamı Modern Moğolcada tanıklanmış; verilen adlardan *jaqa* “yaka” kelimesinin de Türkçeye bağlantılı olduğu görülmüştür.

abču (ابجو) “astar” [205b]: KMo. *abciğu(u)*, MMo. *avču* “elbisenin sıkması; dar vb.” (Lessing 1960: 3).

jaqa (جقا) “yaka” [205b]: Mu. *jaqa* [201]; Şam. *çaqa* [158b]; KMo. *jaq-a*, MMo. *zah* “yaka vb.” (Lessing 1960: 1041). Clauson, *yak-* fiilinden türediğini düşündüğü *yaka* kelimesinin, Moğolcadaki ikinci dönem Türkçe ödünçlemelerden olduğunu ileri sürer (1972: 898).

örü (ورو) “elbise içi” [205b]: Ter. *örü* [65a]; KMo. *örü*, MMo. *ör* “iç; karın vb.” (Lessing 1960: 643).

qadar (قدر) “elbise dışı” [205b]: KMo. *ğadar*, MMo. *gadar* “dış vb.” (Lessing 1960: 343).

qančun (قنچون) “yen” [205b]: Mu. *qančun* [291]; Müh. *qanču* [222]; Şam. *qançin* [158b]; KMo. *qançui* (Çoimaa 2006: 1002). MMo. *hantsuy* “yen, elbise kolu” (Tsevel 1966: 659; Lessing 1960: 927).

qorma (قورما) “etek; elbise eteği” [205b]: Mu. *qormai* [303]; Müh. *qormay* [222]; Şam. *qormay* [158b]; KMo. *qormai*, MMo. *hormoy* “etek vb.” (Tsevel 1966: 695; Lessing 1960: 967).

tobçi (تجی) “düğme” [205b]: Mu. *tobçi* [153]; Müh. *tobçi* [222]; KMo. *tobçi*, MMo. *toyç* “düğme vb.” (Tsevel 1966: 532; Lessing 1960: 810).

7.6.7.3. Şapka ve Aksesuarlar

Moğolcada *maqalai* şapka anlamındadır. King Sözlüğü’nde Moğolca olarak verilen şapka ve başlık adları şunlardır: *bohtaq* “kadın başlığı”, *[sa]rabçin* “güneşlik”. *[sa]rabçin*’in de kafaya takılan bir tür güneşlik, şapka olduğunu söylemek mümkündür. Burada değindiğimiz üç kelime de Modern Moğolcada tanıklanmaktadır. Bu kelimelerden *bohtaq*, Türkçe ile bağlantılı bir kelimedir.

King Sözlüğü’nde Moğolca olarak verilen takı ve aksesuar adları ise şunlardır: *buğân* “bilezik”, *qarağu* “yüzük”, *saqaldurğa* “sakal bağı”, *süke* “küpe”. Bu kelimelerin tamamı Modern Moğolcada tanıklanmış; *saqaldurğa* “sakal bağı” kelimesinin Türkçe ile ilgili olduğu görülmüştür.

bohtaq (بختاق) “kadın başlığı” [205b]: Müh. *boqtaq* [222]; KMo. *boqtu* “kadın baş giyimi” (Lessing 1960: 111). Doerfer, tarihi Moğolca metinlerde tanıklanan *bohtaq* kelimesinin, Batı Orta Moğolca üzerinden Farsçaya da geçtiğini bildirir (TMEN I: 89). Schönig, bu kelimenin Osmanlıca metinlerde de görüldüğü bilgisini verir (2000: 70).

buğân (بوغان) “bilezik” [205c]: Mu. *buqa’ü* [222]; Müh. *bağü* [222]; KMo. *bağu*, *buğui*, *bağui*, MMo. *buguy* “bileklik, bilezik” (Lessing 1960: 71).

maqalai (مقلای) “başlık, şapka” [205b]: Mu. *maqalai* [233]; Müh. *mağala* [222]; Ter. *mağla* [66a]; KMo. *malağai* (Çoimaa 2006: 450). MMo. *malgay* “şapka, başlık vb.” (Tsevel 1966: 328; Lessing 1960: 524).

qarağu (قرغو) “yüzük” [205c]: KMo. *ğaraq-a*, *ğariq-a*, MMo. *garhi(n)* “yüzük vb.” (Lessing 1960: 352).

saqaldurğa (سقلدرغا) “sakal bağı” [205c]: Clauson, kelimenin Türkçenin tarihi dönemlerindeki durumunu göstermiş; ancak kelimenin Moğolcadaki durumu ile ilgili olarak herhangi bir bilgi vermemiştir (1972: 810).

[sa]rabčîn (سا [ربچين]) “güneşlik” [205b]: Müh. *sarabçi* [222]; Şam. *sarabçin* [159a]; KMo. *sarabçi(n)*, MMo. *saravç* “güneşlik, koruyucu vb.” (Tsevel 1966: 470; Lessing 1960: 674).

süke (سوكا) “küpe” [205c]: Mu. *süike* [328]; Müh. *süyke* [222]; KMo. *süike* (Çoimaa 2006: 676). MMo. *süih* “evli kadınların başlarının iki yanından sarkan başlık süsü; uzun küpe; küpe” (Tsevel 1966: 498).

7.6.7.4. Ayak Giyimi

King Sözlüğü’nde Moğolca, ayak giyimi ile ilgili olarak şu kelimeler verilmiştir: *čaruq* “ayakkabı, çarık”, *oimasun* “çorap”, *qodosun* “deri çizme”, *qučiğu* “dolak”, *ürtesün* “çizme”. Bu kelimelerden *čaruq* “ayakkabı, çarık” dışındakiler Moğolcada tanıklanmıştır.

čaruq (چاروق) “ayakkabı, çarık” [205c]: Doerfer, Türkçe *čaruq* kelimesinin Moğolcaya da geçtiğini ve Kalmukçada tanıklandığını bildirir (TMEN III: 1044). Kelimeye Türkçe karşılık olarak *bašmaq* kelimesinin verilmesi oldukça dikkat çekicidir.

oimasun (ايماسون) “çorap” [205c]: Müh. *hoymasun* [222]; Ter. *oymasun* [66a]; KMo. *oimusu*, MMo. *oym* “çorap, ayak giyimi” (Tsevel 1966: 410).

qodosun (قودسون) “deri çizme” [205c]: Mu. *qutusun* [313]; Müh. *qutasun* [222]; Ter. *qutasun* [66a]; KMo. *ğutul*, MMo. *gatal* “çizme, ayakkabı” (Tsevel 1966: 161; Lessing 1960: 370).

qučiğu (قچغو) “dolak” [205c]: Mu. *quçiqu* [221]; KMo. *quçiğasu(n)*, MMo. *huçaas* “sargı, dolak” (Lessing 1960: 979).

ürtesün (ارتاسون) “çizme” [205c]: KMo. *ürtesü(n)*, *ürdesü(n)*, MMo. *ürtes(en)* “parça, toz, atık vb.” (Lessing 1960: 1011).

7.6.8. Diğer Alet Adları

čabağun (جبغون) “tutkal” [204c]: KMo. čabağu, çabau, MMo. tsabuu(n) “tutkal” (Lessing 1960: 154).

čuwur (جوور) “düdük” [205d]: Müh. çūr [229]; KMo. çuğur, MMo. tsuur “düdük” (Lessing 1960: 206).

jalasun (جلسون) “tutkal” [204c]: Yazarlar, bu kelimelerden *jalasun* kelimesinin Poppe tarafından *jilsün* şeklinde okunan kelimeyle aynı olduğunu ileri sürerler (Golden vd. 2000: 286).

jarči (جرجي) “tutkal” [204c]: Kelimeyi Moğolcada tanımlayamadık.

qal (قال) “ateş” [205d]: Mu. *qal* [221]; Müh. *qal* [220]; Şam. *qal* [146a]; Ter. *qal* [66a]; KMo. *gal*, MMo. *gal* “ateş” (Tsevel 1966: 134).

saçağun (سجاغن) “koni şeklinde nesne” [204c]: KMo. *saça* “koni şeklindeki tapınakları temsil eden nesne”.

tüdeg (توداك) “ateş; kamp ateşi” [205d]: KMo. *tüdeg gal* “bataklık ışığı; gaz ateşi” (Lessing 1960: 849).

7.7. Yapılar, Yapı ve İnşaat Malzemeleri

Ulus kelimesi, Moğolcada ülkeyi ifade eder. Ülkeyi oluşturan şehirler için ise *balagasun* kelimesi kullanılır. Moğolların barınma ihtiyaçlarını karşılayan, konar-göçer çadırının adı *ger*'dir. King Sözlüğü'nde Moğolca olarak şu yapı adları verilmiştir: *čorğa* “akar su; ark”, *gerlegetei* “duvar; sur”, *hüküdel* “mezar”, *körge* “köprü”, *mör* “yol”, *qahalqa* “şehir kapısı; kale kapısı”, *qonağu* “konak; kervansaray”, *qorqan* “kale”, *quduq* “kuyu”, *sauri* “kervansaray; lokanta”, *tataul* “nehir; ark”, *tegür[ge]* “kışla; karakol”, *têrmen* “değirmen”, *uçar* “pazar yeri”, *yargu* “mahkeme”. Bu kelimelerden *čorğa* “akar su; ark”, *gerlegetei* “duvar; sur”, *tegür[ge]* “kışla; karakol”, *uçar* “pazar yeri” dışındakilerin tamamının Modern Moğolcada yaşadığı görülmüştür.

Çeşitli inşaatlarda ve ger yapımında kullanılan malzeme adlarını da bu başlık altında değerlendirmeyi uygun gördük. Söz konusu kelimeler şunlardır: *bosaqa* “eşik”, *čačir* “çadır”, *dêsün* “ip”, *eüden* “çadır girişi; eşik; kapı”, *ger dêre* “dam üstü”, *huni* “çadır direği”, *hünesün* “kül”, *küri* “taş”, *örgeyin bürkesün* “çadırın üst kısmındaki açıklık örtüsü”, *örüke* “çadırın üst kısmındaki halka”, *qadasun* “kazık; çivi” *šira* “balçık”, *siskei* “keçe; çadır keçesi”, *tanglasun* “kerpiç; tuğla”, *terme* “çadır”. Bu kelimelerden de *tanglasun* “kerpiç; tuğla” dışındakilerin tamamının Modern Moğolcada yaşadığı görülmüştür.

balağasun (بلاغسون) “şehir” [201c]: Mu. *balğasun* [110]; Müh. *balağasun* [217]; Şam. *balaqasun* [147a]; Ter. *balqasun* [71a]; KMo. *balğasun* (Çoimaa 2006: 83). MMo. *balgas* “şehir; harabe” (Tsevel 1966: 70). Clauson, kelimenin Moğolcadaki erken Türkçe ödüncelerden olduğunu ileri sürer (1972: 335).

çorğa (چرغه) “akar su; ark” [201b]: Kelimeyi Moğolcada tanımlayamadık.

ger (گیر) “ev” [201c]: Mu. *ger* [93]; Müh. *ger* [217]; Ter. *ger* [71a]; KMo. *ger*, MMo. *ger* “ev; yurt; Moğol çadırı” (Tsevel 1966: 169).

gerlegetei (کرلکاتی) “duvar; sur” [201c]: Müh. *kerilge* [217]. Kelimeyi Moğolcada tanımlayamadık.

hüküdel “mezar” [202a]: Ter. *üküdel* [69b]; KMo. *üküdel*, MMo. *ühdel* “ceset” (Lessing 1960: 1003).

körge (کورگا) “köprü” [201c]: Mu. *kü’ürge* [231]; Müh. *ke’ürge* [217]; KMo. *kögürge*, *gügürge*, *kegürge* (Çoimaa 2006: 1067). MMo. *höörög* “köprü” (Lessing 1960: 480). Clauson, Eski Türkçeden itibaren Türkçede tanımlanan kelimenin, Moğolcadaki birinci dönem Türkçe ödüncelerden olduğunu ileri sürer (1972: 690).

mör (مور) “yol” [202a]: Mu. *möri* [240]; Müh. *mör* [217]; Şam. *mör* [147a]; Ter. *mör* [71a]; KMo. *mör* (Çoimaa 2006: 471). MMo. *mör* “yol; hat” (Tsevel 1966: 345).

qahalqa (قہلقا) “şehir kapısı; kale kapısı” [201c]: Müh. *qālğa* [217]; KMo. *qağalg-a(n)*, MMo. *haalga* “kent kapısı; kapı” (Lessing 1960: 906).

qonaġu (قناغو) “konak; kervansaray” [201c]: Mu. *qonqaq* [184]; KMo. *qonuġ*, MMo. *honog* “gece geçirme; bir gün geçirme” (Lessing 1960: 964). Doerfer, Türkçe *qonuq* kelimesinin birçok dille birlikte Moġolcaya da getiġini ileri sürer (TMEN III: 1539).

qorqan (قرقان) “kale” [201c]: Mu. *qorġan* [302]; Müh. *qorġan* [217]; Şam. *qorġan* [153]; KMo. *qorġu*, MMo. *horgo* “kafes, kale, kabin vb.” (Lessing 1960: 965).

quduq (قدق) “kuyu” [201c]: Mu. *quduġ* [308]; Müh. *quduġ* [217]; KMo. *qudduġ* (oimaa 2006: 1079). MMo. *hudaġ* “kuyu” (Tsevel 1966: 723). Clauson, kelimenin Moġolcadaki erken Türkçe dnlemelerden olduġunu ileri sürer (1972: 598).

sauri (ساوري) “kervansaray; lokanta” [187c]: KMo. *saġuri(n)*, MMo. *suuri(n)* “oturulacak yer, oturak; kuruluŐ vb.” (Lessing 1960: 659).

tataul (تتاؤل) “nehir; ark” [201b]: Mu. *tatl* [343]; Müh. *tatl* [217]; Şam. *tatl* [146a]; Ter. *tataul* [65b]; KMo. *tataġal*, MMo. *tataal* “ark, su kanalı; sebze bahçesi” (Lessing 1960: 786).

tegür[ge] ([ګا] تګر) “kışla; karakol” [186c]: KMo. *tegrge*, “Şehir koruyucularının sur dışındaki yerleri, kışla; karakol” (Lessing 1960: 795).

trmen (تيرمان) “deġirmen” [201c]: Mu. *tegirmen* [344]; Müh. *degerme* [220]; KMo. *tegerm-e*, MMo. *teerem* “deġirmen” (Tsevel 1966: 582). Clauson, Eski Türkçeden itibaren Türkçede tanıklanan bu kelimenin Moġolcadaki durumu ile ilgili olarak herhangi bir bilgi vermez (1972: 486).

uçar (اوچار) “pazar yeri” [201c]: Şam. *uçar* [153b]. Saito, bu kelimenin Farsça olduġunu ileri sürer (2013: 316)

ulus (الوس) “lke” [201c]: KMo. *ulus*, MMo. *uls* “millet; ülke; devlet; imparatorluk; hanedan” (Lessing 1960: 873). Clauson, *ulus* kelimesinin Eski Türkçe döneminden itibaren Türkçede tanıklandığı bilgisini vermektedir (1972: 152). Doerfer, Clauson’un da işaret ettiġi Eski Türkçe *ulus* kelimesinin Moġolcaya *ulus* Şeklinde dnlendiġi yönünde görüş bildirmektedir (TMEN I: 54). Schönig de *ulus* kelimesinin Oġuzcada yaşayan Moġolca kelimelerden olduġunu bildirir (2000: 183).

yargu (يارغو) “mahkeme” [201c]: KMo. *carġu*, MMo. *zarga* “dava” (Lessing 1960: 1037). Clauson, Eski Türkçeden itibaren Türkçede tanıklanan *yargu* kelimesinin Moğolcaya ikinci dönemde ödünçlendiğini ileri sürer (1972: 903).

7.7.1. Yapı ve İnşaat Malzemeleri

bosaqa (بوساقه) “eşik” [186c]: Mu. *bosaqa* [143]; KMo. *bosuġa*, MMo. *bosgo* “eşik” (Lessing 1960: 122).

čačir (چاچير) “çadır” [202a]: Mu. *čačir* [129]; KMo. *čaçar*, MMo. *tsatsar* “büyük çadır, çadır” (Lessing 1960: 156). Clauson, Sanskritçeden Türkçeye geçen *çatır* “çadır” kelimesinin Moğolcadaki durumu ile ilgili herhangi bir bilgi vermez (1972: 403).

dêsün (ديسون) “ip” [202a]: Mu. *dēsün* [142]; Şam. *dēsün* [153b]; KMo. *degesü(n)*, MMo. *dees(en)* “ip; saç veya kıldan yapılan ip; 36 metrelik ölçü birimi” (Lessing 1960: 244).

eüden (ايودن) “çadır girişi; eşik; kapı” [202a]: Mu. *e’üden* [167]; Ter. *eüden* [71a]; KMo. *egüde(n)*, MMo. *üüd(en)* “kapı, büyük kapı; eşik, giriş, başlangıç” (Lessing 1960: 300).

ger dêre (كير ديرا) “dam üstü” [202a]: Mu. *ger dêre* [170]; Ter. *dêre* [71a]; KMo. *deger-e*, MMo. *deer* “üst, tepe, yüksek vb.” (Lessing 1966: 243). Moğolca *ger* “ev” ve *dêre* “üst” kelimelerinden oluşturulmuştur.

huni (هوني) “çadır direği” [202a]: KMo. *uni(n)*, MMo. *uni* “çadırın ortasındaki direkler” (Lessing 1960: 877).

hünesün (هناسون) “kül” [202a]: Mu. *hünesün* [191]; Müh. *hünesün* [220]; Şam. *hünesün* [146b]; KMo. *ünesü*, MMo. *üns(en)* “kül” (Tsevel 1966: 622).

küri (كري) “taş” [202a]: Mu. *güri* [229]; Müh. *güri* [216]; Şam. *güri* [147b]; KMo. *gürü* (Çoimaa 2006: 229). MMo. *gür* “taş” (Tsevel 1966: 166).

örgeyin bürkesün (اوکاین برکسون) “çadırın üst kısmındaki açıklık örtüsü” [202a]: KMo. *erüke*, *örke*, MMo. *örh(ön)* “çadırın üst kısmındaki açıklık; aile vb.” (Lessing 1960: 332). KMo. *bürıyesü(n)*, *bürıgesü(n)*, MMo. *bürees(en)* “örtü” (Lessing 1960: 149).

Moğolca *örge* “çadırın üst kısmındaki açıklık” ve *bürkesün* “örtü” kelimelerinden oluşturulmuştur.

örüke (اوركه) “çadırın üst kısmındaki halka” [186c]: Mu. örüke [278]; KMo. örüge(n), MMo. öröö “oda, çember vb.” (Lessing 1960: 643).

qadasun (قدسون) “kazık; çivi” [202a]: Mu. *qadasun* [392]; Müh. *qadasu* [225]; KMo. *qadağasu(n)* (Çoimaa 2006: 976). MMo. *hadaas(an)* “çivi; kazık” (Tsevel 1966: 640).

şira (شيرا) “balçık” [202a]: Mu. *şibar* [187]; Müh. *şibar* [217]; Şam. *şibar* [147a]; KMo. *sibar* (Çoimaa 2006: 1217). MMo. *şavar* “çamur, balçık; sıva” (Tsevel 1966: 857).

siskei (سسكاي) “keçe; çadır keçesi” [202a]: Mu. *sisegei* [323]; Şam. *sisege* [153b]; KMo. *isegei*, MMo. *esgiy* “keçe” (Lessing 1960: 416).

tanglasun (تتغلاسون) “kerpiç; tuğla” [202a]: Şam. *tanglasun* [147a]. Saito, kelimenin Moğolların Gizli Tarihi’nde *danglasun* şeklinde geçtiğini bildirir (2013: 312).

terme (تيرمه) “çadır” [202a]: Şam. *terme* [153b]; KMo. *term-e*, MMo. *terme(n)* “ince yün tekstil ürünü; çadırın ahşap ızgarası” (Lessing 1960: 806).

7.8. HASTALIK, ENGEL ve KUSUR ADLARI

Konar-göçer hayat yaşayan insanların çok sayıda güçlkle mücadele etmek zorunda oldukları bilinmektedir. Bu güçlüklerden birisi de hastalıklardır. Moğolların hastalık, ağrı anlamında kullandıkları kelime *ebeçin*’dir. Hasta, ağrılı kişi için ise *ebedçitei* kelimesini kullandıklarını görüyoruz.

King Sözlüğü’nde Moğolca olarak verilen hastalık adları şunlardır: *alaq* “cüz zam, cüz zamlı”, *dâritu* “eyer yarası”, *dulankir* “uyuz”, *güjün* “çıban”, *qabutqu* “ur; şişkinlik”, *qaniadu* “öksürük”. Bu hastalık adlarından *alaq* “cüz zam, cüz zamlı” ve *güjün* “çıban” Modern Moğolcada tanıklanamamış; ancak her ikisi de Moğolistan yerel ağızlarında tanıklanmıştır.

Hastalıklar dışında, engel ve kusur olarak değerlendirebileceğimiz adlar ise şunlardır: *balai* “saf, akılsız”, *böketü* “kambur”, *dülei* “sağır”, *qilhar* “şaşı”, *soqar* “kör”, *taragai*

“kel”, *toqolan* “topal, aksak”, *yadauluqsan* “güçsüz”, *yaratu* “yaralı”. Bu adların tamamı Modern Moğolcada tanıklanmaktadır.

7.8.1. Hastalık Adları

alaq (الاق) “cüz zam, cüz zamlı” [204a]: Modern Moğolcada tanıklayamadığımız bu kelime, Moğolistan ağızlarında *alagân* şeklinde “benekli, cüz zamlı” anlamıyla yaşamaktadır (LS I: 42).

dâritu (دارتو) “eyer yarası” [204a]: KMo. *dağaritaqu*, MMo. *dayrtah* “eyer yarasına sahip olmak” (Lessing 1960: 218).

ebeçin (ابجين) “ağrı; hastalık” [204a]: Mu. *ebeçin* [120]; Müh. *ebçibe* [195]; Ter. *ebçin* [69b]; KMo. *ebedçin*, MMo. *övçin* “ağrı, hastalık, kriz vb.” (Lessing 1960: 286).

ebedçitei (ابدچتي) “ağrılı; hasta” [204a]: Mu. *ebeçitü* [149]; Ter. *ebeçitü* [69b]; KMo. *ebedçitei*, MMo. *övçtey* “hasta, sağlıksız, ağrılı vb.” (Lessing 1960: 286). Bkz. *ebeçin*.

güjün (كوجون) “çıban” [204a]: Modern Moğolcada tanıklayamadığımız bu kelime, Moğolistan yerel ağızlarında *güzee* şeklinde ve “yara, yara izi” anlamlarıyla yaşamaktadır (LS II: 334).

qabutqu (قابتقو) “ur; şişkinlik” [204a]: Mu. *qabutba* [285]; KMo. *qabudur*, MMo. *havdar* “şişkinlik, tümör” (Lessing 1960: 900)

qalauçağu (قلاوچغو) “ateşlenme” [204a]: Mu. *qala’uçaqu* [288]; Ter. *qaluçaqu* [69b]; KMo. *qalağuça*, MMo. *haluutsah* “ısınmak, ateşlenmek” (Lessing 1960: 916). Moğolcada ateşli hastalık için ayrıca *haluun övçin* “ateşli hastalık” tamlaması da kullanılır.

qaniadu (قان يادو) “öksürük” [204a]: Müh. *qaniyaba* [197]; Ter. *qaniyaqu* [69b]; KMo. *qaniyadu(n)*, *hanyad* “öksürük, grip” (Lessing 1960: 930).

7.8.2. Engel ve Kusur Adları

balai (بالاي) “saf, akılsız” [204a]: Ter. *balay* [152a]; KMo. *balai*, MMo. *balay* “cahil; aptal vb.” (Lessing 1960: 78).

böketü (بكتو) “kambur” [204a]: Mu. *böketü* [123]; KMo. *bögtür*, MMo. *bögtör* “destek; kambur” (Lessing 1960: 126). Bu kelimenin, Türkçe eşanlamlısı olan *bükri* kelimesiyle ilgili ayrıca düşünülmelidir.

dulankir (دولنكير) “uyuz” [204a]: Mu. *dulanqir* [144]; Müh. *dulangir* [226].

dülei (دولاي) “sağır” [204a]: Mu. *dülei* [147]; Müh. *düle[y]* [226]; Şam. *düley* [152a]; Ter. *düley* [65a]; KMo. *dülei* (Çoimaa 2006: 302). MMo. *düliy* “sağır” (Tsevel 1966: 216).

qilhar (قلحر) “şaşı” [204a]: KMo. *kilağar*, MMo. *hyalgar* “şaşı vb.” (Lessing 1960: 465). Yazarlar, kelimeyi (قلجر) şeklinde aktarıp, *qiljir* olarak okumuşlardır (Golden vd. 2000: 275). Kelime, çok açık olmasa da, bizce yazmada (قلحر) şeklinde yazılıdır. Moğolca olarak verilen bu kelimeye Türkçe *qıngır* kelimesinin verilmiş olması dikkat çekicidir.

soqar (سوقر) “kör” [204a]: Mu. *soqar* [281]; Müh. *soğur* [226]; Şam. *soqar* [152a]; Ter. *soqar* [65a]; KMo. *soqur* (Çoimaa 2006: 658). MMo. *sohur* “kör” (Lessing 1960: 730). Schönig, birçok Türk lehçesine geçen bu Moğolca kelimenin Oğuzcada da tanıklandığını bildirir (2000: 169).

taragai (طرغاي) “kel” [204a]: Mu. *taragai* [341]; Müh. *tarğa[y]* [226]; KMo. *taraqai* (Çoimaa 2006: 818). MMo. *tarhay* “dağılmış, saçılmış, seyrek olan; kel” (Tsevel 1966: 523).

toqolan (طوقولان) “topal, aksak” [204a]: Mu. *doqulan* [143]; Müh. *doqulan* [226]; Şam. *doğulan* [151a]; Ter. *doğalang* [65a]; KMo. *doğulang*, MMo. *dogolon(g)* “topal, aksak” (Lessing 1960: 257). Doerfer, kelimenin Moğolcadan Türkçeye ödünçlendiğini bildirir (TMEN I: 205).

yadauluqsan (يداولقسان) “güçsüz” [204a]: Mu. *yadaqsan* [386]; KMo. *jadağulig*, MMo. *yaduulag* “fakir” (Lessing 1960: 422).

yaratu (يرتو) “yaralı” [204a]: Mu. *yaratu* [387]; KMo. *jar-a*, MMo. *yar* “yara vb.” (Lessing 1960: 428).

7.9. Sosyal Hayatla İlgili Diğer Adlar

andağar (اندغر) “ant, yemin” [205c]: Mu. andağār [102]; KMo. *andağar*, MMo. *andagay* “ant, yemin, söz vb.” (Lessing 1960: 42). Doerfer, Türkçe *and* kelimesinin Moğolcaya *anda* şeklinde ödnüçlendiğini bildirir ve *andagar* kelimesini de *and* kelimesiyle ilişkilendirir (TMEN II: 561).

oljam (ولجم) “hediye” [205a]: Mu. *olja* [264]; KMo. *olja*, MMo. *olz* “ganimet, kazanç vb” (Lessing 1960: 610). Doerfer’e göre bu kelime Moğolcadan Türkçeye geçmiştir (TMEN I: 27). Schönig, birçok Türk lehçesiyle birlikte Oğuzcada da tanıklanan bu kelimenin, Anadolu ağızlarında da yaşadığını bildirmektedir (2000: 142).

qudal (قدل) “yalan” [205c]: Mu. *qudal* [307]; Müh. *qudal* [210]; Ter. *qudal* [74a]; KMo. *qudal*, MMo. *hudal* “yalan, yanlış” (Tsevel 1966: 723; Lessing 1960: 979).

saugāt (سوغات) “armağan” [205a]: Mu. *saugāt* [319]; Müh. *savğat* [230]; Ter. *savqat* [65b]; KMo. *sauğ-a*, *sauq-a* “armağan” (Lessing 1960: 677). Doerfer’e göre bu kelime Moğolcadan Türkçeye geçmiştir (TMEN I: 222). Schönig, Moğolcadan Oğuzcaya geçen bu kelimenin Anadolu ağızlarında da yaşadığını bildirmektedir (2000: 163).

üile (اويلا) “iş” [205d]: Mu. *üile* [96]; Müh. *üyle* [210]; Şam. *üyle* [157a]; Ter. *üyle* [73b]; KMo. *üile*, MMo. *üyl* “iş” (Tsevel 1966: 617).

üne (اونه) “paha, fiyat” [205c]: Mu. *üne* [135]; Müh. *ünin* [228]; KMo. *ün-e* (Çoimaa 2006: 954). MMo. *üne* “paha, fiyat, değer” (Tsevel 1966: 622).

8. DİLSEL MALZEME

8.1. Zamir-Zarf-Edat

ali (الي) “hangisi” [205d]: Müh. *ali* [206].

ba (با) “biz” [205d]: Müh. *ba* [203]; KMo. *ba*, MMo. *ba* “biz, birinci çoğul kişi zamiri” (Lessing 1960: 64).

bi (بي) “ben” [205d]: Mu. *bi* [97]; Müh. *bi* [202]; Şam. *bi* [155a]; Ter. *bi* [71b]; KMo. *bi*, MMo. *bi* “ben, birinci tekil kişi zamiri” (Lessing 1960: 101).

bi (بي) “-dIr” [205d]: Müh. *bi* [216]; Basit ana yardımcı fiil.

bida (بدا) “biz” [205d]: Mu. *bida* [118]; Müh. *bida* [202]; Şam. *bida* [155b]; KMo. *bida*, *bide(n)*, MMo. *bid* “biz, birinci çoğul kişi zamiri” (Lessing 1960: 102).

bolai (بولي) “-dIr” [205d]: KMo. *bolai* “yardımcı fiil” (Lessing 1960: 115). Basit ana şyardımcı fiil (Poppe 2016: 199)

çi (جي) “sen” [205d]: Mu. *çi* [125]; Müh. *çi* [206]; Şam. *çi* [157b]; Ter. *çi* [71b]; KMo. *çi*, MMo. *çi* “sen, birinci tekil kişi zamiri” (Lessing 1960: 174).

ede (ادا) “bunlar” [205d]: Ter. *ede* [71b]; KMo. *ede(n)*, MMo. *ed* “bunlar; onlar” (Lessing 1960: 293).

eyin (اين) “öyle” [205d]: Mu. *eyin* [168]; KMo. *ein*, MMo. *eyn* “şöyle vb.” (Lessing 1960: 304)

kedün (كدون) “kaç; ne kadar” [205d]: Mu. *kedün* [252]; Müh. *kedün* [207]; Ter. *kedün* [71b]; KMo. *kedü(n)*; MMo. *hed(en)* “kaç; ne kadar; kaç para vb.” (Lessing 1960: 441). Yazarlar, açıkça (كدون) şeklinde yazan kelimeyi *kedüi* olarak okumuşlardır (Golden vd. 2000: 314).

keli (كلي) “ne zaman” [205d]: Mu. *kejiye* [312]; Müh. *kili* [207]; Ter. *kili* [71b]. Poppe, *keli* kelimesi için “(klasik öncesi) ne zaman” açıklamasını yapar (1992: 64).

ken (كان) “kim” [205d]: Mu. *ken* [216]; Müh. *ken* [207]; Şam. *ken* [161b]; Ter. *ken* [71b]; KMo. *ken*, MMo. *hen* “kim, hangisi” (Lessing 1960: 453).

qâna (قانا) “neresi” [205d]: Müh. *qâna* [206]; Şam. *qana* [156b]; KMo. *qan-a*, MMo. *haana* “nereye, nerede” (Lessing 1960: 927).

ta (تا) “siz” [205d]: Mu. *ta* [112]; Müh. *ta* [203]; Ter. *ta* [71b]; KMo. *ta*, MMo. *ta* “siz, ikinci çoğul kişi zamiri” (Lessing 1960: 760).

tede (تدا) “onlar” [205d]: Mu. *tede* [105]; Müh. *tede* [203]; Ter. *tede* [71b]; KMo. *tede(n)*, MMo. *ted* “onlar; şunlar” (Lessing 1960: 791).

tein (تين) “böyle” [205d]: Mu. *teyin* [168]; Şam. *tein* [156b]; KMo. *tein*, MMo. *tyin* “böyle, bu nedenle vb.” (Lessing 1960: 796).

tere (ترا) “şu; o” [205d]: Mu. *tere* [95]; Müh. *tere* [207]; Şam. *tere* [156a]; Ter. *tere* [71b]; KMo. *tere*, MMo. *ter* “şu; o” (Lessing 1960: 804).

yamar (يامر) “nasıl, ne çeşit” [205d]: Mu. *yamar* [387]; Müh. *yamar* [207]; KMo. *yamar* “ne, ne çeşit, ne tür” (Lessing 1960: 426).

yan (يان) “ne” [205d]: Mu. *yan* [387]; Müh. *yan* [207]; Şam. *yan* [157b]; Ter. *yan* [75a]; KMo. *yağun*, MMo. *yu(n)* “ne, ne çeşit” (Tsevel 1966: 896).

Yer-Yön Zarfları

baranqar (بران قار) “sağ; batı” [205]: KMo. *barağun gar*, MMo. *baruun gar* “sağ, batı, kuzeybatı, güneybatı” (Lessing 1960: 84).

bişi (بشي) “başkası, diğeri” [206]: Mu. *bişi* [114]; Müh. *busi* [229]; Şam. *büşe* [157a]; KMo. *busu*, MMo. *bus* “başkası, diğeri vb.” (Lessing 1960: 140).

çirai (جراي) “yüz, beniz” [205c]: Mu. *çirai* [135]; KMo. *çirai*, MMo. *tsaray* “yüz; çehre, beniz; görünüş” (Lessing 1960: 191).

çişe (حشه) “sen (seslenme)” [206]: Kelimeyi tanımlayamadık.

dêre (ديرا) “yukarı, üst” [205d]: Mu. *dêre* [142]; Müh. *dêre* [207]; Ter. *dêre* [71a]; KMo. *deger-e*, MMo. *deer* “üst, yukarı; yukarda vb.” (Lessing 1960: 243).

esergü (اسرگو) “karşı” [205d]: Mu. *esergü* [246]; Müh. *esergü* [207]; KMo. *esergü*, MMo. *esreg* “karşı, zıt vb.” (Lessing 1960: 333).

jeiün gar (جاون غار) “sol; doğu” [205]: KMo. *jegün gar*, MMo. *züün gar* “sol, doğu” (Lessing 1960: 1044).

maşi (ماشى) “çok, çok fazla” [188c]: KMo. *masi*, MMo. *maş* “çok, çok fazla” (Lessing 1960: 530).

nasuda (ناسودا) “daima” [188c]: Kelime Moğolca *nas* “ömür, yaş, zaman, çağ” kelimesiyle ilgili olmalıdır. Bu kelimenin Arapça karşılığında “konuşmacının söylediğine göre” notu vardır.

nere (نيرا) “ad, isim” [205c]: Mu. *nere* [242]; Müh. *neren* [228]; Ter. *nere* [75a]; KMo. *ner-e* (Çoimaa 2006: 541). MMo. *ner* “ad, isim” (Tsevel 1966: 398; Lessing 1960: 575).

qijâr (قجار) “kenar” [205c]: Mu. *qijâr[r]* [111]; KMo. *kiçağar*, MMo. *hyazgaar* “kenar, taraf, son, sınır vb.” (Lessing 1960: 474).

qoina (قوينا) “sonra; arkasında” [205d]: Mu. *qoina* [103]; Müh. *qoyna* [211]; *qoin-a*, MMo. *hoyno* “sonra; arka; kuzey, daha sonra vb” (Lessing 1960: 954).

terig(ü)de (ترکدا) “öncelikle” [206]: KMo. *terigüten*, MMo. *terguuten* “öncelikle, başlangıçta vb.” (Lessing 1960: 805).

toțar (توطار) “iç” [206]: Mu. *dotar* [97]; KMo. *dotur*, MMo. *dotor* “iç, içerisi vb.” (Lessing 1960: 265).

toțuna (ططنا) “iç” [206]: Mu. *dotura* [119]; Ter. *dotura* [71b]; KMo. *dotur-a*, MMo. *dotor* “birlikte, o halde vb.” (Lessing 1960: 265).

tulada (تولاده) “için” [206]: Mu. *tulada* [97]; KMo. *tulada*, MMo. *tuld* “için, bu nedenle vb.” (Lessing 1960: 840).

ügei (وکی) “-sXz; hayır, yok” [206]: Mu. *ügei* [101]; Müh. *ügey* [207]; Şam. *ügey* [157a]; Ter. *ügey* [71b]; KMo. *ügei*, MMo. *uguy* “hayır, yok, değil” (Tsevel 1966: 613).

üjür (أجر) “uç” [187c]: Mu. *üjür* [259]; KMo. *üjügür*, MMo. *üzüür* “uç, uç nokta, son vb.” (Lessing 1960: 1017).

yân (يان) “yan” [192c; 205c]: Kelime Türkçedir. Clauson, Türkçe yan kelimesinin Moğolcadaki durumu ile ilgili olarak herhangi bir bilgi vermez (1972: 940).

8.2. Sayılar

dala[n] ([ن] دلا) “yetmiş” [201b]: Mu. *dalan* [138]; Müh. *dalan* [228]; Şam. *dalan* [141b]; Ter. *dalan* [70b]; KMo. *dala(n)*, MMo. *dal(an)* “yetmiş” (Tsevel 1966: 181).

dolân (دولان) “yedi” [201b]: Mu. *dolân* [142]; Müh. *dolân* [227]; Şam. *dolân* [140b]; Ter. *dolân* [70a]; KMo. *doluğ-a* (Çoimaa 2006: 275). MMo. *doloo(n)* “yedi” (Tsevel 1966: 198).

döçin (دوچين) “kırk” [201b]: Mu. *döçin* [143]; Müh. *döçin* [227]; Şam. *döçin* [141b]; Ter. *döçin* [70b]; KMo. *döçi(n)*, MMo. *döç(in)* “kırk” (Tsevel 1966: 207).

dörben (دربان) “dört” [201a]: Mu. *dörben* [143]; Müh. *dörben* [227]; Şam. *dörben* [140b]; Ter. *dörben* [70a]; KMo. *dörbe(n)* (Çoimaa 2006: 228). MMo. *döröv, dövön* “dört” (Tsevel 1966: 206).

harban (هربان) “on” [201b]: Mu. *harban* [181]; Müh. *harban* [227]; Şam. *harban* [141a]; Ter. *harban* [70a]; KMo. *arban(n)*, MMo. *arav* “on” (Tsevel 1966: 47).

harban tümen (هربان تومان) “yüz bin” [201b]: Moğolca *harban* “on” ve *tümen* “on bin” kelimelerinden oluşturulmuştur. On tane on bin anlamındadır. Clauson, Toharcadan Türkçeye geçtiğini düşündüğü *tümen* kelimesinin Moğolcaya da *tüme(n)* şeklinde erken dönemde ödünçlendiğini ileri sürer (1972: 507). Bk. *harban*.

jawun (جاوون) “yüz” [201b]: Mu. *ja’ün* [203]; Müh. *ca’ün* [228]; Şam. *ca’ün* [142a]; Ter. *ca’ün* [70b]; KMo. *jağu(n)*, MMo. *zuu(n)* “yüz” (Tsevel 1966: 266).

jiran (چران) “altmış” [201b]: Mu. *jiran* [206]; Müh. *ciran* [228]; Şam. *ciran* [141b]; Ter. *ciran* [70b]; KMo. *jira(n)*, MMo. *car* “altmış” (Tsevel 1966: 247).

jur’uan (جرعوان) “altı” [201a]: Mu. *jirğu’ân* [181]; Müh. *curgân* [227]; Şam. *curgân* [140b]; Ter. *curgân* [70a]; KMo. *jirğuğan* (Çoimaa 2006: 350). MMo. *zurgaa(n)* “altı” (Tsevel 1966: 265).

minqan (منقار) “bin” [201b]: Mu. *minqan* [236]; Müh. *mingan* [228]; Şam. *minqan* [142b]; Ter. *minqan* [70b]; KMo. *mingg-a(n)*, MMo. *myanga* “bin” (Lessing 1960: 539). Clauson, Türkçe *bin* kelimesinin Moğolcaya *mingan* şeklinde erken dönemde ödünçlendiğini ileri sürer (1972: 346).

naiman (نايمان) “sekiz” [201b]: Mu. *naiman* [181]; Müh. *nayman* [227]; Şam. *nayman* [140b]; Ter. *nayman* [70a]; KMo. *naima(n)*, MMo. *naim(an)* “sekiz” (Lessing 1960: 559).

nayan (نايان) “seksen” [201b]: Mu. *nayan* [246]; Müh. *nayan* [228]; Şam. *nayan* [141b]; Ter. *nayan* [70b]; KMo. *naya(n)*, MMo. *nay(an)* “seksen” (Tsevel 1966: 372).

niken (نگن) “bir” [201a]: Mu. *niken* [106]; Müh. *niken* [227]; Şam. *niken* [140b]; Ter. *niken* [70a]; KMo. *nige* (Çoimaa 2006: 538). MMo. *neg(en)* “bir; tek; aynı vb.” (Tsevel 1966: 396).

qorin (قورين) “yirmi” [201b]: Mu. *qorin* [303]; Müh. *qorin* [228]; Şam. *qorin* [141b]; Ter. *qorin* [70a]; KMo. *qori(n)*, MMo. *hori(n)* “yirmi” (Tsevel 1966: 698).

qoyar (قوير) “iki” [201a]: Mu. *qoyar* [303]; Müh. *qoyar* [227]; Şam. *qoyar* [140b]; Ter. *qoyar* [70a]; KMo. *qoyar* (Çoimaa 2006: 1030). MMo. *hoyor* “iki” (Tsevel 1966: 682).

quçin (قوجين) “otuz” [201b]: Mu. *quçin* [207]; Müh. *quçin* [228]; Şam. *quçin* [141b]; Ter. *quçin* [70a]; KMo. *ğuçi(n)*; MMo. *ğuç(in)* “otuz” (Lessing 1960: 364).

qurban (قربان) “üç” [201a]: Mu. *qurban* [116]; Müh. *qu[r]ban* [227]; Şam. *qurban* [140b]; Ter. *qurban* [70a]; KMo. *ğurba(n)* (Çoimaa 2006: 219). MMo. *gurav*, *gurban* “üç” (Tsevel 1966: 159).

tabin (تابين) “elli” [201b]: Mu. *tabin* [338]; Müh. *tabin* [228]; Şam. *tabin* [141b]; Ter. *tabin* [70b]; KMo. *tabi(n)*, MMo. *tavi(n)* “elli” (Tsevel 1966: 513).

tabun (طابون) “beş” [201a]: Mu. *tabun* [303]; Müh. *tabun* [227]; Şam. *tabun* [140b]; Ter. *tabun* [70a]; KMo. *tabu(n)* (Çoimaa 2006: 801). MMo. *tav(an)* “beş” (Tsevel 1966: 510).

yiren (بيران) “doksan” [201b]: Mu. *yiren* [390]; Müh. *yiren* [228]; Şam. *yiren* [142a]; Ter. *yiren* [70b]; KMo. *yere(n)*, MMo. *yer(en)* “doksan” (Tsevel 1966: 233).

yisun (بيسون) “dokuz” [201b]: Mu. *yisün* [303]; Müh. *yesün* [227]; Şam. *yisün* [141a]; Ter. *yisün* [70a]; KMo. *yisü(n)* (Çoimaa 2006: 325). MMo. *yös(ön)* “dokuz” (Tsevel 1966: 324).

Üleştirme Sayıları, Sıra Sayıları ve Ölçüler

nike’er (نيكا ار) “birinci” [201b]: KMo. *nigedüger*, MMo. *negdügeer* “birinci; en iyi ya da birinci” (Lessing 1960: 582).

godâr (قودار) “ikinci” [201b]: KMo. *qoyaduğar*, MMo. *hoyrdugaar* “ikinci; iki numaralı” (Lessing 1960: 955).

nikenče (نكانه) “birer, bir bir” [201b]: KMo. *nigeçe*, MMo. *negts* “birim” (Lessing 1960: 581).

harbanča (هربانجه) “onar, on on” [201b]: KMo. *arbanta*, MMo. *arvantaa* “on kez” (Lessing 1960: 500).

niken altan (نکن التن) “bir altın; para birimi” [201b]: Mu. *niken altan* [251]; Şam. *altat* [142b]. Bk. *niken, altan*.

niken qari (نکن قري) “bir arşın” [201b]: Şam. *niken qari* [142b]. Moğolca *niken* “bir” ve Türkçe *qari* “arşın” kelimelerinden oluşturulmuştur. Doerfer, *qari* kelimesi ile ilgili detaylı bilgi vermiş ve bu kelimenin Türkçeden Farsçaya da geçtiğini bildirmiştir (TMEN III: 1477).

niken alda (نکن الدا) “bir kulaç” [201b]: Şam. *niken alda* [142b]. Moğolca *niken* “bir” ve *alda* “kulaç” kelimelerinden oluşturulmuştur. KMo. *alda*, MMo. *ald* “kulaç, uzunluk ölçüsü; 1.6 metra uzunluğundaki ölçü” (Lessing 1960: 29).

niken batman (نکن بتمن) “bir batman” [201b]: Mu. *niken batman* [251]; Şam. *niken batman* [143a]. Moğolca *niken* “bir” ve Türkçe *batman* “batman” kelimelerinden oluşturulmuştur. Clauson, Eski Türkçeden itibaren Türkçede tanıklanan *batman* kelimesinin Moğolcada da görüldüğü bilgisini verir (1962: 240; 1972: 305).

niken tağar (نکن تغار) “bir tağar” [201b]: Moğolca *niken* “bir” ve Türkçe *tağar* “ölçü birimi; kap” kelimelerinden oluşturulmuştur. Doerfer, *tağar* kelimesinin Türkçeden birçok dile ve Moğolcaya ödünçlendiğini bildirir (TMEN II: 905).

niken aça (نکن اجا) “bir yük” [201b]: Moğolca *niken* “bir” ve *aça* “yük” kelimelerinden oluşturulmuştur. KMo. *açiy-a(n)*, MMo. *açaa(n)* “yük; kervan; kargo” (Çoimaa 2006: 64).

nikene (نکنا) “bir kez” [205c]: Mu. *nikene* [253]; KMo. *nigente, nigentei*, MMo. *negent* “bir kez, tek sefer vb.” (Lessing 1960: 582).

8.3. Sıfatlar

Sözlükteki Moğolca sıfatları insan ve hayvanları niteleyen sıfatlar ve diğer niteleme sıfatları olarak iki başlık altında değerlendirmeyi uygun gördük.

İnsan ve hayvanları niteleyen sıfatlar şunlardır: *aburi mau* “kötü huylu”, *aburi sayitu* “iyi huylu”, *alağdağu* “ölü; ölmüş”, *alğur* “yavaş, sakin, aheste”, *amidu* “canlı, diri”, *angulan* “rahat, sakin”, *baiqsan* “durmuş; duran”, *bayan* “zengin”, *bôl* “kul, köle”, *burûl saqaltu* “gri sakallı”, *çalitu* “çabuk, hızlı”, *çaqıqai* “muhibir; müfteri”, *çatqulan*

“tok”, *çiğal* “yoksul”, *çoqtu* “büyük gözlü”, *dêdü* “üstün, yüce”, *ebügen* “yaşlı adam”, *ejen* “sahip, iye”, *eleür* “ayık”, *emegen* “yaşlı kadın”, *hečejem* “yorgun”, *hiçüri* “utangaç, çekingen”, *horğodasun* “kaçak, firari”, *hökin* “kız, bakire”, *jalawu* “genç”, *jürken ügei* “korkak”, *jürketü* “cesur”, *kelene uran* “güzel konuşan”, *kezik* “sürgün; mülteci”, *küçü ügei* “güçsüz”, *küçütü* “güçlü”, *küser eme* “kısır kadın”, *mawu* “kötü”, *moqadaq* “donuk; aptal”, *moritai* “atlı”, *nâdançi* “oyuncu; soytarı”, *ničkün* “çıplak; yalın”, *ničkün köl* “yalın ayak”, *nomoğan* “oturaklı, sakin”, *öleskülen* “aç”, *qalja* “şakacı”, *qani* “aptal, budala”, *qataun* “zor; cimri”, *qona çaçi* “konuk, misafir”, *qualuq* “güzel”, *qutuqtu* “kutlu”, *quyali* “seks düşkün; şehvetli”, *şain* “iyi; güzel”, *saqal ügei* “sakalsız”, *saqaltu* “sakallı”, *şibekçin* “cariye; köle kız”, *sirilçi* “fahişe”, *şirün* “kaba”, *soban* “erkek”, *soqtangi* “sarhoş”, *şum* “talihsiz; sefil”, *tarğun* “semiz”, *turuğan* “zayıf, ince”, *udân* “tembel”, *uqâtu* “zeki”, *ükükxen* “ölmüş, ölü”, *yabuğân* “yaya”.

Bu *çalitu* “çabuk, hızlı”, *çaqıqai* “muhibir; müfteri”, *çiğal* “yoksul”, *qona çaçi* “konuk, misafir”, *sirilçi* “fahişe”, *şum* “talihsiz; sefil” sıfatları dışındakilerinin tamamının Modern Moğolcada yaşadığını görmekteyiz.

Diğer niteleme sıfatları: *amtatai* “lezzetli; tatlı”, *angida* “ayrı”, *ariğu* “saf, temiz”, *ariyun* “temiz, arı”, *au* “geniş”, *batu* “sağlam; sert”, *berke* “zor; pahalı”, *bidün* “yoğun”, *boqani II* “kısa”, *bulangir* “bulanık”, *bügde* “hepsi, tamamı”, *bütün* “bütün, tam”, *ebderkei* “harap; yok edilmiş”, *emüsçem* “kullanılmış; eskimiş”, *entü* “enli”, *erteki* “eski; önceki”, *gegên* saf, temiz”, *ildam* “sağlam, güçlü”, *irte* “keskin”, *jöen* “soğuk”, *jölen* “yumuşak”, *köngen* “hafif”, *kötek* “boş”, *küiten* “soğuk”, *kündü* “ağır”, *murû* “eğri”, *narin* “ince; dar”, *nimgen* “ince”, *norama* “yıkanmış”, *oira* “yakın”, *olan* “çok”, *öljêtü* “bayındır”, *qalaun* “sıcak”, *qalawun* “sıcak”, *qaqarqai* “kırık”, *qaqça* “yalnız”, *qasûn* “acı; ekşi”, *qauçin* “eski”, *qilbar* “ucuz”, *qoimur* “ön”, *qola* “uzak”, *qôsun* “kuru”, *qurça* “keskin”, *şini* “yeni”, *tabusutu* “tuzlu”, *taşuraqai* “kopuk; yırtık”, *tataqsan* “bükülmüş; çekilmiş”, *tübşin* “düz, doğru”, *uridaççi* “önceki”, *urtu* “uzun”, *urusğu-tu* “akıcı”, *üçken* “az”, *üçügüken* “küçük”, *üjür* “uç”, *yeke* “büyük; ulu; yüce”. Bu sıfatlardan *emüsçem* “kullanılmış; eskimiş” dışındakilerin tamamının Modern Moğolcada yaşadığı görülmektedir.

İnsan ve Hayvanları Niteleyen Sıfatlar

aburi mau (ابري ماو) “kötü huylu” [203a]: KMo. *aburi maġu*, MMo. *abir muu* “kötü huylu” (Lessing 1960: 7). Moğolca *aburi* “huy, karakter, yapı” ve *mau* “kötü” kelimelerinden oluşturulmuştur. Zt. *aburi sayitu*.

aburi sayitu (ابري سايتو) “iyi huylu” [203c]: Moğolca *aburi* “huy, karakter, yapı” ve *sayitu* “iyi” kelimelerinden oluşturulmuştur. Zt. *aburi mawu*.

alağdaġu (الاغداغو) “ölü; ölmüş” [203c]: Mu. *alaqsan* [97]. Moğolca *ala-* “öldürmek, katletmek” fiili ile ilgilidir. Zt. *amidu*.

alġur (الغر) “yavaş, sakin, aheste” [205d]: Mu. *alġur* [98]; KMo. *alġur*, *alagur*, MMo. *alguur* “yavaş, sakin, nazik vb” (Lessing 1960: 31). Zt. *çalitu*.

amidu (اميدو) “canlı, diri” [202c]: Mu. *amidu* [100]; Müh. *amidu* [209]; Ter. *amitu* [63b]; KMo. *amidu* (Çoimaa 2006: 38). MMo. *amid* “diri, canlı” (Tsevel 1966: 42). Zt. *alağdaġu*, *ükükksen*.

anġulan (انغلان) “rahat, sakin” [192c]: KMo. *amuġulang*, MMo. *amgalan(g)* “barış, huzur, rahat, sakin vb.” (Lessing 1960: 40). Zt. *heçejem*.

baiqsan (بايقسان) “durmuş; duran” [203a]: Mu. *baiqsan* [211]. Moğolca *bai-* “durmak, beklemek, bir yerde olmak” fiiline –ġsAn ekinin getirilmiş şeklidir. Poppe, tamamlanmış ad-eylemi olarak nitelendirdiği bu ekin görevini geçmişte tamamlanmış bir hareketi ifade etmek olarak açıklar (2016: 129).

bayan (بايان) “zengin” [203b]: Mu. *bayan* [114]; Müh. *bayan* [211]; KMo. *bayan*, MMo. *bayan* “zengin, varlıklı” (Tsevel 1966: 81). Clauson, Türkçede *bay* “zengin, zengin adam” kelimesinin Eski Türkçeden itibaren tanıklandığını bildirir (1972: 384). Doerfer, Türkçe *bay* kelimesinin Moğolcaya *bayan* şeklinde ödünçlendiğini; Moğolcadan da Türkçeye *bayan* şeklinde geri ödünçlendiğini ileri sürer (TMEN II 714). Zt. *çiġal*.

bôl (بول) “kul, köle” [203b]: Mu. *bôl* [109]; Müh. *bo’âl* [208]; Ter. *bôl* [75b]; KMo. *boġul*, MMo. *bool* “köle, kölelik vb.” (Lessing 1960: 112). Zt. *ejen*.

burûl saqaltu (برول سقالتو) “gri sakallı” [203c]: Moğolca *burûl* “gri, boz” ve *saqaltu* “sakallı” kelimelerinden oluşturulmuştur. Bk. *burûl*, *saqaltu*.

čalitu (چالیتو) “çabuk, hızlı” [203b]: Yazarlar bu kelimenin Türkmençe *çalt* “çabuk, hızlı” kelimesi ile ilgili olabileceğini düşünmüşlerdir (Golden vd. 2000: 266). Zt. *algur*.

čaıqai (چاقی) “muhibir; müfteri” [203c]:

čatqulan (چات قولان) “tok” [203a]: Mu. *čatqulan* [131]; Müh. *čat[q]ulan* [210]; KMo. *čadqulang*, MMo. *čatgalan* “tok” (Tsevel 1966: 785). Zt. *öleskülen*.

čiıal (چیقال) “yoksul” [203b]: Kelimeyi tanımlayamadık. Zıt. *bayan*.

čoqtu (چقتو) “büyük gözlü” [202c]: KMo. *čoqtu*, *čağtai*, MMo. *tsogtoy* “ateş; görkem, gösteriş vb” (Lessing 1960: 195).

dêdü (دادو) “üstün, yüce” [192c]: Mu. *dêdü* [141]; KMo. *degedü*, MMo. *deed* “üstün, yüce vb.” (Lessing 1960: 242).

ebügen (ابوكان) “yaşlı adam” [203a]: Şam. *ebüge* [152a]; KMo. *ebügen*, MMo. *övgön* “yaşlı adam” (Lessing 1960: 290). Zt. *jalawu*.

ejen (ایجان) “sahip, iye” [203c]: Mu. *ejen* [233]; KMo. *ezen*, MMo. *ezen* “efendi, sahip” (Lessing 1960: 336). Clauson, Türkçe *idi* “iye, sahip, efendi” kelimesinin Moğolca eş anlamlısı olan *ece(n)* kelimesinin Türkçe ödünclemelerden olabileceğini ileri sürer (1972: 41). Zt. *bôl*.

eleür (الاور) “ayık” [203a]: Mu. *ele’ür* [152]; Müh. *elür* [210]; Ter. *eleür* [69b]; KMo. *eregül*, MMo. *erüül* “sağlık; ayık olma; ses; uyanıklık; bekaret vb.” (Lessing 1960: 321). Zt. *soqtangi*.

emegen (ایمهكان) “yaşlı kadın” [203b]: Müh. *emegen* [210]; KMo. *emegen*, MMo. *emgen* “yaşlı kadın; büyükanne” (Tsevel 1966: 876). Zt. *hökin*. Bk. *eme*.

hečejem (هچجم) “yorgun” [202c]: Mu. *hečebe* [182]; Ter. *hečebe* [72a]; KMo. *ejenkei*, MMo. *etsenhiy* “yorgun, ince vb.” (Lessing 1960: 292). Zt. *angulan*.

hičüri (هچوری) “utangaç, çekingen” [203c]: Mu. *içeri* [194]; Müh. *hiçmüy* [209]; KMo. *içegüri*, MMo. *içgüür* “utanç, rezalet vb” (Lessing 1960: 297). Zt. *quyali*, *sirilçi*.

horgodasun (هرغوداسون) “kaçak, firari” [203c]: *orgu*- “kaçmak” fiilinden türetilmiştir. Poppe, *-dasun/-desün* ekinin işlevinin eylemden ad yapmak olduğunu bildirir (2016: 68).

hökin (هوکین) “kız, bakire” [202c]: Zt. *emegen*. Bk. *ökin*.

jalawu (جالاؤو) “genç” [203a]: Mu. *jala’ü* [200]; Müh. *cala’ü* [210]; Şam. *cala’ü* [152a]; Ter. *cala’ü* [65a]; KMo. *jalağu* (Çoimaa 2006: 395). MMo. *zaluu* “genç, ergen, delikanlı” (Tsevel 1966: 262). Zt. *ebügen*.

[jo]balantu (جو [بال انتو]) “hüzün; kaygı” [205c]: Mu. *jobalangdu* [207]; Müh. *cobamuy* [221]; KMo. *jobalangtai*, MMo. *zovlon* “kaygılı, hüzünlü endişeli vb.” (Lessing 1960: 1065).

jürken ügei (جرکان اوکاي) “korkak” [202c]: Mu. *jürüken ügei* [212]. Moğolca *jürken* “yürek, kalp” kelimesi ve *ügei* olumsuzu ile oluşturulmuştur. Türkçede olduğu gibi bu kullanım korkak anlamındadır. Zt. *jürketü*.

jürketü (جرکاتو) “cesur” [203a]: Mu. *jürüketü* [212]. Moğolca *jürke* “yürek” ve *-tU* “-II” eki ile oluşturulmuştur. Türkçedeki kullanımla aynıdır. Zt. *jürken ügei*.

kelene uran (کلنا اوران) “güzel konuşan” [203b]: Moğolca *kelen* “dil” ve *uran* “sanat, beceri, yetenek” kelimelerinden oluşturulmuştur. Bk. *kelen*, *uran*.

kezik (کزک) “sürgün; mülteci” [202c]: KMo. *kezig*, *kizig*, MMo. *hicig* “salgın, salgın hastalık vb.” (Lessing 1960: 475). Biz bu kelimenin, Eski Türkçe döneminden itibaren Türkçede tanımlanan ve birçok anlam taşıyan *kezig* kelimesi olduğunu düşünüyoruz. Moğolca olarak verilen *kezik* kelimesine Türkçe *sürgün* karşılığı verilmiştir. Clauson, *kezig* kelimesine sürgün anlamı vermez; ancak kelimenin anlamlarından birisinin de salgın, salgın hastalık olduğunu bildirir (1972: 759). Ramstedt, bu Türkçe kelimenin Kalmukçada da *kidzig* şeklinde ve salgın, salgın hastalık anlamıyla yaşadığı bilgisini vermektedir (1935: 231). İnsanlar arasında dolaşan ve yayılan hastalıklara salgın hastalık denildiğini göz önüne alırsak, o dönemde, kelimenin Moğollarca dolaşan, sürgün anlamında kullanılmış olması uzak ihtimal değildir.

küçü ügei (کوهو اوکاي) “güçsüz” [203a]: *küçü* “güç” kelimesi ve *ügei* olumsuzu ile oluşturulmuştur. Zt. *küçütü*.

küçütü (كچتو) “güçlü” [203b]: Mu. *küçütü* [225]; Ter. *küçütü* [73b]; KMo. *küçütü*, MMo. *hüçit* “güçlü” (Lessing 1960: 497). Zt. *küçü ügei*.

küser eme (كوسر ايمه) “kısır kadın” [203b]: KMo. *küüser*, MMo. *hüüser* “kısır” (Lessing 1960: 509). Bk. *eme*.

mawu (ماوا) “kötü” [203a]: Mu. *ma’ü* [234]; Müh. *ma’ü* [209]; Ter. *mağu* [65b]; KMo. *mağu*, MMo. *muu* “kötü” (Tsevel 1966: 351). Zt. *šain*.

moqadaq (مقادق) “donuk; aptal” [203b]: Mu. *moqadaq* [238]; KMo. *moqudağ*, MMo. *mohdog* “keskin olmayan, donuk; aptal, sersem” (Lessing 1960: 544). Zt. *uqâtu*.

moritai (مورتاي) “atlı” [203a]: Mu. *moritu* [239]; Müh. *moritu* [205]; Şam. *moritay* [153a]; KMo. *moritai*, *moritu*, MMo. *moritoy* “at sahibi; atlı” (Lessing 1960: 543). Zt. *yabuğân*.

nâdançi (نادنجي) “oyuncu; soytarı” [203c]: Mu. *nâduççi* [247]; KMo. *nağadumçi*, MMo. *naadamç* “oynamayı ve eğlenmeyi seven; gay; oyuncu; soytarı” (Lessing 1960: 557).

ničkün (نچگون) “çıplak; yalın” [203b]: Mu. *niçügün* [221]; Müh. *niçügen* [212]; Şam. *niçügün* [151b]; KMo. *niçügün*, MMo. *nütsgen* “çıplak; yalın” (Lessing 1960: 577).

ničkün köl (نچگون كول) “yalın ayak” [202c]: Moğolca *ničkün* “çıplak, yalın” ve *köl* “ayak” kelimelerinden oluşturulmuştur. Bk. *köl*, *ničkün*.

nomoğan (نموغان) “oturaklı, sakin” [203c]: Mu. *nomuğan* [259]; KMo. *nomuğaqaqan*, MMo. *nomgohon* “sakin, uysal, efendi” (Lessing 1960: 591).

öleskülen (اولسکلان) “aç” [202c]: Mu. *öleskülen* [275]; Müh. *ölüsükçi* [210]; Şam. *öleskülen* [150b]; KMo. *ölesküleng*, *ölüsküleng*, MMo. *ölsöglön(g)* “acıkma; aç” (Lessing 1960: 634). Zt. *çatqulan*.

qalja (قلجا) “şakacı” [188c]: Şam. *qalca* [153a]; KMo. *qaljağu*, MMo. *galzuu* “kudurmuş, çılgın vb.” (Lessing 1960: 346).

qani (قاني) “aptal, budala” [203c]: Müh. *qani* [209]; Ter. *ğani* [63b]; KMo. *ğani*, MMo. *ğani* “çılgın; yalnız” (Lessing 1960: 349). Yazarlar tarafından bu kelime (تالي) şeklinde

aktarılarak, *teli* olarak okunmuştur (Golden vd. 2000: 270). Ancak yazmada kelime açıkça (قانی) şeklindedir. Zt. *uqâtu*.

qataun (قتاون) “zor; cimri” [202c]: Mu. *qata’û* [295]; KMo. *qataġu*, MMo. *hatuu* “sert, zor vb.” (Lessing 1960: 943).

qona čači (قونا جاجي) “konuk, misafir” [203a]: Bk. *qonaġu*.

qualuq (قوالوق) “güzel” [202c]: Mu. *ġo’a* [179]; Müh. *qohā* [208]; KMo. *ġuu-a*, *ġou-a*, *ġuv-a* (Çoimaa 2006: 203). MMo. *gua* “güzel, seçkin vb.” (Lessing 1960: 370).

qutuqtu (قوتوقتو) “kutlu” [203c]: Mu. *qutuqtu* [313]; Müh. *qutuġtu* [212]; KMo. *qutuġtu*, MMo. *hutagt* “kutlu, mübarek, kutsal” (Lessing 1960: 992). Clauson, Eski Türkçe döneminden itibaren Türkçede tanıklanan *kut* kelimesi ile ilgili olarak ayrıntılı bilgi verir (1972: 594).

quyali (قيالي) “seks düşkünü; şehvetli” [203b]: KMo. *quyali*, MMo. *huyal* “şehvet, arzu; şehvetli, arzulu” (Lessing 1960: 983). Zt. *hičüri*.

šain (صاين) “iyi; güzel” [202c]: Mu. *sain* [198]; Müh. *sayin* [208]; Şam. *sayin* [161a]; Ter. *sayin* [65b]; Kmo. *sain*, MMo. *sayn* “iyi, güzel vb.” (Lessing 1960: 660). Doerfer, kelimenin Moğolcadan Türkçeye de geçtiğini bildirir (TMEN I: 248). Zt. *mawu*.

saqal ügei (سقل اوکاي) “sakalsız” [202c]: Mu. *saqal ügei* [318]. Moğolca *saqal* “sakal” kelimesi ve *ügei* olumsuzu ile oluşturulmuştur. Clauson, Türkçe sakal kelimesinin Moğolcadaki durumu ile ilgili olarak herhangi bir bilgi vermez (1972: 808). Zt. *saqaltu*.

saqaltu (سقلنتو) “sakallı” [203c]: Mu. *saqaltu* [210]; Müh. *saqaltu* [212]; KMo. *saqaltu*, MMo. *sahaltay* “sakallı, bıyıklı” (Lessing 1960: 677). Zt. *saqal ügei*.

šibekčün (شباکچين) “cariye; köle kız” [202c]: Mu. *šibekčün* [332]; Ter. *sibekčün* [65b]; KMo. *sibegcin*, MMo. *šibegčün* “köle kız; hizmetçi” (Lessing 1960: 694).

sirilči (سيرلجي) “fahişe” [203a]: Ter. *sirilčiba* [73b]. Kelime Modern Moğolca *serel* “erotizm, his vb.” anlalarındaki kelimeyle ilgili olmalıdır. Zt. *hičüri*.

širün (شرون) “kaba” [189c]: Mu. *širün* [337]; KMo. *sirügün*, *siregün*, MMo. *širüün*, *šürüün* “kaba, iri vb.” (Lessing 1960: 719).

soban (سبان) “erkek” [203a]: Şam. *soban* [159a]; KMo. *subai*, MMo. *subay* “dişi hayvan vb.” (Lessing 1960: 733). Yazarlar, bu kelime için haran “kişi” kelimesini de teklif ederler (Golden vd. 2000: 262). Kelime yazmada (سبان) şeklindedir ve Şâmilü’l Luğa’da da tanıklanmaktadır. Biz bu kelimenin Batı Orta Moğolcada erkek anlamında görülen; Modern Moğolcada dişi hayvan anlamıyla yaşayan *subay* kelimesi olabileceğini düşünüyoruz.

soqtangi (سقتن كي) “sarhoş” [203a]: Mu. *soqtanki* [324]; Müh. *sohtaba* [210]; Şam. *soqtaçi* [153a]; KMo. *soğtunggui*, MMo. *sogtonguy* “sarhoş” (Lessing 1960: 723). Zt. *eleür*.

şum (شوم) “talihsiz; sefil” [203c]: Mu. *şum* [337]. Yazarlar, Farsça *bad-ahtar* (بداختر) “talihsiz, sefil” kelimesine Moğolca karşılık olarak verilen kelimenin *barama* “sefil, zayıf” olabileceğini düşünmüşlerdir (Golden vd. 2000: 271). Biz bu kelimenin Poppe tarafından *şum* şeklinde okunan kelime olabileceğini düşünüyoruz (1938: 337). Farsça *şum* kelimesi “uğursuz, hayasız, menhus” anlamlarındadır (Salehpoor 1965: 700).

tarğun (ترغون) “semiz” [203a]: Mu. *tarğun* [341]; Şam. *tarğun* [150a]; Ter. *tarğun* [64b]; KMo. *tarğu(n)*, MMo. *targa(n)* “semiz, yağlı vb.” (Lessing 1960: 780). Zt. *turuğan*.

turuğan (تروغان) “zayıf, ince” [202c]: Mu. *turqan* [330]; Şam. *turuğan* [150a]; Ter. *turğan* [64b]; KMo. *turaqan*, MMo. *turhan* “zayıf, ince vb.” (Lessing 1960: 843). Zt. *tarğun*.

udân (اودان) “tembel” [203b]: KMo. *udağan*, MMo. *udaan* “yavaş, uyuşuk; uzun sürede” (Lessing 1960: 860).

uqâtu (اقتوا) “zeki” [203b]: KMo. *uqağan*, MMo. *uhaan* “zeki, akıllı, anlayışlı vb.” (Lessing 1960: 891). Zt. *moqadaq, qani*.

üküksen (اوکوکسان) “ölmüş, ölü” [203c]: Mu. *üküksen* [378]. Moğolca *ükü-* “ölmek” fiilinin –*gsen* eki almış şeklidir. Poppe, bu ekin tamamlanmışlık ad eylemi yaptığını bildirir (2016: 128). Zt. *amidu*.

yabuġân (يابوغان) “yaya” [203a]: Mu. *yabuġan* [386]; Müh. *yabuġan* [211]; Şam. *yabuġan* [153a]; KMo. *yabaġan*, MMo. *yavġan* “yaya” (Tsevel 1966: 899). Zt. *moritai*.

Diġer Niteleme Sıfatları

amtatai (امتاتاي) “lezzetli; tatlı” [203b]: Mu. *amtatu* [101]; Müh. *amtatu* [209]; Ter. *amtatay* [75a]; KMo. *amtati*, *amtatu*, MMo. *amttay* “lezzetli, tatlı vb.” (Lessing 1960: 399). Zt. *qasûn*.

angida (انكیده) “ayrı” [203c]: Ter. *angida* [75b]; KMo. *anggida*, MMo. *angid* “ayrı, farklı, özel, hariç, diġer” (Lessing 1960: 44). Zt. *bütün*.

ariġu (اريخوا) “saf, temiz” [203b]: Bk. *ariyun*.

ariyun (اريون) “temiz, arı” [203c]: Mu. *ari’ün* [105]; Müh. *ari’ün* [211]; Şam. *ari’ün* [145b]; KMo. *ariġun* (Çoimaa 2006: 52). MMo. *ariyun* “saf, temiz, kirsiz” (Tsevel 1966: 52). Bk. *ariġu*.

au (أو) “geniş” [203c]: Mu. *a’ü* [108]; KMo. *auġ-a*, MMo. *augaa* “güç, güçlü vb.” (Lessing 1960: 59). Zt. *narın*.

batu (باتو) “saġlam; sert” [203a]: Mu. *batu* [113]; Müh. *batu* [206]; Şam. *batu* [160a]; KMo. *batu*, MMo. *bat* “saġlam, güçlü, kuvvetli, bozulmaz” (Tsevel 1966: 79). Zt. *jölen*.

berke (بركه) “zor; pahalı” [203a; 203b]: Mu. *berke* [376]; Müh. *berke* [210]; KMo. *berke*, MMo. *berh* “zor, ağır, sert, şiddetli, pahalı” (Tsevel 1966: 123). Clauson, bu kelimenin Moġolcadaki erken Türkçe ödünçlemelerden olduğunu ileri sürer (1972: 361). Zt. *qilbar*.

bidün (بيدون) “yoġun” [203b]: Mu. *bidün* [119]; Müh. *bidün* [211]; Şam. *bidün* [148a]; Ter. *bidün* [64b]; KMo. *büdüġün*, MMo. *büdüün* “büyük, geniş, yoġun, kaba vb.” (Tsevel 1966: 114). Zt. *nimgen*.

boqani II (بوقاني) “kısa” [203b]: Bk. *boqani I*. Zt. *urtu*.

bulanġir (بولنغر) “bulanık” [203b]: Mu. *bulanġir* [125]; KMo. *bulanġir*, MMo. *bulingar* “bulanık” (Lessing 1960: 133).

bügde (بُكْدَه) “hepsi, tamamı” [203b]: Mu. *büğüde* [98]; Müh. *bügde* [207]; Ter. *bügde* [67b]; KMo. *büğüde* (Çoimaa 2006: 151). MMo. *bügd* “hepsi, tamamı, tümü” (Tsevel 1966: 114).

bütün (بُتُون) “bütün, tam” [203a]: Mu. *bütün* [129]; KMo. *bütün*, MMo. *buten* “bütün, tam, eksiksiz vb.” (Lessing 1960: 152). Doerfer, *bütün* kelimesinin Türkçeden Moğolcaya ödünçlendiğini ileri sürer (TMEN II: 719). Zt. *angida*.

ebderkei (ايبدرکاي) “harap; yok edilmiş” [202c]: Mu. *ebderkei* [149]; KMo. *ebderkei*, MMo. *ebderhiy* “hurda; harabe; yok edilmiş, kırılmış vb.” (Lessing 1960: 286). Zt. *öljêtü*.

emüsçem (امسجم) “kullanılmış; eskimiş” [203c]: Kelimeyi tarihi ve Modern Moğolcada tanımlayamadık; ancak kelimenin *emüs-* “giymek” fiiliyle ilgili olabileceğini düşünüyoruz.

entü (انتو) “enli” [203b]: KMo. *eng*, MMo. *en(g)* “genişlik, en vb.” (Lessing 1960: 317). *en* kelimesi ve *-tU* eki ile türetilmiştir. Clauson, Türkçede tanıklanan *en* kelimesinin Moğolcadaki durumu ile ilgili olarak herhangi bir bilgi vermez (1972: 165). Zt. *narin*.

erteki (ايرتكاي) “eski; önceki” [203b]: Mu. *erteki* [165]; Müh. *erteki* [229]; KMo. *erteki*, MMo. *erteh* “eski, antik” (Lessing 1960: 332).

gegên (ككان) “saf, temiz” [203a]: Mu. *gegên* [170]; KMo. *gegege(n)*, MMo. *gegee(n)* “gün ışığı, ışık, parlaklık; kalp, zeka” (Lessing 1960: 373).

ildam (الدام) “sağlam, güçlü” [202c]: KMo. *ildam*, MMo. *yaldam* “arkadaş canlısı; fırsat; açık arazi vb.” (Lessing 1960: 403).

irte (ايرتي) “keskin” [187c]: KMo. *irtei*, MMo. *irtey* “keskin” (Lessing 1960: 415).

jöen (جوان) “soğuk” [205d]: Müh. *cōn* [208]; Şam. *cöen* [145b]; KMo. *jikegün*, MMo. *cihüün* “soğuk” (Lessing 1960: 1054). Zt. *qalaun*, *qalawun*.

jölen (جولان) “yumuşak” [203c]: Mu. *jōlen* [135]; Müh. *cölēn* [199]; Şam. *cölen* [160a]; KMo. *jögelen*, MMo. *zöölön* “yumuşak, zayıf vb.” (Lessing 1960: 1074). Zt. *batu*.

köngen (كونكان) “hafif” [203a]: Mu. *köngen* [223]; Müh. *köngen* [208]; Şam. *köngen* [147b]; KMo. *könggen*, MMo. *höngön* “hafif” (Tsevel 1966: 711). Zt. *kündü*.

kötek (كوتك) “boş” [205d]: KMo. *ködege(n)*, MMo. *hödö(n)* “açık arazi; bozkır; boş alan vb.” (Lessing 1960: 447).

küiten (كويتان) “soğuk” [202c]: Mu. *küiten* [226]; Ter. *küiten* [65b]; KMo. *küiten*, MMo. *hüyten* “soğuk, serin; arkadaş canlısı olmayan” (Lessing 1960: 498). Zt. *qalaun*, *qalawun*.

kündü (كُندو) “ağır” [202c]: Mu. *kündü* [227]; Müh. *kündü* [208]; Şam. *kündü* [147b]; KMo. *kündü*, MMo. *hüind* “ağır, ağırlık; yer çekimi” (Lessing 1960: 501). Zt. *köngen*.

murû (مرو) “eğri” [203c]: Mu. *murû* [241]; Müh. *muruy* *bi* [212]; KMo. *murui* (Çoimaa 2006: 479). MMo. *muruy* “eğri, düz olmayan” (Tsevel 1966: 350). Zt. *tübşin*.

narin (نارين) “ince; dar” [203a]: Mu. *narin* [246]; Müh. *narin* [211]; Şam. *narin* [148a]; Ter. *narin* [64b]; KMo. *narin*, MMo. *nariin* “dar; ince; nazik” (Tsevel 1966: 370). Zt. *au*, *entü*.

nimgen (نيمكن) “ince” [203a]: Mu. *nimgen* [257]; Müh. *nimgen* [208]; KMo. *nimgen*, MMo. *nimgen* “ince, zayıf, kibar” (Tsevel 1966: 377). Zt. *bidün*.

noitan (نويتن) “nemli” [203a]: Mu. *noitan* [259]; Müh. *noytan* [209]; Şam. *noytan* [146b]; KMo. *noitan*, MMo. *noyton* “rutubet, nem, ıslaklık” (Tsevel 1966: 380). Zt. *qôsun*.

norama (نرمه) “yıkılmış” [203c]: *nora-* “yıkamak” fiiline *-mA* ekinin getirilmesiyle türetilmiş bir kelimedir. Poppe, *-mA* ekinin işlevinin uygunluk ya da bir hareketin olabirliğini belirten adlar yapmak olduğu bilgisini verir (2016: 72).

oira (اويرا) “yakın” [203b]: Mu. *oira* [203]; Müh. *oyra* [211]; Şam. *oyra* [147a]; Ter. *oyra* [64a]; KMo. *oir-a* (Çoimaa 2006: 557). MMo. *oyr* “yakın” (Tsevel 1966: 410). Zt. *qola*.

olan (ولان) “çok” [203b]: Mu. *olan* [264]; Müh. *olan* [211]; KMo. *olan* (Çoimaa 2006: 560). MMo. *olon* “çok, fazla” (Tsevel 1966: 413). Zt. *üçken*.

öljêtü (الجاتو) “bayındır” [192c]: Müh. *ecetü* [211]; KMo. *ezentei*, MMo. *ezentey* “sahipli, meskun” (Tsevel 1966: 872; Lessing 1960: 337). Zt. *ebderkei*.

qalaun (قلاون) “sıcak” [205d]: Bk. *qalawun*. Zt. *jöen, küiten*.

qalawun (قلاون) “sıcak” [202c]: Mu. *qala’ün* [288]; Müh. *qala’ün* [208]; Şam. *qala’ün* [145b]; Ter. *qala’ün* [64a]; KMo. *qalağun* (Çoimaa 2006: 991). MMo. *haluun* “sıcak; ısı” (Tsevel 1966: 652). Zt. *jöen, küiten*.

qaqarqai (ققرقاي) “kırık” [203c]: Mu. *qaqarqai* [385]; KMo. *qağarqai*, MMo. *hagarhay* “kırık, yırtık vb.” (Lessing 1960: 907).

qaqça (قاقخا) “yalnız” [204a]: Mu. *ğaqça* [175]; Müh. *qaqçā* [207]; Şam. *qaqça* [153a]; KMo. *ğaqça*, MMo. *gants* “yalnız, tek vb.” (Lessing 1960: 343).

qasûn (قاسون) “acı; ekşi” [202c; 203c]: Mu. *ğaşûn* [178]; Müh. *qasi’ün* [209]; Şam. *qaşun* [154b]; KMo. *ğasiğun*, MMo. *ğaşuun* “acı; ekşi” (Tsevel 1966: 143). Zt. *amtatai*.

qauçin (قواجين) “eski” [203b]: Mu. *qūçin* [313]; Müh. *qūçin* [208]; Şam. *qauçin* [153b]; KMo. *qağuçin*, MMo. *huuç(in)* “eski” (Tsevel 1966: 739). Zt. *şini*.

qilbar (قيلبار) “ucuz” [203a]: Mu. *qilbar* [298]; KMo. *kilbar*, MMo. “rahat, ucuz, basit” (Tsevel 1966: 466). Zt. *berke*.

qoimur (قويمُر) “ön” [203a]: Mu. *qoimar* [110]; KMo. *qoimar*, MMo. *hoymor* “arka, arka taraf; çadırın girişinin ters istikameti; kuzey” (Lessing 1960: 954).

qola (قولا) “uzak” [202c]: Mu. *qola* [300]; Müh. *qola* [211]; Şam. *qola* [147b]; Ter. *qola* [64a]; KMo. *qol-a*, MMo. *hol* “uzak” (Tsevel 1966: 685). Zt. *oira*.

qôsun (قوسون) “kuru” [204a]: Mu. *qo’āsun*; Müh. *qôsun* [209]; Ter. *qosun* [74b]; KMo. *qoğusun* (Çoimaa 2006: 1042). MMo. *hooson* “kuru” (Tsevel 1966: 722). Zt. *noitan*.

qurça (قرجا) “keskin” [202c]: Mu. *qurça* [311]; Müh. *qurça* [209]; KMo. *qurça*, MMo. *hurts* “keskin; zeki vb.” (Lessing 1960: 988).

şini (شيني) “yeni” [202c]: Mu. *şine* [334]; Müh. *sini* [208]; Şam. *sini* [153b]; KMo. *sin-e*, MMo. *şine* “yeni, taze; yeni yılın ilk günü” (Lessing 1960: 711). Zt. *qauçin*.

ṭabusutu (طابستو) “tuzlu” [203c]: Mu. *dabusutu* [137]; KMo. *dabusutu*, MMo. *davst* “tuzlu” (Lessing 1960: 214).

ṭasuraqai (طاسورقاي) “kopuk; yırtık” [203c]: KMo. *tasurqai*, MMo. *tasarhay* “yırtık, kopuk, kesik” (Lessing 1960: 785).

tataqsan (تتقسان) “bükülmüş; çekilmiş” [203c]: Mu. *tataqsan* [370]; KMo. *tatağu*, MMo. *tatuu* “çekilmiş, bozulmuş vb” (Lessing 1960: 787).

tübşin (تبشین) “düz, doğru” [203c]: Mu. *tübşin* [159]; Müh. *tübsin* [212]; KMo. *tübsin* (Çoimaa 2006: 879). MMo. *tövşin* “düz, merkez, orta, sakin” (Tsevel 1966: 563). Zt. *murû*.

uridačči (اوردج جي) “önceki” [203a]: Mu. *urida* [366]; Müh. *urida* [206]; KMo. *uridajin*, MMo. *uridç* “önceki, önceden” (Lessing 1960: 882).

urtu (ورتو) “uzun” [203b]: Mu. *urtu* [96]; Müh. *urtu* [206]; Ter. *urtu* [64b]; KMo. *urtu*, MMo. *urt* “uzun” (Tsevel 1966: 599). Zt. *boqani II*.

urusğu-tu (ارسغوتو) “akıcı” [202c]: Mu. *urusqu* [368]; Ter. *urusqu* [65b]; KMo. *urusqu*, MMo. *ursah* “akmak, koşmak vb.” (Lessing 1960: 886).

üçken (اوچكان) “az” [203b]: Bk. *üçügüken*. Zt. *olan*.

üçügüken (اوچوگونکن) “küçük” [203a]: Mu. *hüçüken* [189]; Müh. *üçüken* [211]; KMo. *üçügüken*, MMo. *öçüühen* “küçük, az” (Tsevel 1966: 449).

ünen (اونان) “doğru, gerçek” [205c]: Mu. *ünen* [381]; Müh. *ünün* [210]; Ter. *ünen* [73b]; KMo. *ünen*, MMo. *ünen* “doğru, gerçek vb.” (Tsevel 1966: 623; Lessing 1960: 1009).

yeke (يکه) “büyük; ulu; yüce” [203b]: Mu. *yeke* [123]; Müh. *yeke* [211]; Ter. *yeke* [69b]; KMo. *yeke* (Çoimaa 2006: 427). MMo. *ih* “büyük, geniş, yüce, muhteşem vb” (Tsevel 1966: 309). Schönig, kelimenin Oğuzcada da yaşadığını bildirir (2000: 185).

8. 4. Renk Adları

Orta Asyada, insanların hayatında önemli bir yeri olduğu düşünülen renklerle ilgili olarak May, Türk-Moğol dünyasının anahtar renklerinin *köke* “mavi”, *tsagaan*

“beyaz”, *şira* “sarı”, *altan* “altın rengi”, *kara* “kara” ve *hulaan* “kızıl” olduğu görüşünü savunur (2016: 3). Moğolcada renk anlamına gelen kelime *önge*’dir. Sözlükte verilen renk adlarından ana renkler olarak *çağân* “beyaz”, *hulân* “kızıl; kırmızı”, *köke* “mavi”, *noğân* “yeşil” ve *şira* “sarı” renk adlarını sayabiliriz. Bu renkler dışında gri rengi ifade etmek için kullanılan *burûl* “gri” ve alaca anlamındaki *ala* kelimelerini görmekteyiz. At ile ilgili isimler arasında incelediğimiz *bora* “boz”, *çoqur* “benekli at”, *jerde* “doru at”, *keher* “doru at”, *qaliun* “kahverengi; kahverengi at”, *qaraqçin mori* “siyah at”, *saqlâ* “beyaz at” ve *şaral* “kül rengi; parlak at” kelimelerinin de renk adı olduğunu belirtmek gerekir.

Hastalık adları arasında değerlendirdiğimiz *alaq* “cüzzam” kelimesinin de *ala* “ala” renk adıyla ilgili olabileceğini düşünmek gerekir. Yine giyim-kuşam başlığında değerlendirdiğimiz ve *ala* renkli elbise anlamındaki *alaqçin* kelimesinin de *ala* renk adıyla ilgili olduğu açıktır.

Moğolcada dişi renkli kara, siyah hayvanı ifade eden *qarabçin* kelimesinin, King Sözlüğü’nde yalnızca kara, siyah anlamında kullanıldığı dikkat çekmektedir.

burûl (برول) “gri” [203c]: Mu. *būrul* [127]; KMo. *buğural*, MMo. *buural* “gri, gri saçlı” (Lessing 1960: 131).

çağân (چغان) “beyaz” [202b]: Mu. *çağan* [130]; Müh. *çağân* [223]; Şam. *çağân* [145b]; Ter. *çaqân* [66a]; KMo. *çağan*, MMo. *tsagaan* “ak, beyaz” (Tsevel 1966: 777).

hulân (هولان) “kızıl; kırmızı” [202b]: Mu. *hulân* [187]; Müh. *hulân* [223]; Ter. *hulân* [66a]; KMo. *ulağan*, MMo. *ulaan* “kızıl, kırmızı”(Tsevel 1966: 587)

köke (كوكه) “mavi” [202b]: Mu. *köke* [220]; Müh. *köke* [223]; Ter. *köke* [66a]; KMo. *köke*, MMo. *höh* “mavi” (Çoimaa 2006: 1072). Clauson *kök* kelimesinin gökyüzü, gök mavisi, mavi, gri, yeşil gibi anlamlarının olduğunu söyler (1972: 708). Doerfer, kelimenin Türkçeden Moğolcaya ve geri ödünçleme yoluyla da Moğolcadan Türkçeye geçtiğini bildirir (TMEN III: 1677).

noğân (نوغان) “yeşil” [202b]: Mu. *noğân* [259]; Ter. *noğân* [69b]; KMo. *noğūgan*, MMo. *nogoon* “yeşil” (Lessing 1960: 588).

önge (اونكا) “renk; cins” [205c]: Mu. *önge* [277]; Müh. *öngen* [229]; KMo. *öngge* (Çoimaa 2006: 591). MMo. *öngö* “renk, cins, görünüş, beniz vb.” (Tsevel 1966: 438; Lessing 1960: 637)

qarabčın (قرايجين) “kara, siyah” [202c]: Mu. *qara* [292]; Müh. *qara* [223]; Şam. *qaraqçın* [145a]; Ter. *qara* [66a]; KMo. *qaraqçın*, MMo. *haragçın* “siyah dişi hayvan” (Lessing 1960: 933). Clauson, *qara* kelimesinin Moğolcadaki erken Türkçe ödünçlemelerden olduğunu ileri sürer (1972: 643).

şira (شيرا) “sarı” [202c]: Mu. *şira* [335]; Müh. *şira* [223]; Ter. *şira* [66a]; KMo. *sir-a* (Çoimaa 2006: 1230). MMo. *şar* “sarı” (Tsevel 1966: 837).

8.5. Filler

King Sözlüğü’nde Moğolca olarak verilen ve yazarlar tarafından okunmuş otuz altı farklı fiil bulunmaktadır. Bu fiillerin otuz dört tanesinin Modern Moğolcada yaşadığı tespit edilmiştir. Diğer Arap harfli Moğolca sözlüklerle kıyaslandığında, fiillerin sayısı az gibi gözükse de diğer sözlüklerde tanımlayamadığımız ancak Modern Moğolcada yaşayan fiillerin varlığının bu sayısal azlığı örttüğü söylenebilir. Sözlükte Moğolca olarak verilen ve Modern Moğolcada yaşadığı tespit edilen fiiller şunlardır: *abalağu* “avlamak”, *arçığı* “temizlemek, silmek”, *baqarqağu* “memnun olmak”, *böljekü* “kusmak”, *doyağu* “endişelenmek”, *duratğu* “hatırlamak”, *dürgü* “dolmak”, *garğu* “çıkmak”, *huyağu* “bağlamak, tutturmak, iliştiirmek”, *hüleülgü* “artmak”, *jitürkegü* “kıskanmak”, *kekerekü* “geçirmek”, *kögölegü* “kovmak”, *manâğu* “nöbet tutmak”, *nêgü* “açmak”, *olğu* “bulmak”, *öngkerü* “geçmek”, *qaduqu* “biçmek; hasat etmek”, *qurdul* “acele etmek”, *saişığı* “övmek”, *setkiğü* “düşünmek”, *sinetkegü* “yenilemek”, *sonangu* “duymak”, *songağu* “seçmek”, *sulatqağu* “boşaltmak”, *süütkegü* “tahrip etmek”, *tatağu* “çekmek”, *terülekü* “başlamak”, *toლაğu* “saymak”, *törekü* “doğmak”, *uilağu* “ağlamak”, *urğuğu* “yetişmek”, *yorçığı* “gitmek, yürümek”. Sözlükte Moğolca olarak verilen ve Modern Moğolcada tespit edilemeyen fiiller ise şunlardır: *aigaqlağu* “iftira etmek; ihbar etmek”, *qatâğu* “tutuşturtmak”.

Sözlükte Moğolca olarak verilen fiillerden aiğaqlağu “iftira etmek; ihbar etmek”, *kekerekü* “geçirmek” ve *törekü* “doğmak” fiillerinin Türkçeye bağlantılı olduğunu söylemek mümkündür.

abalağu (ابالغو) “avlamak” [205d]: Mu. *abalaqu* [93]; Müh. *abalaba* [195]; KMo. *abalaqu*, MMo. *avlah* “avlamak; sürekle avı yapmak” (Tsevel 1966: 16; Lessing 1960: 3).

aiğaqlağu (ايغاقلغو) “iftira etmek; ihbar etmek” [188c]: Yazarlar, 188c’de Arapça (الافترا) kelimesine verilen Moğolca karşılığı (ايغاقاقو) şeklinde aktarıp *aiqaqaqu* okumasını yapmışlar; ancak fiil için herhangi bir açıklama vermemişlerdir (Golden vd. 2000: 91). Biz, bu fiilin yazmada (ايغاقلغو) şeklinde yazılı olduğunu düşünüyor ve fiil için *aiğaqlağu* okunmasını öneriyoruz. Fiil, Türkçede dalkavuk, muhbir, müfteri gibi anlamları bulunan ve *ayğaq*, *ayğag*, *ayqağ* şekillerinde tanıklanan kelimeye –*IA* ekinin getirilmesiyle türetilmiştir. –*IA* ekinin işlevi Türkçede olduğu gibi Moğolcada da fiilden isimler yapmaktır (bk. Poppe 2016: 92). Doerfer, Türkçede tanıklanan bu fiilin Moğolcada da *ayihahlahu* şeklinde görüldüğünü Haenisch’e dayanarak bildirmektedir (TMEN II: 649).

arçığı (ارچغو) “temizlemek” [188c]: Mu. *arçiba* [104]; Müh. *arçiba* [200]; Ter. *arçiba* [74a]; KMo. *arçi*, MMo. *arçih* “silme, süpürme vb” (Tsevel 1966: 53).

baqarqağu (باقرقغو) “memnun olmak” [188c]: KMo. *baqarqa-*, MMo. *baharhah* “memnun olmak, mutlu olmak, sevinmek vb.” (Lessing 1960: 93).

böljekü (بلجكو) “kusmak” [199b]: Mu. *bö’öljeksen* [123]; Müh. *bölcibe* [214]; KMo. *böljikü*, MMo. *böölcih* “kusmak” (Tsevel 1966: 99).

doyağu (دويغو) “endişelenmek” [188c]: KMo. *dotogla-*, *dotugla-*, MMo. *dotogloh* “birisine düşkün olmak; kaygılanmak vb.” (Boberg 1955: 79; Lessing 1960: 264).

duratğu (دراتغو) “hatırlamak” [189c]: Mu. *tura[la]ba* [355]; Müh. *turatba* [197]; KMo. *duratqa*, MMo. *durtgah* “hatırlamak, anımsamak vb.” (Tsevel 1966: 213; Lessing 1960: 275).

dürgü (دوركو) “dolmak” [188c]: Mu. *dü’ürbe* [147]; KMo. *dügür-*, MMo. *düüreh* “dolmak vb.” (Lessing 1960: 278).

ğargu (غارغو) “çıkılmak” [188c]: Mu. *ğaraba* [176]; Müh. *qarba* [197]; Şam. *ğarba* [144b]; Ter. *ğarba* [72b]; KMo. *ğar-*, MMo. *garah* “çıkılmak, ayrılmak, tırmanmak vb.” (Lessing 1960: 350).

huyagu (هياغو) “bağlamak, tutturmak, iliştiirmek” [189c]: Mu. *huyaba* [188]; Müh. *huyaba* [199]; Ter. *huyaba* [73a]; KMo. *uya-*, MMo. *uyah* “bağlamak, tutturmak, sarmak, iliştiirmek vb.” (Tsevel 1966: 612; Lessing 1960: 867). Yazarlar, bu fiili *huyagu* şeklinde okumuşlar; ancak fiili (هيطاغو) şeklinde aktarmışlardır (Golden vd. 2000: 101). Fiil, yazmada bizim aktardığımız şekildedir.

hüleülgü (هولاولكو) “artmak” [188c]: Mu. *hüle’ülebe* [190]; Ter. *hüleülbe* [73a]. Moğolca ilüü “fazla, çok fazla vb.” kelimesine *-la* ekinin getirilmesiyle türetilmiştir. *-la* eki fiilden isim yapmaktadır (Poppe 2016: 92).

jitürkegü (ييتوركيكو) “kıskanmak” [189c]: Mu. *jitürlebe* [207]; KMo. *jitügerke-*, MMo. *cötöörhöh* “kıskanmak, imrenmek” (Lessing 1960: 1064).

kekerekü (ككركو) “geçirmek” [199a]: Mu. *kekerebe* [213]; KMo. *kekere-*, MMo. *hehreh* “geçirmek” (Lessing 1960: 446). Clauson, *kekir-* fiilinin Moğolcadaki durumu ile ilgili olarak herhangi bir bilgi vermez (1972: 712).

kögölegü (كوكولغو) “kovmak” [188c]: KMo. *küge-* MMo. *hööh* “kovalamak, kovmak, çıkarmak, atmak vb.” (Boberg 1955: 192; Tsevel 1966: 715)

manâgu (مناغو) “nöbet tutmak” [192c]: KMo. *mana-*, MMo. *manah* “nöbet tutmak, gece nöbeti tutmak, beklemek, korumak vb.” (Lessing 1960: 535).

nêgü (نيكو) “açmak” [188c]: Mu. *nêbe* [248]; KMo. *nege-*, MMo. *neeh* “açmak” (Lessing 1960: 568).

olgu (ولغو) “bulmak” [189c]: Mu. *olba* [265]; Müh. *olba* [199]; Ter. *olba* [74b]; KMo. *ol-*, MMo. *oloh* “bulmak, kazanmak vb.” (Tsevel 1966: 413; Lessing 1960: 607).

öngkerü (انكركو) “geçmek” [188c]: Mu. *öngerekü* [277]; KMo. *öngere-*, MMo. *öngöröh* “geçmek; ölmek” (Lessing 1960: 638).

qaduqu (قادوقو) “biçmek; hasat etmek” [189c]: Mu. *qaduba* [286]; KMo. *qadu-*, MMo. *hadah* “hasat etmek; biçmek” (Lessing 1960: 903).

qatâğu (قتاغو) “tutuşturmak” [192c]: Yazarlar, bu fiilin *şitâğu* “yakmak” fiiliyle ilgili olabileceğini ileri sürerler (Golden vd. 2000: 137).

qurdul (قردول) “acele et” [206]: Müh. *qurdulaba* [195]; KMo. *qurdulaqu*, MMo. *hurdaiah* “hızlanmak, acele etmek vb” (Lessing 1960: 989).

saişâğu (سایشغو) “övmek” [188c]: KMo. *saisija*, MMo. *saişaaah* “övmek vb.” (Lessing 1960: 661).

setkigü (سیتککو) “düşünmek” [192c]: Mu. *setkikü* [325]; Müh. *setkibe* [195]; KMo. *setki-*, MMo. *setgeh* “düşünmek” (Tsevel 1966: 507).

silütkü (سلتکو) “tükürmek” [199a]: KMo. *silüsde-*, MMo. *şülsdeh* “tükürkle ıslamak” (Lessing 1960: 708).

sinetkegü (سینتککو) “yenilemek” [189c]: KMo. *sinedke-*, MMo. *şinetgeh* “yenilemek, düzenlemek vb.” (Lessing 1960: 711).

sonanğu (سونانغو) “duymak” [188c]: Mu. *sonasba* [324]; Müh. *sonusba* [197]; Şam. *sonas* [162a]; Ter. *sonusba* [73a]; KMo. *sonus-*, MMo. *sonsoh* “işitmek, duymak” (Tsevel 1966: 480; Lessing 1960: 728).

songâğu (سون غغو) “seçmek” [189c]: Mu. *sonquba* [324]; KMo. *songğu*, MMo. *songoh* “seçmek vb.” (Lessing 1960: 726).

sulatqağu (صولتقغو) “boşaltmak” [188c]: Mu. *sulatqaba* [171]; KMo. *suladqa-*, MMo. *sultgah* “gevşemek, boşalmak vb.” (Lessing 1960: 736).

süitkegü (سویتککو) “tahrip etmek” [188c]: KMo. *süidke-*, MMo. *süitgeh* “harcamak, azaltmak, tüketmen, yok etmek vb” (Lessing 1960: 741).

tatağu (تاتغو) “çekmek” [189c]: Mu. *tataba* [342]; Müh. *tataba* [200]; Ter. *tataba* [72b]; KMo. *tata-*, MMo. *tatah* “çekmek, uzatmak, germek, çizmek vb.” (Lessing 1960: 785).

terülekü (ترلکو) “başlamak” [192c; 205d]: KMo. *terigüle-*, MMo. *terguuleh* “başında olmak, yönetmek; birinci olmak, geçmek vb.” (Lessing 1960: 805).

ţolağu (طولغو) “saymak” [189c]: KMo. *toğala-*, MMo. *tooloh* “saymak, hesaplamak vb.” (Lessing 1960:814).

törekü (تراکو) “doğmak” [189c]: Mu. *törebe* [353]; Müh. *törübe* [200]; KMo. *törü-*, MMo. *töröh* “doğmak, türemek” (Tsevel 1966: 552; Lessing 1960: 836). Clauson, bu fiilin Moğolcadaki erken Türkçe ödünclemelerden olduğunu ileri sürer (1972: 533).

uilağı (اويلغو) “ağlamak” [188c]: Mu. *uilaqu* [362]; Müh. *uylaba* [195]; Şam. *uyl* [161b]; Ter. *uylaba* [72a]; KMo. *uila-*, MMo. *uylah* “ağlamak vb.” (Tsevel 1966: 586; Lessing 1960: 866).

urğuğu (ارغوغو) “yetişmek” [188c]: Mu. *urğuqu* [245]; Müh. *urğuğu* [216]; KMo. *urğu-*, MMo. *urgah* “yetişmek, büyümek, gözükmek, doğmak vb.” (Lessing 1960: 881).

yorçığı (يرجغو) “gitmek, yürümek” [188c]: Mu. *yoriba* [208]; Müh. *yorçi* [202]; Ter. *yorçiba* [73b]; KMo. *yorçi-*, MMo. *zorçih* “yürümek, gitmek; seyahate çıkmak” (Tsevel 1966: 276; Lessing 1960: 1070).

II. SONUÇ

Bu çalışmayla, Rasûlid Hexaglot'un Moğolca sözcükleri ile ilgili olarak:

Akrabalık adları başlığı altında incelediğimiz otuz bir adın yirmi yedisinin Modern Moğolcada yaşadığı;

At ile ilgili adlar başlığı altında incelediğimiz kırk üç adın kırk ikisinin Modern Moğolcada yaşadığı;

Atmosfer ve doğa olayları ile ilgili adlar başlığı altında değerlendirdiğimiz yirmi bir adın yirmisinin Modern Moğolca yaşadığı;

Bitki adları başlığı altında değerlendirdiğimiz sekiz ağaç adından yedisinin, on iki meyve adından yedisinin, altı tahıl adından beşinin, dört yeşillik adının tamamının, beş sanayi bitkisi ve bitkilerle ilgili olan adların tamamının Modern Moğolcada yaşadığı;

Eşya ve araç-gereç adları başlığında değerlendirdiğimiz on altı ev eşyası adının tamamının, on beş mutfak eşyası adının on dördünün, on yedi araç-gereç adının tamamının, on dört savaş aleti adının on ikisinin, ok ve okçulukla ilgili on dört adın on birinin, iki taşıt adının tamamının; diğer eşya adları başlığında değerlendirdiğimiz yedi adın dördünün Modern Moğolcada yaşadığı;

Giyim-kuşam başlığı altında değerlendirdiğimiz yirmi bir elbise yapımında kullanılan malzeme ve üst giyim adından on sekizinin, yedi elbise parçası adının tamamının, yedi şapka ve aksesuar adının altısının, beş ayak giyimi adından dört tanesinin Modern Moğolcada yaşadığı;

Hastalık, engel ve kusur adları başlığında değerlendirdiğimiz on sekiz adın on dördünün Modern Moğolcada yaşadığı;

Sözlükte Moğolca olarak verilen on küçükbaş hayvan adından yedisinin, on beş büyükbaş hayvan adından on üçünün, otuz üç yabancı hayvan adından yirmi sekizinin, yirmi beş kuş ve kanatlı adından on sekizinin, kuş ve kanatlılarla ilgili çeşitli altı addan beşinin, asalaklar böcekler ve bunlarla ilgili on altı addan on dördünün Modern Moğolcada yaşadığı;

İnanç ve manevi dünya ile ilgili olan yedi adın tamamının Modern Moğolcada yaşadığı;

Dokuz maden adının sekizinin Modern Moğolcada yaşadığı;

Organ adları başlığında değerlendirdiğimiz doksan adın seksen birinin Modern Moğolcada yaşadığı;

Renk adları başlığında değerlendirdiğimiz sekiz adın tamamının Modern Moğolcada yaşadığı;

Sözlükteki otuz üç sayı ve ölçü adından otuz ikisinin Modern Moğolcada yaşadığı;

İnsan ve hayvanları niteleyen altmış iki sifattan elli altısının, diğer elli altı sifattan elli beşinin Modern Moğolcada yaşadığı;

Su ve doğa ile ilgili on yedi addan on dördünün Modern Moğolcada yaşadığı;

Yapılar, yapı ve inşaat malzemeleri başlığı altında değerlendirdiğimiz otuz üç adın yirmi dokuzun Modern Moğolcada yaşadığı;

Yeme-içme ile ilgili olan kırk iki addan yirmi sekizinin Modern Moğolcada yaşadığı;

Yönetimle ilgili olan adlar, saray ve ordu görevlileri başlığı altında değerlendirdiğimiz on sekiz addan on dördünün Modern Moğolcada yaşadığı;

Zaman başlığı altında değerlendirdiğimiz otuz dokuz adın yirmi dokuzunun Modern Moğolcada yaşadığı;

Zanaat ve mesleklerle ilgili olan on adın dokuzunun Modern Moğolcada yaşadığı;

Sözlükte Moğolca olarak verilen otuz altı fiilden otuz dördünün Modern Moğolcada yaşadığı;

Zamir, zarf, edat ve diğerleri başlığında değerlendirdiğimiz otuz sekiz kelimenin otuz yedi Modern Moğolcada yaşadığı;

Rasûlid Hexaglot'un Moğolca söz varlığını oluşturan sekiz yüz seksen beş kelimenin yedi yüz yetmiş altısının Modern Moğolcada yaşadığı sonucuna ulaştık.

Ayrıca, çalışmamızda, *čilaun toqân* “taş kazan”, *qani* “aptal, budala”, *soban* “erkek”, *šum* “talihsiz; sefil”, *qilhar* “şaşı” ve *aiğaqlaġu* “iftira etmek; ihbar etmek” kelimeleri ile alakalı olarak okuma önerilerinde bulunduk ve bu kelimeleri tartışmaya sunduk.

Çalışma sonunca, Rasûlid Hexaglot’un Moğolca söz varlığının büyük bölümünün Modern Moğolcaya ulaştığını, bu sözlüğün Moğolca ve Türkçe araştırmalarında büyük bir öneme sahip olduğu kanısına vardık.

III. KAYNAKÇA

- ALINGE, C. (1967). *Moğol Kanunları*, Çev. Coşkun ÜÇÖK, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları
- AMARJARGAL, B. (1988). *BNMAU Dah' Mongol Helniy Nutgiyn Ayalguuni Tol' Biçig I*. Ulan-Bator.
- AMARJARGAL, B. (1988). *BNMAU Dah' Mongol Helniy Nutgiyn Ayalguuni Tol' Biçig II*. Ulan-Bator.
- BOBERG, F. (1955). *Mongolian-English Dictionary*, Copenhagen.
- CLAUSON, G. (1962). *Turkish and Mongolian Studies*. London: The Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland.
- CLAUSON, G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre- Thirteenth-Century Turkish*. London: Oxford.
- ÇOİMAA, Ş. vd. (2006). *Mongol Helnii Helzüin Toli*, 1-2 Cilt. Ulaanbaatar.
- DOERFER, G. (1963). *Türkische und Mongolische Elemente im Neupersischen I*. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag GMBH.
- DOERFER, G. (1965). *Türkische und Mongolische Elemente im Neupersischen II*. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag GMBH.
- DOERFER, G. (1967). *Türkische und Mongolische Elemente im Neupersischen III*. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag GMBH.
- EREN, H. (2003). “Tanımlar Türkçede Moğolca Kalıntılar”. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, C. I, Ankara: Türk Dil Kurumu: 171-186.
- ERMERS, R. (1999). *Arabic Grammars of Turkic*, Brill: Leiden – Boston - Köln.
- GENÇ, R. (2015). *Kaşgarlı Mahmud'a Göre XI. Yüzyılda Türk Dünyası*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- GOLDEN, P. (1992). *An Introduction to the History of the Turkic People*. Otto Harrossowitz: Wiesbaden.
- GOLDEN, P. vd. (2000). *The King's Dictionary The Rasûlid Hexaglot*. Brill: Leiden-Boston-Köln.
- GÜL, B. (2010). *Moğol Atasözleri*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- GÜL, B. (2015). “Arap Harfli Moğolca Sözlüklerin Moğol Dili Tarihi Açısından Önemi”, *Alkış Bitiği. Kemal Eraslan Armağanı*. Ed. Bülent Gül: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara: 17-200.

- GÜL, B. (2016). *Moğolca İbni Mühennâ Lügati*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- KİNCSES, E.N. (2009). *A Csagataj İrodalmi Nyelv Mongol Elemei*. Szeged.
- LESSING, Ferdinand D. (1960). *Mongolian-English Dictionary*, Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Lİ, Y. S. (1999). *Türk Dillerinde Akralık Adları*. İstanbul: Simurg.
- MAY, T. (2016). “Color Symbolism in the Turko-Mongolian Word”. *The Use of Color in History, Politics and Art*, Edited by. Sungshin Kim: University of Georgia Press.
- POPPE, N. N. (2016). *Moğol Yazı Dilinin Grameri*, Çev. Günay KARAAĞAÇ, Ankara: TDK Yayınları.
- POPPE, N.N. (1938). *Mongols'skii Slovar' Muqaddimat al-Adab*. Çast I-II, Moskva-Leningrad.
- RACHEWİLTZ, İ. (2007). “Heaven, Earth and the Mongols in the Times of Çinggis Qan and His Immediate Successors (ca. 1160-1260)- A Preliminary Investigation”. *Leuven Chinese Studies*, XVII: 107-144.
- RAMSTEDT, G.J. (1935). *Kalmückisches Wörterbuch*. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- RYBATZKI, V. (2002). “Names of the Months in Middle Mongol”. *Altaica Budapestinensia*, MMII: 256-290.
- SAITÔ, Y. [Şam] (2013). “The Mongolian Words in the Quadrilingual Vocabulary Preserved in the Topkapı Palace Museum Library”. *Current Trends in Altaic Linguistics*, Edited by. Kim Juwon and Ko Dongho: Altaic Society of Korea: 305-338.
- SAITÔ, Y. [Ter] (2006). *Kitâb Majmû' Turjumân Turkî wa- 'ajamî wa-Muğalî: Text and Index*. Kyôto.
- SALEHPOOR, J. (1965). *Farsça-Türkçe Genel Sözlüğü*. Jangal Yayınevi. Tahran.
- SCHÖNİG, C. (2000). *Mongolische Lehnwörter im Westghusischen*. Harrossowitz Verlag: Wiesbaden.
- SCHÖNİG, C. (2005). “Turko-Mongolic Relations”. *The Mongolic Languages*. Edited by. Juha Janhunen: Taylor & Francis e-Library: 403-419.
- SÜHBAATAR, O. (1997). *Mongol Helniy Hari Ügiin Toli*, Ulaanbaatar.
- TSEVEL, Ya. (1966). *Mongol Helniy Tovç Tailbar Toli*. Ulaanbaatar.
- VASARY, I. (2012). “Moğollarda Süt Kardeşler Kurumu (Emildaş ve Kökeldaş)”, Çev. Hülya UYSAL, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 19/1: 103-118.

ZAYABAATAR, D. (2011). *XIII-XVI Zuun Mongol Biçgiin Dursgalin Aviazüi, Ügzüin Togtoltsoo.*

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 25/01/2017

Tez Başlığı / Konusu: RASÛLİD HEXAGLOT: THE KING'S DICTIONARY'NİN MOĞOLCA SÖZ VARLIĞI

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

25/01/2017

Adı Soyadı: Uğur ŞAHİN
Öğrenci No: N13224593
Anabilim Dalı: TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI
Programı: TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI
Statüsü: Y.Lisans Doktora Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

Tez çalışması etik kurul izin muafiyeti gerektirmemektedir.

Doç.Dr. Bülent GÜL

(Unvan, Ad Soyad, İmza)

Telefon: 0-312-2976771

Faks: 0-3122977171

E-posta: turkiyat@hacettepe.edu.tr

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 25/01/2017

Tez Başlığı / Konusu: RASÛLİD HEXAGLOT: THE KING'S DICTIONARY'NİN MOĞOLCA SÖZ VARLIĞI

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 114 sayfalık kısmına ilişkin, 24/01/2017 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 1 'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

25/01/2017

Adı Soyadı: Uğur ŞAHİN
Öğrenci No: N13224593
Anabilim Dalı: TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI
Programı: TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI
Statüsü: Y.Lisans Doktora Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR

Doç.Dr. Bülent GÜL

(Unvan, Ad Soyad, İmza)

% **1**

BENZERLIK ENDEKSİ

% **1**

İNTERNET
KAYNAKLARI

% **1**

YAYINLAR

% **0**

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BIRINCIL KAYNAKLAR

1

BERBERCAN, Mehmet Turgut. "Tarihî Türk şivelerinde geçen bazı içecek adları hakkında leksikal tespitler", TUBITAK, 2010.

Yayın

<% **1**

2

www.turkcede.org

İnternet Kaynağı

<% **1**

3

hacettepe.academia.edu

İnternet Kaynağı

<% **1**

4

Submitted to Ankara University

Öğrenci Ödevi

<% **1**

5

GÜL, Bülent. "İbni Mühenna Lügati'nin Türk ve Moğol Dil araştırmalarındaki yeri ve önemi", Hacettepe Üniversitesi, 2010.

Yayın

<% **1**

6

turkoloji.cu.edu.tr

İnternet Kaynağı

<% **1**

7

altaica.ru

İnternet Kaynağı

<% **1**

8

chamo.buw.uw.edu.pl

İnternet Kaynağı

<% **1**

9

www.turkishstudies.net

İnternet Kaynağı

<% 1

10

YAVUZARSLAN, Paşa. "Prof Dr. Hasan Eren'in Türkçenin sözvarlığı üzerine yaptığı çalışmalarda etimolojik prensipler", Hacettepe Üniversitesi, 2009.

Yayın

<% 1

11

doktori.bibl.u-szeged.hu

İnternet Kaynağı

<% 1

12

www.turkology.tk

İnternet Kaynağı

<% 1

13

4lyckligatassar.se

İnternet Kaynağı

<% 1

14

irkbitig.wordpress.com

İnternet Kaynağı

<% 1

15

www.ateistnedir.org

İnternet Kaynağı

<% 1

16

www.jasstudies.com

İnternet Kaynağı

<% 1

17

KARAHAN, Akartürk. "Paşa Yavuzarslan, Osmanlı Dönemi Türk Sözlükçülüğü, Tiyyem Yayıncılık, Ankara, 2009, 333 s.", Prof. Dr. Nazım Hikmet POLAT, 2009.

Yayın

<% 1

18

GÜL, Bülent. "ORTA ASYADAN ANADOLUYA MOĞOL YAYILIMININ DİLSEL SONUÇLARI", Turkbilig/Turkoloji

<% 1

-
- 19 www.researchgate.net <% 1
İnternet Kaynağı
-
- 20 www.tekedergisi.com <% 1
İnternet Kaynağı
-
- 21 www.toplumvetarih.org <% 1
İnternet Kaynağı
-
- 22 "KUTADGU BİLİG'DE HAYVAN ADLARI", <% 1
Journal of Turkish Studies/07430019,
20090301
Yayın
-
- 23 LKHUNDEV, Ganbat. " Moğolların gizli tarihi <% 1
nde geçen ant içmekle ilgili bazı gelenekler",
Kıbrıs Üniversitesi, 2013.
Yayın
-

ALINTILARI ÇIKART

KAPAT

EŞLEŞMELERİ ÇIKAR KAPAT

BİBLİYOGRAFYAYI
ÇIKART

KAPAT